

БОРЯНА ТОДОРОВА
ЗА ЖИВОТА В ГЕРМАНИЯ.
БЕЗ СТРЕС

chitanka.info

ВЪВЕДЕНИЕ

*В един прозорец гледали са двама.
Единият видял дъжда и кал.
Другият — зеленината, пролет и небето
синьо.*

В един прозорец гледали са двама.

Омар Хаям

Ако можех да върна времето назад:
Не бих се преместила да живея в Германия!
Категорично!
Не и на 39 години.

Не и в момент, в който животът ми беше съвършен.

Въпреки това вярвам, че човек трябва да опитва. Но да се установиш някъде трайно, не е като да отидеш на екскурзия. Затова ще ви разкажа своята история, продължаваща вече седем години, за да помогна на тези, които са решили да изградят своя нов дом именно в тази държава.

Имайте предвид, че Германия е твърде общо понятие. Северът няма нищо общо с юга, изтокът със запада, едната провинция с другата, един град със съседния, за хората да не говорим. Затова, да се слага всичко под общ знаменател, както често се случва, споменавайки я, е грешка.

Действието в моя разказ се развива в сравнително голям северен град, намирал се в рамките на някогашната Западна Германия. В тази част на страната според официалната статистика слънчевите дни рядко надхвърлят шейсет годишно. На вас може би ви е трудно да си представите какво точно означава това, но на мен ми се налага да го живея. Повярвайте, и аз не си давах сметка каква огромна роля играе слънцето за мен, докато не се събудих една сутрин и очите ми не потънаха в бялото на небето, прекрасно съчетаващо се с бялото на

стените. И така — ден след ден, седмица след седмица, месец след месец...

Ако тази метеорологична прогноза не ви тревожи, следващите страници са за вас. В тях разказвам за училищата и агресията в тях, за здравната система и хазяите, за пощальоните и боклука, за фризьорите и зъболекарите, за приятелството и курсовете по немски, за дъжда и липсата на слънце, за домашните любимци и полетите, за интеграцията, за зора да си европеец, за свободата да не ти пука, за българската лютеница и черния германски хляб, за Коледата с дъх на глювайн (от немски „glühwein“ — греяно вино) и световен мир, за плуването в канализация, за самотата и за какво ли още не... Така, ако успея да съм полезна със своя опит, пребиваването ми в тази далечна на душата и манталитета ми страна няма да е съвсем напразно.

П.П. Текстът не цели да убеди някого да напусне страната си, нито пък да остане, а да откряне вратата на чуждата държава. В тази книга не разкривам тайните на това как се получават помощи, дори как да си намерите работа. Тя не е наръчник. Тя е просто късче от моя живот зад граница, продължаващ вече седем дълги години.

1

MOIN, MOIN, ГЕРМАНИЯ

*„Когато навън вали, имам чувството, че
дъждът вали сълзите, които аз не лея!“
(М., 10 г.)*

Моля ви хора, в никакъв, ама в никакъв случай не правете като мен! Това е лош начин да започнете нещо ново!

Всъщност не знам съвсем точно кой е правилният, но че моят никак не е, в това съм убедена. Затвърждавам го ден след ден вече седма година. Тъпо и упорито, но понякога, когато си в насрещното на магистралата, по която всички се движат с 200 километра в час, е трудно да се върнеш в правилното платно. Бихте казали:

— Трудно, но не невъзможно, защото няма невъзможни неща, стига да искаш нещо много силно...

Бля, бля...

Чувала съм и по-„умни“ глупости, но те винаги са адресирани към другите. Когато самият ти трябва да действаш така, всичко изглежда малко по-различно.

Какво ти малко?

Нищо общо с „реалността“ няма.

Помня времето, когато бях щастлива. Беше отдавна. Е, не чак толкова, но достатъчно, за да е обгърнато в мъглата на спомените и за да ми се вижда като случка от предишно прераждане. В главата ми ехти като измислено, обвито в илюзии и химери. Време, в което съм вземала и давала. Дори повече вземала. Може би затова свърши. Взела съм си вземането за този живот и сега се налага да чакам до следващия. Или пък опашката на чакащите се е оказала толкова дълга, та дори не мога да се прередея.

— Само да попитам нещо... Може ли? — питам аз, нали съм българка.

— Ами, не, не може! Върнете се на мястото си!

— Ама то е най-отзад...

— Емиии... Където — там.

— Е, то добре, но докога ще чакам?

През метър и половина, през метър и половина... Цяла вечност.

Вече седем години чакам да додрапам до началото, в което бях.

Но не става така.

Работата май вече е взел-дал. Не че се жалвам, но все пак, ако можех да върна времето назад:

За нищо на света нямаше да се преместя!

Не и в Германия.

Не и на 39 години.

Не и в момент, в който животът ми беше съвършен.

Но ако, след като прочетете тази книга, все още не сте се отказали от тази крачка, ще ви кажа само едно:

Не го правете в името на децата! Това е най-грозното оправдание, което някой може да измисли.

Тях пита ли ги някой искат ли тази „жертва“?

Ако ще емигрирате, го направете, защото нямате друг избор, защото така го чувствате или каквото и да е друго, но тях не ги забърквайте в своите решения. Разбира се, има изключения. За децата в неравностойно положение Германия е прекрасна алтернатива. Тук те имат шанс да бъдат равностойни граждани на света. Не са заврени по къшетата на живота, а са част от него. Не мога да ви опиша колко впечатлена бях на една Коледа в Бремен, когато видях да разхождат по магазините в тамошен мол дете — не в инвалидна количка, а в легло.

Сега обаче ще направя рязък завой и ще хвана северния вятър, който ще ни издуха в елитен квартал в неголям град, за да попадна:

2

В БЕЗВРЕМИЕТО НА ВРЕМЕТО

Емигрантските неволи, страдания или радости не са ми по-вкусни или поне не бяха, докато не ми се случи. Никога не съм ги и търсила. За разлика от много мои познати и съученици, мечтаещи за живот на Запад, за работа на Запад, за съпруг от същия този Запад и т.н., на моя милост и през ум не ѝ е минавало да търси щастието си другаде. И както се оказа впоследствие — с право.

От мен емигрант НЕ става!

„Какво ти трябва — бърза кола, билет за някъде, всяко място ще е по-добро, няма какво да губиш“, пее Треиси Чапман и аз се опитвам да ѝ пригласям. Така правят по американските филми. Когато им заври чайникът, хващат пътя. Звучи страхотно, чак нереално.

За съжаление, не съм от тези, които лесно се разделят с вещите и с уюта на познатото, хвърлят всичко в багажника и поемат свободни по света. Умирам си да трупам — спомени, желания, боклуци от всякакъв род. Неща, които едва ли някога ще погледна отново.

Съзнавам, че днешното време не е за такива като мен. То е за мобилните, за тези, чийто живот се побира в куфар и които не страдат от раздялата със „собствеността“ си. Но преместването ни в Германия постепенно ме научи да изхвърлям. И най-важното — да бъда изхвърляна. Бавен и болезнен процес, който ми донесе редица душевни страдания, но и който ме държи будна.

Бях попаднала на изследване, твърдящо, че работата и съответно средата трябва да се сменят на две-три години. След изтичането им започваш да се отегчаваш и удоволствието от това, което вършиш, изчезва. Преставаш да си ефективен. Трябва ти промяна, което само по себе си е супер. Ако си сам — окей, но какво се случва, когато имаш семейство? Да имаш жена и дете е минус, просто ненужно голям багаж, който те прави трудноподвижен.

Къде да избягаш?

И стиска ли ти да го направиш?

Има хора и хора. Едни цял живот мечтаят да се махнат от тази скапана държава България, но не им стиска, а други дори не са сънували да емигрират, а ето че го правят. Свят голям и пъстър, каквито са и причините да се решиш на подобна крачка.

Непрекъснато някой прокламира, че повече не се издържа и ще бяга. Родните терминали трябва доста да са ги разширили, че да поемат целия българопоток на кандидат-търсачите на щастие. Е да, но да се заканваш във фейсбук и да каканижеш „умности“, без да мислиш, не е като да го направиш.

Пък като го направиш, какво?

В другите страни от чешмите мед и масло тече...

Чувала съм, че Германия прелива от пари.

Седем години вече ги търсим, досега не сме се спънали в тях. За съжаление никой не казва къде точно е заровено ковчето, че животът минава.

Въпреки всичко твърдо вярвам, че човек трябва да опитва. След като толкова не издържа, длъжен е да си потърси мястото под слънцето, пък дано го намери. Вероятността да се разочарова е голяма, но поне следващия път ще знае какво точно псува и защо.

Мнозина се претрашават. Предвид числата след последното преброяване на населението на България, явно са далеч повече от предполагаемото.

Често си мисля, че по-голямата част от тези смелчаци в моите очи просто нямат какво да губят. За тях емиграцията е възможност за живот, какъвто в България не могат да имат. Това са хора, вярващи, че навсякъде ще е по-добре от тук, където са притиснати от недоимък и неосъществени мечти. Битието им е трудно, а желанието за нормален живот ги прави дейни.

Дали действително получават такъв?

Отговор на този въпрос всеки може да даде само сам за себе си. Въпреки това, съдейки от редките случайни срещи с хора от този тип, мисля, че да. Не са малко тези, които са постигнали своето разбиране за добър живот, чувстват се спокойни и това, което имат, напълно ги удовлетворява.

Има и такива, които са поели на Запад, защото поради една или друга причина са изгубили това, което са имали, и бъдещето е станало твърде неясно. Налагало им се е да работят каквото и да е. Не защото

нямат образование, а защото това е положението. На тях им е дошло до гуша да ги мачкат професионално, дошло им е до гуша от компромисите, от финансовата нестабилност и интелектуалното затъване. Там, където са, вече не се чувстват удовлетворени. Закономерно, те не виждат светлина в тунела и съвсем естествено идва мисълта да опитат някъде навън, където евентуално да си намерят нещо по специалността. Те са достатъчно смели или пък отчаяни, за да се чувстват готови за голямата крачка.

Но има и друг тип емигранти — тези, които са реализирани и у дома. Това са хора с образование и ценз. Те са постигнали някакъв свой връх и на родна територия, но искат повече. Амбициите им ги карат да гледат напред, т.е. към чужбина, където са „големите“ пари. Мащабите са различни, нали така? Често тяхната цел е да издържат до немската пенсия, която после да харчат у дома.

През седемте години в Германия съм срещала какви ли не типажки. Някои убедено твърдят, че никога няма да се върнат в България, а други само се чудят как да се измъкнат от този рай и да се приберат в родината. Май съм от вторите. Но не съжалявам, или поне не непрекъснато, че ми се случи. Така имам оправдание за цял живот за проваленото си бъдеще. Мога да лежа на това рамо вечно, но тъй като то вече здравата се схвана, възнамерявам да се поразмърдам, но лекичко, че да не ми дойде много изведнъж. Без резки движения, само върха на пръстите, колкото да ви разкажа своята история, за да знаете:

3

КАК НЕ СЕ ПРАВИ

А може би как да се направи? Кой знае? Да видим докъде ще ни отведе това, което имам да разкажа. То не цели да ви убеди да напуснете страната си, нито пък да останете, а да откряне съвсем лекичко вратата на чуждата държава. Пътят за всекиго е различен, както и целта. Някои търсят чистота и спокойствие, други — нови възможности, трети — просто разнообразие, четвърти... четвърти и аз не знам какво търсят, но едно е сигурно:

Твърде е вероятно едно да го мислите, а друго да стане.

Може да сбъднете мечтата си, а може и да ви стегне шапката още на първия месец и дълго да се чудите какво точно сте си въобразявали, когато сте решили да зарежете всичко и да хукнете да гоните Михаля!

Седем години по-късно въпросите, които имам, все така продължават да са повече от отговорите, които съм намерила. Не успях да разбера какви са германците, на какво се дължи прехвалената им коректност, нито как точно се живее в тази страна. Понякога откровено се чудя как изобщо функционира, и то явно добре, наблюдавайки цялата мудност и бюрокрация, които властват тук.

Мудност, да.

Просто запомнете най-важното правило за живота в Германия:

Лангзам! (от немски — бавно)

Обичам я тази дума. Звучи почти толкова прекрасно, колкото и яваш-яваш.

Друго си е човек да знае езици...

Идеята е, че всичко става, но бавно, много бавно, на ръба с — аха-аха да не стане. ТЪРПЕНИЕ му е майката.

Заредете се с такова и смело напред.

Никой за никъде не бърза, освен да се прибере вкъщи след края на работния ден. Е, изключение прави моментът, в който трябва да ти вземат парите. Тогава са стриктни и настоятелни и си ги искат сега.

Честно казано, вие сам ще искате да им ги дадете колкото се може по-бързо предвид лихвите, които текат.

От друга страна, въпреки цялата мудност, която, за съжаление, не е привидна, нещата все пак се случват. Може вие да сте забравили, но немската система не е.

Нещо като Господ са — забавят, но не забравят.

Така например с така лелеяните от всички нашенци детски надбавки. Решението за получаването им може да излезе след 6 месеца или след 9, може и след година, но ще излезе. И тогава ще ви ги изплатят със задна дата. Затова не се тревожете, просто се заредете с търпение.

Но парите ви трябва, защото всяко евро ви е важно. Лошо, много лошо. Първоначалните разходи по евентуалното преместване не са никак малки.

Ако сте се събудили една сутрин с решението, че стягате куфарите и заминавате със семейството си за Германия, по-добре пак си легнете и поспете още малко. Ако и след това се събудите със същата натрапчива мисъл, отидете до банката и проверете с какви средства разполагате. Нямате ли достатъчно за пет наема, възлизащи средно на около 1000 евро всеки, сумата зависи от това къде точно ще се установите, в коя част на страната, в голям град ли, на село ли и т.н., и още толкова за текущи нужди, отидете пак да си легнете. Можете да опитате и да се обадите на приятел, уредил вече живота си в Германия, да ви помогне. Може би това е най-добрият вариант. Винаги е по-добре, когато има кой да ви подаде ръка, когато започвате ново начало.

Да вметна — за да си наемете квартира, се иска да имате договор за работа. За да имате договор за работа, се изисква адресна регистрация. За да получите адресна регистрация, е необходимо да имате квартира. За да имате квартира... Забавно, нали? Нещо като „Параграф 22“ на Джоузеф Хелър. Неслучайно ми е любима книга. Авторът е американец, но почти съм сигурна, че ако се разровя, от родословното му дърво ще изскочи някой пра- с немски корени.

Не искам да ви обезсърчавам от първите страници, но само ще намека, че пет години опитвахме да сменим квартирата и не успяхме. Последния път, когато ходихме на оглед, опашката от кандидати наброяваше над 50 души. Вероятността да се спрат точно на нас, идващите от България, беше абсолютно никаква. Ако някой ви каже, че

произходът ви няма значение, не му вярвайте. А на какви истории с хазяи съм попадала...

Но всичко по реда си. Ще я карам бавно, нали съм в Германия.

В началото моите приятели искаха да знаят:

— Как е там?

— Научихте ли езика?

— За децата как е, бързо ли свикват?

— Образованието как е?

— Хората какви са?

— Намерихте ли си приятели?

— Квартирите, цените, токът, храната, домашните любимци?...

И още, и още, и още... Край нямаше. Знам, че и вие имате още куп въпроси, на които много ви се иска някой да ви отговори, преди окончателно да вземете решение да се преместите.

Затова, въпреки че упорито продължавам да гледам на себе си като на турист, макар и заблуден, който все някой ден ще смени посоката, ще ви занимая с чуждоземските си преживявания. Така, ако успея да съм ви полезна със своя опит, пребиваването ми в Германия няма да е съвсем напразно.

4

БЕЖАНЦИ ЛИ СТЕ?

Пристигнахме в Германия в края на юни 2015 г. Мигранти почти няма или поне нищо фрапиращо. Все пак, за разлика от родна Варна, на Запад отдавна има движение на хора, раси, религии. Това не беше първата бежанска вълна, заляла страната, а както се оказа, не беше и последната. Първо идват турците, преди тридесетина години гърците, после... после кой ли не, а сега пристигнаха украинците. Тях не че ги нямаше и преди това, просто в някакъв момент станаха повече. Поляците и руснаците също не са никак малко.

За немците казват, че ги било страх да не ги обвиниш в дискриминация и че били изключително чувствителни по темата заради насадена вина, свързана с двете световни войни. Не знам дали е така. Досега нищо не е потвърдило това заключение.

Лични „контакти“ с бежанци осъществих в курс по немски. В него имаше хора от Армения, Нигерия, Алжир, Полша, Финландия, Италия, Китай, Дагестан, с превес от Афганистан и Косово. Последните се справяха най-добре. Бяха нахъсани да преборят пустия немски и да се реализират.

Рязко скочи броят на новооткритите ориенталски магазини, ресторанти, кафенета и бръснарници. Бръснарите им са факири. Докато мигнеш, и си готов.

В началото мигрантите бяха добре дошли. Транспарантът, опънат на къщата пред нашата, топло приветстващ бежанците, доскоро все още стоеше. Но пък такива там не съм виждала.

След време в южната част на страната започнаха да пропищяват, че изселват хора от домовете им, за да настаняват в тях чужденци, че броят им многократно нахвърля жителите на дадено населено място, от мръсотията и разрухата, която оставят след себе си, и т.н., и т.н. За всичко това сте чели или чули и по българските медии. Но животът си тече, дните се нижат един след друг, всеки си гледа работата и нито за миг не съм усетила, че нещо не е както трябва. А и, както казва

съпругът ми, на фона на 80 милиона 1 милион повече или по-малко — кой ти ги забелязва.

За сметка на това усетих разликата в посрещането между дошлите през 2015 г. и тези, които пристигнаха през 2022-ра. Уж и при двете вълни хората бягат от война, но се оказва, че войната МИ не е съвсем като войната ТИ. Едното е по война, съдейки по привилегиите, с които новодошлите се ползват. Не желая да изпадам в политиканство. Маркирам го, колкото да отбележа, че този двоен стандарт ме натъжава и ми напомня, че все пак някои са по хора от други.

И понеже съм от Източна Европа, чудесно го разбирам, а го разбирам, защото съм усещала негативизма, с който тази географска точка е наситена. Донякъде оправдано, но за мен в редица отношения — пресилено. Отдавам го на лошото първо впечатление, а както всички знаем, когато ти излезе име, иди доказвай, че нямаш сестра. В добавка мисля още и че са зле с географията. Всичко, до което няма евтини полети, им се губи в блажена мъгла. Виж, Гърция я знаят, както и любимата по тези ширини Майорка. Но България — Румъния, да не издребняваме...

— Откъде сте? — запита ме веднъж възрастен германец, докато двамата деляхме обща пейка, след като стана ясно, че не съм от техните.

— От България! — заявих аз.

— И идвате чааак от там? — изуми се той.

Не го попитах къде ли си мисли, че е това „чааак от там“! Три часа полет със самолет за мен и колко ли за него?

— Откъде сте? — поиска да разбере и моят гастро.

— От България? — отговарям аз.

— Там какъв език говорите? Френски? — разпитва докторът.

— Не, български — пояснявам аз.

— Български, ама официален кой ви е? Кой ви е вторият език? — продължава да настоява той.

— Нямаме втори. Българският ни е официален и само него си имаме — недоумява моя милост.

— Ааа. Ваш град е европейска столица на културата, заедно с един италиански, нали? Гледах по новините — светва му лампичката най-после.

— Да, Пловдив се казва.

— Как?

— Пловдив!

— Точно така беше, Пловдив — щастливо повтаря докторът.

Неудобно ми беше да го попитам и него къде си мисли, че се намира България? Уж доктор, образован човек... А после си казах: доктор, ама германски.

Ние сме от Източна Европа и това не е без значение!

5

МАСИЧКА ЗА 10 ЕВРО, ПУФ, КОМПЛЕКТ ПРИБОРИ И 120 КВАДРАТА ПУСТОШ

Трудно решавам откъде да я подхвана.

От самото начало ли, стартирало с малка масичка от ИКЕА за 10 евро, пуф и комплект прибори, или откъдето ми дойде вдъхновението?

Ще зарежа хронологията. И без това обикновено не знам коя дата е. Няма какъде да бързам, освен за училището на дъщеря ми. То и преди това не се бях затичала нанякъде, но тук времето изтича през пръстите ми безплодно и безпаметно.

Дните се нижат еднакви като еднояйчни близнаци.

Различавам ги единствено по слънцето. Хубавите са, когато лъчите му успеят да пробият през сивото небе и да проточат врат през прозореца на стаята ни с лошо изложение. С добро е тоалетната, но не върви да прекарвам дните си там. И така ситуацията през значителна част от времето е достатъчно лайняна.

Заселвайки се в чуждата страна, изпаднах в безтегловност. Симулирах живот. Истинският остана някъде там, зад гърба ми, с роднините, с приятелите, с активитис, както му казват тук. Нещата продължиха да се случват, но без мен. Вече не бях част от нещото, а от нищото.

Нихт, вакуум, празно пространство.

Движех се, дишах, запълвах дните със задачи, повечето рутинни и обезличаващи, нощите — с тъмнина.

Не беше същото.

Аз не бях вече същата, животът ми също.

Когато се оплаквах на приятелите и познатите си в България, не ме разбираха, смятаха, че преигравам и важнича.

Та ти си в Германия, за Бога! Америката на Стария континент!

Значи си добре, прекрасно дори!

Там животът е хубав, подреден, спокоен.

Мечтите се сбъдват.

Да, ама мечтите за какво? За по-големи заплати, за по-скъпи коли, за чиста градинка пред блока?

Моето пребиваване в тази чужда на манталитета ми държава е безметежно. Пристигнах по лесния начин. Получих всичко наготово. Съществуването ми беше осигурено. От мен се изискваше и продължава да се изисква единствено да намеря вариант да живуркам и да науча езика. Не бягах от война и мизерия, глад и бомби. Зад гърба ми остана само уютът на средностатистическия българин, справящ се задоволително с битието. Съгласих се на тази крачка не заради детето, на което „тук ще му бъде по-добре“, а защото наивно си въобразявах, че няма голямо значение къде правя това, с което се занимавах в момента.

Сгрешила съм!

Когато се преместихме, у дома беше лято, крайт на юни. Германия ни посрещна милостиво, бих казала лъжливо. Слънце, птички пеят... идилия, селска, както се оказа последствие. Градско чадо съм и обичам динамиката на големия град, а този, който населяваме, макар и 220-хиляден, създава усещането за вила в забутан район. Гледам — нийде няма климатици. Казвам си: че как ще я караме в жегите? Ами как? Лесно! Няма жеги. Това не е съвсем лошо, каквото и да говоря. Не плуваш в собствен сос, не дишаш като риба на сухо и мозъкът ти не се превръща в лепкава каша, правеща джвак при напразните опити да го размърдаш. Запазваш здрав разум. Това е добре, стига да има за какво да го използваш. На мен много-много не ми трябва.

Седмица по-късно температурите паднаха до 13 градуса. Започнаха ежедневни дъждове, оказали се целогодишни. Студът и липсата на слънце, мирисът на блато от множеството канали и реки, минаващи през града, ме правеха нещастна. Не можех да свикна с пустите улици и тишината, каращи ме да се чувствам като последния оцелял след атомна атака. И не само аз.

Когато се преместихме, дъщеря ни беше на 7 години. Свикнала да ходи на танци, на рисуване, непрекъснато да се вижда и играе с приятели, да пърха около баби и дядовци, изпадна в ступор.

Дните ѝ се изпразниха от съдържание.

Нямахме дори интернет, че поне да можем да се виждаме с близките си по скайп. Прокарването му отне месец и половина. Не се бяхме сдобили все още с телевизия, дори с мебели, което всъщност се оказа най-интересната част от приключението. Тримата спяхме на общ матрак на пода в спалнята.

Същият ни служеше и за диван. Хранехме се на малка масичка от ИКЕА и деляхме 2 чинии и комплект прибори, „заети“ от службата. Две чаши за кафе и една за чай допълваха имането ни. А, имахме и пуф, който играеше ролята на стол, диван и изобщо на всичко, което би следвало да става за сядане.

Бяхме „собственици“ на 120 квадрата пустош.

Не познавахме никого.

Не знаехме езика.

Нямаше кой да ни помага.

С детето обикаляхме самотни чуждите улици, опознавахме града. А след края на работния ден хуквахме на лов за покъщнина.

Живеем на третия етаж в къща без асансьор. И докато със съпруга ми опъвахме жили, носейки, бутайки, влачейки поредната мебел, съседите от втория етаж щастливо ни махаха с ръка. Не бяха лоши хора, просто не намираха за редно да навлизат в нашата територия и да ни развалят купона. Кога друг път щеше да ни се отвори такава възможност да се потим и пуфтим, мъкнейки тежките кашони по стълбите?

Както се казва — всяка коза за свой крак, т.е. който си има мебели за носене, да си ги носи.

Изведнъж студът навън престана да се усеща.

Но не мислете, че се оплаквам. Съвсем не.

С годините разбрах, че местните не си врат носа в чуждите работи, за което в крайна сметка никой не може да ги обвинява. Шест години след като се нанесохме комшията отсреща, с когото сме буквално прозорец срещу прозорец, ни спря, за да ни попита тук ли живеем. А коментарът му на положителния отговор бе, че сигурно сме отскоро...

Да се върна към началото.

Парите хвърчаха, а още не бяхме стигнали до дивана с главно „Д“! И тук стана весело. За него бяхме единопдушни, че искаме да е удобен, може и не много красив. Тестът по избора беше кратък и ясен

— детето скача върху него и ако отскочи, т.е. е достатъчно мек, намерили сме нашият. Късметът ни проработи. Не само че беше мек, удобен, с подходящия тъмносив цвят, който да отива на червените колони в дневната, но и беше намален. Щеше да ни излезе едва 800 евро. Съществуваше само малък незначителен проблем. Трябваше да чакаме да ни го доставят между 1 и 3 месеца, с превес към три, което е нормалният срок.

Съдбата се смили над нас и ето че в един слънчев ден камионът с така мечтаната вещ пристигна. От него слязоха двама мъже, млад и възрастен. За мой късмет младият поназнайваше английски. Качиха го по стълбите, сглобиха го и... О, изненада!

Вярно, че мина доста време, откакто направихме поръчката, но този, който се озова в нашата дневна, беше грозен, че изглеждаше и твърд.

— Този диван не е нашият! — заявих на младежа.

— Имате ли документи? — попита ме той.

Разбира се, че имах.

И той гледа, сверява, умува...

— Вашият е! — рече, отсече и си тръгна, а аз изпаднах в нервна криза.

Веднага правим теста — детето скача, ще си счупи краката. Не е нашият. Сега как ще се оправяме? С кого ще се обясняваме и най-вече на какъв език? И тъкмо щях да пускам сълза, и звънецът звънна.

— Сгрешили сме. Не е вашият! — музика за ушите ми.

Ах, твоята верица! За възрастния мъж ми дожаля — носй, разглобявай, сглобявай, пак мъкни по стълбите, товари... И неговата не е лесна.

Сега ми е забавно. Приемам случилото се като нещо, което да разказвам с насмешка, но тогава го преживях тежко. Започнах да осъзнавам все по-ясно какво е да си в страна, чийто език не говориш. Чувстваш се безсилен, а има да се вършат куп неща.

Малко по малко новият ни дом започна да се понамества, но запълването на празните стаи с мебели не запълни зейналата празнота в самите нас. Дъщеря ни страдаше. Започна да сънува кошмари. За това немалоко допринесоха линейките. Живеем близо до болница и те хвърчат денонощно, а сирените им могат да възкресят и мъртвец. Когато минават до теб, е по-добре да си запушиш ушите, ако не искаш

да оглушееш. В сравнение с тукашните сирени, родните са като мъркаци котета. Имат и нездравословния навик да се движат в насрещното платно, когато бързат. Не обичам, когато правят така.

Положението стана тегаво. Стигна се дотам да вземем решение да я върнем в България до началото на учебната година. И за да е още по-весело, часове преди полета за Варна я заболя корем и хукнахме към тукашната Униклиник. Години по-късно и множество посещения там за мен тя все още е като лабиринта на Минотавъра. Огромно място с множество сгради, сградички, бараки, паркинги и какво ли още не.

Разбира се, при онова първо посещение се изгубихме. Свечеряваше се. Наоколо нямаше пукнат човек. Спряхме на някакъв паркинг — нещастни и незнаещи кой път да хванем. И в този момент, за късмет, до нас спря кола. От нея излезе мъж с бяла престилка и ние хукнахме към него, плещейки му на английски.

— Ооо, вие сте от България — заяви човекът сочейки към номера на колата ни. — Това лято бях на море в Обзор. Чудесно място. Кацнахме в Бургас. Ето, вижте — извади той телефона си и започна да ни показва снимки. — А бирата, а храната... разкош — продължи въодушевено той. — Какво става?

— Дъщеря ни има болки в корема. Опитваме се да намерим Детската клиника — обяснихме му ние.

— Последвайте ме — каза той, извади служебна карта и хукна, а ние след него.

Врати, коридори, нагоре-надолу... Боже, в онази нощ мислех, че съм попаднала в скривалище на Пентагона, а заветната цел са чертежите на тайно ядрено оръжие, които трябва да изнесем, без да ни застрелят.

Най-после стигнахме, и не само че стигнахме, но и благодарение на този човек минахме с предимство.

Изгубени българи, спасени от германец, влюбен в Българското Черноморие. Ха, де!

Понякога помощта идва от неочаквани места — една от мистериите на този живот.

Така скоростивно и безславно се озовахме там, откъдето само преди броени дни си бяхме тръгнали — България.

Бяхме й обещали, че в Германия ще й хареса, но кой ни е давал правото да обещаваме неща, които не можем да изпълним?

Чувствахме се виновни.

Трудно е да виждаш детето си нещастно.

По това време въведохме дневника на кошмарите и лошите мисли. Детето започна да записва всичко, което я тревожи. Споделено с белия лист, то започна да губи сила, очертанията му постепенно се размиха и страховете се превърнаха в измислени истории. Вече е на петия тефтер. Така сега поддържа българския ѝ.

Сетих се нещо важно:

Ако някой ден ни срещнете заедно, моля, за нищо на света не питайте, обръщайки се към нея, пък гледайки мен, все едно я няма:

— Говори ли български?

Обидно е. Не само че го говори без акцент, но и чете и пише на него. Разбира се, това изисква воля, упорство и усилия както от наша, така и от нейна страна. Изкупила съм де-що има учебно помагало и като гледам децата на нейната възраст в България, не им отстъпва по много.

Е, случва ѝ се да си измисля някоя и друга дума, но за човек, който използва четири езика, в момента учи пети, а е само на 14 години... Мисля, че ѝ е простено.

Признавам, че се фукам, но детето си го е заслужило.

Нагледала съм се и съм се наслушала на родители, които не считат за необходимо да учат децата си да четат и пишат на родния им език, някои дори не могат да го говорят. Вероятно го считат за маловажен. А може би се страхуват да нямат акцент, когато говорят немски? Или просто така им е по-лесно, не им се занимава.

За мен причината, каквато и да е тя, е необяснима. Всеки език е важен, най-малкото, за да могат да общуват с бабите и дядовците си.

Това ме навежда на темата с главно „Г“ за всеки родител, решил да пренесе домакинството си в Германия.

Не, не са детските, нито работата, нито квартирите или здравеопазването, дори не е езикът. Не че може без всички тях, но за мен най-важно беше да намеря по възможно най-бърз начин отговор на фундаменталния въпрос: Къде ще учи детето?

6

ОТ МНОГО УЧЕНЕ И НАЙ-ЗДРАВИЯТ УМ МОЖЕ ДА СЕ СЪСИПЕ, ИЛИ ЗА НАЧАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

С времето схванах, че тук не са особено добре с географията и не правят разлика кой откъде е. Дъщеря ни, която е бяла, руса и със сини очи, непрекъснато я пращаха ту в Турция, ту в Сърбия, ту в Норвегия или където другаде им хрумнеше, и то все преподавателите й. В гимназията на първата им среща с госпожата по английски всеки трябвало да каже откъде е.

— От България — споделила тя.

— О, чудесно. Кажи тогава нещо на унгарски!!! — зарадвано я „помолила“ фрау.

С ръка на сърцето си признавам, че все още не съм разбрала каква точно е немската образователна система и изобщо има ли такава. Училищата в различните провинции започват по различно време, ваканциите им са по различно време, преподава се по различен начин. Някъде са гъвкави и децата учат според индивидуалните си възможности, при други — всички вървят заедно през дебрите на науката.

Не е прецедент дете да повтаря клас, докато се справи с материала. И това не е срамно. Започват още от първи клас. Ако не си готов да преминеш нататък, оставаш, докато затвърдиш знанията. Непонятно за мен, но често практикувано.

Най-общо казано, степените в немската образователна система са различни от нашите. Децата тръгват на училище на 6-годишна възраст, а задължително обучение трае 9 години. Първата част обхваща 1-ви — 4-ти клас, т.нар. Grundshule.

Изборът на училище за деца, които не говорят езика, не е лесен, а стресът за родителите — немалък. И тук важи районирането, но

невинаги е възможно да го спазите, защото навсякъде има интеграционни класове. С яслите и градините не съм наясно, но това, което знам, е, че трудно се намират места и е добре да започнете да търсите по-отраничко, някои записват детето си още преди раждането, а и не излизат евтино.

Имайки предвид, че през ваканциите няма да намерите никого, добре е да си уговорите предварително среща с директорите на избраните училища. В това до нас той проведе кратък и елементарен изпит с нашето хлапе, за да види дали разбира какво ѝ се говори.

Не я приеха.

Трябваше ѝ подготвителен клас за чужденци, където да научи езика, преди да бъде „внедрена“ в обикновен клас. Такъв по това време нямаше навсякъде. Сега е по-лесно, поне за малките ученици. Затова опитахме в друго училище, което сформираше т.нар. DAZ клас. В двора ни посрещна „интересна“ гледка. Група деца напъхаха друго в контейнер за боклук. Бяха изключително щастливи от делото си. Никой не им направи забележка, никой не се притече на помощ на потърпевшия.

Свободата, която дават на децата, понякога достига стряскащи размери. За съжаление, го разбрах по трудния начин.

Бях категорична: детето ми няма да учи тук!

Остана ни още една възможност. Предвид бежанската вълна, заляла Германия в същата година на нашето преместване, няхаме голяма надежда, че ще намерим свободно място, но бяхме длъжни да опитаме. Училището беше с перфектна репутация, специализирало се през годините в работата с чужденци. И въпреки че се намира на около 40 минути пеш от вкъщи, действително се оказа най-добрият избор. Директорката, изключително симпатична госпожа, ни прие и ние си отдахнахме. Вече бяхме нетърпеливи да чуем първия училищен звънец и да прекрачим прага на школото.

В Германия учебната година започва... Трудно е да се каже кога точно започва. Зависи кога е приключила предходната и в коя част на страната сте. Единствено фиксирано е времетраенето на лятната ваканция — 6 седмици.

През 2015 г., когато пристигнахме, началото ѝ беше на 8 септември, през 2021-ва беше на 2 август, а сега, през 2022-ра, на 15 август. И аз не знам как намерих воля в себе си да зарежа морето точно

в разгара на варненското лято и да се върна тук, където ни се е случвало в средата на август да пускаме парното, защото термометърът показва 12 градуса. И този път температурите навън се колебаеха между 15 и 18, а дъждът ни посрещна още с преминаването на чешко-германската граница. Вероятно за да ни върви по вода.

За сметка на това през зимата не мръзнем.

Живеем си в почти вечна пролет, от по-хладните. Но пък един септемврийски ден живакът удари 30 градуса и съпруга ми ги разпуснаха от работа, за да се пораждат на слънцето. Беше отдавна.

Слънцето е друга тема. Да не се отплесвам.

Както стана ясно, тук изразът „Наесен с песен“ не важи.

Официално откриване на учебната година, когато и да е то, има само за първокласниците. Те тръгват на училище ден или два по-късно от останалите, които им подготвят кратка програма.

Когато дъщеря ни прекрачи прага на школото за пръв път, всяко дете получи слънчоглед. Втората година и бонбон нямаше.

Що за начало на учебна година без празнично посрещане, без цветя, без смях и стреснати погледи?

Никаква еуфория.

Скука, ден като ден. Започва в 8 и завършва в 16 часа.

Но първи клас все пак е различен. Върхът на този трепетен момент е фунията с лакомства или дребни подаръци, т.нар. shultüte. Започват да ги продават по магазините още в началото на лятото. Някои от тях достигат внушителни размери и също толкова респектиращи цени. Не виждам смисъл да се харчите излишно. Можете да ги изработите и сами. Едва ли някой обръща внимание на външния им вид. А и въпросната фуния отива на боклука веднага щом изпълни предназначението си.

Мислех си, че поне когато влязат в класните си стаи хлапетата използват съдържанието им за обща почерпка. Оказа се, че греша. Трябваша им само за общата снимка.

Традиции, какво да се прави!

В подготвителния клас годината започнаха 7 деца, на възраст от 7 до 9 години — нашата дъщеря от България, две хлапета от Турция и по едно от Сирия, Виетнам, Венецуела и Беларус.

Силно бях впечатлена от сирийчето Д. За крехките си тогава 9 години говореше вече немски, английски, арабски и поназнайваше

френски и гръцки. На въпроса ми защо гръцки ми обясни, че трябвало да си изберат някакъв език в училище и тя решила да е този, харесвал ѝ. Винаги наблюдаваше, че не е учила в арабско училище, а в светско и не дружелеше с момчето от Турция, въпреки че бяха съседи.

Д. имаше четирима братя и сестри. Тя беше най-малката. Всички бяха разпръснати, в нашия град бяха само тя и брат ѝ. 21-годишната ѝ така живееше в Амстердам.

Най-голяма фога пък беше Пан от Виетнам. Германците бяха настръхнали, защото за закуска вместо дежурния сандвич в кутията му за храна имаше месо с ориз. Щяха да привикват родителите му в училище.

След около месец към групичката се присъединиха още пет деца. Пристигнаха заедно. Водеха ги двама татковци — единият бял и рижав, от Сирия, а другия мургав и чернокос, родом от Сърбия. Дойдоха и две сестрички. Много сладки деца. Винаги усмихнати и мили, също от Сирия. До края на учебната година подготвителните класове станаха два. Разкрива такива и в други училища.

Цялата тази разнородна компания си играеше прекрасно заедно. Нямаше разделение и кавги. Никой никого не удряше. Нещо, което не мога да кажа за школото с преобладаващо германско присъствие, в което впоследствие попаднахме. Там всеки е за себе си или за максимум още един.

Чужди не се допускат!

Но това, което най-много ме впечатляваше, беше методът на преподаване. За три месеца вече беше научила езика дотолкова, че я преместиха в първи редовен клас. Все пак всеки понеделник продължи да посещава за два часа и подготвителния. Нямаше учебници, нямаше домашни, почти не се е налагало да учим думи вкъщи. Всичко се случи някак естествено и от само себе си. Винаги съм си мечтала и на мен така да ми се получат нещата с този пусти немски, но не би.

Представяте ли си колко хубаво би било да имаме по една рибка, като тази от „Галактическият стопаджия“ на Дъглас Адамс, която да си пъхнем в ухото и да разбираме всички езици? Ех, мечти...

В този период ученикът излиза евтино. „Големият“ ни разход беше годишната такса от 70–80 евро за покриване на текущи нужди.

Нямат униформи. Подготовката, без раницата, ни струваше около 20–25 евро. Те са за несесер, пет най-обикновени цветни папки,

блокчета за рисуване, бои, пастели, моливи и пластилин. Дори тетрадки не сме купували. Учебници нямаха. С такъв се сдобиха чак в трети клас, когато започнаха да учат английски.

Най-скъпата част от образователния процес е занималнята. Тя не е задължителна и се заплаща. Таксата за социално слабите семейства е символична. Иначе е около 120 евро месечно, като отново варира според училището, а вероятно и областта. Вие определяте по колко часа и в кои дни детето ви да я посещава. Може да е до 15 или до 16 часа. Има възможност и да го оставяте преди учебните занятия, както и през част от многото ваканции, които имат тук, горе-долу на месец и половина по 2 седмици, че дори и по 3.

Обядът също е по желание и излиза към 50–60 евро на месец. Единственият проблем е, че документите се попълват през предходната учебна година и ако изтървете срока, няма да можете да се запишете. Всъщност, когато се замисля, има още един проблем — храната.

Както сами можете да се досетите, немската кухня не е от най-изтънчените. Супа с кренвирши или полуфабрикатни палачинки с ванилов сос едва ли е представата ви за добър обяд, но и сандвичи не е. Затова лично ние избрахме да плащаме, разчитайки, че все нещо някога ще хапне. Хубавото е, че към 15 часа имат т.нар. *snack* пауза, през която получават плодове.

Друго неудобство, с което се сблъскахме, е водата. Тук масово пият газирана, каквато ние не обичаме. Затова от време на време в класната стая зареждаха каса с обикновена.

Но да се върна на занималнята. Да не мислите, че е занималня като занималня. Нищо подобно. В нея учението е забранено или поне не е препоръчително. Домашни, ако изобщо учителят се е объркал да даде такива, никога в петък, закон Божи, се пишат в коридора, та ученолюбивите да не пречат на останалите да играят.

На Пипи Дългото Чорапче много щеше да ѝ хареса в немското начално училище, защото в него знаят, че:

„От много учене и най-здравият ум може да се съсипе“. Така си е!

В Германия са стигнали дори по-далеч, регламентирайки с указ от Министерството на образованието на съответната провинция времетраенето, което трябва да отнема писането на домашни. В първи

клас не бива да изисква повече от 20 минути дневно, а във втори — половин час.

Спомням си една година, мисля че беше в четвърти клас, родители се оплакаха, че децата нямат време за игра, защото имат твърде много домашни. В отговор на тази жалба известно време водихме дневник, в който записвахме колко точно минути детето пише и учи, за да регулират количеството задачи, които да им дават. Забавна история, която кара приятелчетата ѝ от България завистливо да цъкат с език.

Подобна случка имахме и по-късно, вече в седми клас. Тогава под прицел попадна господинът по английски, и то само три седмици след старта на учебната година. Родители и ученици нададоха вой, че говорел бързо и децата не го разбират. Освен това им давал много нови думи да учат. Много, много... колко да са много? Колкото е по учебник.

— В езикова гимназия в България учат по 100 думи дневно — смело го защитила дъщеря ни пред съучениците си.

— Е, не всички са умни като теб! — бил отговорът, който получила.

— Те не разбират, че съм умна, защото полагам усилия. Непрекъснато уча — възмущава се тя.

Ако бяхме в България, вероятно щеше да е квалифицирана в графата „зубър“. Струва ми се, че и тук я определят като такава. Разликата е, че етикетът, който ѝ е лепнат, не е зареден с отрицателен заряд. Дори напротив. Възползват се от знанията ѝ. Бяха я помолили да сформира курс след часовете по английска граматика. Някои я карат да им съставя схеми как да учат, а съученик дори ѝ обеща 10 евро, ако му помогне да изкара единица, което е шестица по българския стандарт, по френски.

И с всичко това не искам да кажа, че останалите не залягат над уроците. Съвсем не, просто не виждат смисъл да се престарават.

Някога у нас властваше теорията — учи сега, за да ти е лесно после. Идеята е, че положените към този момент усилия някой ден ще ти се отблагодарят. Практиката обаче показва, че нещата не се случват точно така. Може би затова на родители и деца не че им липсват амбиции, просто:

ОСТАВЕТЕ ДЕЦАТА ДА ДИШАТ

Може би за хората тук нищо не е на всяка цена.

Така например, ако детето иска да стане фризьор, ще го подкрепят. Вероятно не всички, но тези, които съм срещала, биха го направили.

— Това не означава, че някой ден, ако реши да учи за адвокат, няма да го направи — заяви наш приятел от Полша, когато дойде време да избират къде да продължи дъщеря им след четвърти клас.

— Но това е важно за бъдещето ѝ — недоумявах аз като типичен представител на амбициозната българска средна класа, за която под гимназия не съществува нищо друго.

— Здравето ѝ е най-важно — физическо и психическо! Защо да ѝ създаваме излишен стрес? — категоричен беше той.

Тогава не го разбрах, но с времето започнах да схващам. В крайна сметка не на всекиго му се отдава учението. Защо тогава да не се подготвя за това, в което ще е добър и което ще го прави щастлив?

Ето например във втори клас заместиха „скупната“ наука с цирково изкуство. Класната стая се приюти под светлините на истинско шапито, а циркови артисти заместиха учителите. В продължение на седмица упражнявах номера по избор под вещото ръководство на професионалистите. Както във всеки уважаващ себе си цирк имаше клоуни, въжеиграчи и т.н. А детето, за мой тих ужас, си избра да върти огнен обръч.

„Обучението“ приключи с мащабно представление, с костюми и много грим, донесло на деца и родители незабравима емоция.

— Какво научиха? — ще попитат веднага скептиците.

— Нещо много важно! — ще отговоря без дори да се замисля. — Научиха се да бъдат щастливи! Да се усмихват широко! Да се забавляват! Защо трябва да бързат да пораснат? Къде е живот, все пред тях е. Има време и за уроци. Няма да избягат.

Оставете децата да дишат!

На това ме научи немското училище, за което му благодаря от все сърце. Но не мислете, че достигнах и до това прозрение бързо и лесно. Съвсем не. Дълго време буйствах срещу мотото — БЕЗ СТРЕС! което символизира образованието в тази страна, а и не само него. Не го разбирах, мислех, че лекотата днес обрича тяхното утре.

Като възрастни на тях ще им е тежко да се справят с предизвикателствата, които животът и най-вече трудовата среда ще им поднесат — разсъждавах аз, — защото на Германия ѝ трябва работници, а не лидери — мислех си тогава и негодувах.

Грешала съм!

И седем години по-късно си отговарям:

— Че какво лошо има в това?

Всъщност въпросният цирк работи по програма на германското правителство и обикаля от град на град, от училище на училище, приобщавайки децата към своето изкуство. Правейки ги съпричастни, позволявайки им да съпреживеят живота на другите, те им дават реален поглед към една различна действителност.

Стават толерантни.

Учат ги и на нещо изключително важно — работа в екип, да можеш да се доверяваш на другите. Това е умение, което ще им е от полза, когато някой ден попаднат на трудовия фронт.

Беше вълшебно преживяване, наситено с магия и безброй усмивки. И не, никое дете не хвърли раницата и не отпътува с цирка, мечтаещо за кариера на акробат.

Този пример е само парченце от образователния пъзел, илюстриращо свободата, която имат в учебната програма.

И тук, вероятно както навсякъде, четенето е болна тема за мнозина хлапета. И за да стимулират желание и интерес към него, ежеседмично децата имат часове по четене, които прекарват в училищната библиотека. В по-горните класове дори работят в нея през голямото междучасие. Те са тези, които играят ролята на библиотекари, дават книги, записват кой ги е взел, приемат връщаните заглавия.

На няколко пъти им организираха запознаване с Градската библиотека под формата на игра, превръщайки ги за ден в търсачи на съкровища. Задължителният елемент, съществуващ у нас и познат като

„Списък със заглавия, които трябва да бъдат прочетени през лятото“, липсва. Ваканциите са за релакс.

Дъщеря ми е вече осми клас и до този момент само два пъти са изучавали предварително подадена от учителя книга, и то в учебно време. Използваха ги по-скоро, за да усвоят чрез тях преразказа, да се види доколко четат с разбиране и дали могат да запомнят прочетеното.

Веднъж годишно всеки си избира любимо заглавие, което да презентира пред съучениците си. Това събужда любопитството да се срещнеш с нещо, което до този момент ти е убягвало от погледа.

Като цяло изкуството е силно застъпено в програмата, почти наравно със спорта. Музиканти и други творци гостуват в часовете им. Редовно ги водят на театър и оперета, правят им опознавателни обиколки на града, организират им нощ в училище. Понякога пренасят заниманията в кухнята, където приготвят различни традиционни лакомства, а веднъж, по Рождество, истински шеф готвач ги учи как да сътворят вкусни коледни сладки. Водят ги да карат кънки на лед и къде ли още не.

Като част от задължителната програма до четвърти клас ежегодно посещават велополигон. Там усвояват не само как да карат колело, тук се качват на велосипед още преди да проходим, но и пътните правила, за да бъдат пълноценни участници в общото движение. Затова тези занятия са изключително важни. Последната година държаха изпит — листовки и велообиколка по градски маршрут. Успешно издържалите го получиха шофьорска книжка. Все пак трябва да има какво да ти отнемат, когато не спазваш правилата, а тук такива има за всички и всичко.

Сред практически насочените курсове е и този по самозащита, който продължи седмица и се водеше от професионалисти в областта. Обясниха им как да реагират, ако станат жертва на отвличане или някой ги дразни, например в киното, както и много други полезни неща. Имаха такъв и по оказване на първа помощ.

За съжаление, когато пристигнахме, им провеждаха учения за реакция при пожар, сега, 7 години по-късно, ги замениха с терористична заплаха...

О, времена, о, нрави...

Светът се променя, а заедно с него и германското училище. Не може да им се отрече, че са в крак с новите тенденции. Надявам се да

усетите сарказма ми.

В трети клас започнаха да ги образават най-обстойно по въпроса що е това секс и има ли той почва между момчетата и момичетата, при това със стресиращо откровение. И за да е още по-истинско, приключиха обучението с нахлузване на презерватив върху дръжката на нищо неподозиращата училищна метла. Резултатът беше, че никой повече не искаше да докосва това средство за летене, ако си вещица, а ако не си — за измитане на боклуците от пода. В пети клас им припомниха наученото. Доколкото знам в осми ще затвърдят знанията. Все пак сексът е важна тема, но силно се надявам да не я приключат с показно кое как точно се прави.

Със същата сериозност, дори бих казала делово, се отнесоха и към писането с химикал. За моя огромна изненада децата използват писалки. За щастие, мастилото не е това, което беше, почти не цапа и има шанс да бъде изпрано. По-озадачаващ за мен бе фактът, че държаха изпит, и то на третата година, за да получат разрешение да пишат с химикал. Не че някой използва такъв.

Иначе да пишеш с перо е готино. Изтънчено някак изглежда написаното, дори когато не е четливо.

До четвърти клас нямат право да носят мобилен телефон не само в училище, но и когато отиват на класни екскурзии. Забранени са дори смарт часовниците. Затова официално първия си GSM дъщеря ми получи в пети клас. Отново използването му на територията на училището не е позволено. А марката никого не интересува.

Живото общуване е по-важно или поне беше, преди светът да затвори врати.

И тук идва любимата ми част от немската образователна система: т.нар. „активитис“. Това са най-разнообразни занимания, които се предлагат от самото училище на символична цена (около 20-ина евро на срок) или пък безплатно. Шах, йога, шев и кройка, гърнчарство, волейбол, хор, китайски, връзване на възли, театър, рисуване на манга комикс, цветарство и какво ли още не. Дори сладки приказки на чаша чай веднъж седмично. За тези, които не се справят много добре с уроците, има и помощен курс.

Всяка година и във всяко училище са различни. Провеждат се след часовете и можете да се запишете на колкото искате, стига да има свободни места.

Сред нещата, които харесвам, са и малките празници или едnodневни фестивали, които им организират през годината. Повечето от тях им служат за набиране на средства. Децата изнасят програма или измислят игри. И като написах програма, веднага в главата ми изникна образът на фрау Г. Възрастна, симпатична дама, която преподаваше музика. Тя е от Русия. Благодарение на нея „звездата“ на всяка училищна забава бяха „Калинка“ и „Катюша“ („Расцветали яблони и груши“), при които германците изпадаха в див възторг, ставаха от местата си и започваха да пляскаат възторжено. Някои дори се опитваха да припяват за моя най-голяма забава. Никой не оставаше безучастен.

Характерно за тези училищни празненства е почерпката, осигурявана от родителите. Всеки носи каквото му е на сърце, предимно сладки неща. Децата ги разпродават по евро парчето. Събраните пари са за купуването на материали за стаите за игра. Да, децата имат стаи за игра.

В тях прекарват часовете за занималня, когато времето е твърде лошо, за да са навън. Като се има предвид, че дъждът не плаши душите техни, особено момчешките, това не е много често. Помислено е и за това. Има играчки и за двор, извън дежурните катерушки, пързалки и люлки, като кокили, чашки, колички и др.

Любим ден от училищната програма е т.нар. Fasching, който наподобява на Хелюин, но без задължителния плашещ елемент. Празникът датира от древни времена, когато се е вярвало, че зимните духове трябва да се изгонят, за да дойде пролетта. Децата се маскират и вместо „уморение“ имат игри и забавления.

Но личният ми фаворит е празникът на Св. Мартин, покровител на бедните и бежанците. В нощта на 11 ноември деца и родители обикалят из града със запалени фенери, обикновено изработени в училище. Колоната се води от ездач на бял кон, преоблечен като римски воин, какъвто е бил Мартин, преди да стане монах и епископ на Тур, и оркестър. След кратка лекция в църквата, носеща името на светеца, обиколката завършва в училищния двор, където почерпка очаква включилите се в празника. За родителите има пунш за сгряване. Силно емоционално изживяване беше първата ми такава вечер. Самото усещане, дарено ти от множеството светлини, греещи в нощта, беше зареждащо.

И завършването на учебната година тук е както започването — скромно, но от сърце. Учителите не получават скъпи подаръци, децата не ходят по кръчми и увеселителни центрове, облечени в най-новите си дрехи, но за сметка на това задължително ги черпят със сладолед и задължително ги водят да дивеят на някоя детска площадка.

Детските площадки заслужават малко внимание. В нашия град те са скрити от хорските погледи между обилна растителност или вътрешни дворове. Човек никога не би предположил, че точно на това място има площадка или поляна, понякога дори барбекю. Близо година и половина ми отне изнамирането на една такава, която е само на стотина метра от дома ни, при това по път, който използвам почти ежедневно. Появи се пред погледа ми едва когато подрязаха храстите около нея.

На тези финални събирания е достатъчно да има поляна за игра и някоя и друга маса с пейки за родителите. Почерпката пак е на принципа кой каквото донесе.

Та на едно такова парти открих кимбап. Това е корейско суши и между него и мен пламна силна и убедена съм, доживотна любов. Обожавам го! Ако не сте опитвали такова, не искам да ви го казвам, но много сте пропуснали. Благодаря на майката на Л., идваща от далечната и екзотична Южна Корея, и за нейното старание всеки път да радва вкусовите ми рецептори. Признавам си, че злоупотребявах. Опитвала съм още няколко пъти кимбап, но нейното е най-добро. Жалко че пътищата на децата ни се разделиха.

Носталгията по корейското суши ме подсети за фрау Л. и нейната китара, която неизменно съпътстваше всяка среща. Тя се присъедини към класа им през втората година и хлапетата моментално се влюбиха в нея. Защо? Защото фрау е умна жена, макар със структура на футболист, често практикуван от нежните половинки спорт.

А защо беше умна?

Защото знаеше как да „купи“ детското сърце, бързо и безапелационно. Тя раздаваше смайлита за всяка спечелена математическа битка. А когато събереш 10 усмивки, получаваш подарък по избор от вълшебната кутия с всевъзможни съкровища.

Кое дете би устояло на такова изкушение?

Хм, струва ми се, че не съм чувала за такова. Смайл!

Извън кулинарната фиеста тези партита бяха досадна необходимост за нас. Ако не беше корейското суши, е, и детето, бих си ги спестила, предвид факта, че рядко, да не кажа почти никога, някой общуваше с нас. Бяхме разделени по националности — групичка на германските родители, немалка на турските и ние двамата с баща й — Куку и Пипи.

Стояхме настрана, защото те не желаеха да говорят английски, а нашият немски не беше достатъчен за смислен разговор. Така и никой не прояви интерес към мебелите в къщата ни или пък към имената на плодовете и зеленчуците. Не се поинтересувах и на кой етаж живеем, имаме ли градина или балкон, как стигаме до гарата или как да си поръчаме в ресторанта. И най-лошото от всичко... Никой не пожела да му спретнем някой глагол в датив, а защо не и в акузатив или поне в номинатив, за генетив да не говорим. Разбиваха ми сърцето!

Всеки път!

Оцеляхме!

Но така и не ни приеха!

Ммм, да... това, на което те учат на курса по немски, никак не е полезно при среща с германски родители на училищна среща, да не говорим за такава със самия директор.

Първият ми сблъсък с него беше челен. Дълго съжалявах, че нямах нещо, с което да го хлопна.

Случи се през втората година, когато преместихме детето в кварталното училище, с преобладаващо местно население, уж добро според някакви си статистики. Откраднаха й шала от шкафчето в коридора, където хлапетата си държат връхните дрехи и обувките, понеже в класните стаи и тези на занималнята се влиза с пантофи. Страдах, но го преглътнах. Но, когато й откраднаха и шапката, откачих.

Хванах детето под ръка и право при директора. А той, знам че говори английски, но започна да общува с мен чрез нея, на немски.

— Майка ти защо не говори немски? Тук има много хубави интеграционни курсове — каканижеше с нагла усмивка господин директорът.

Мисля, че от устата ми започна да излиза пяна, но я забърсах, игнорирах го и продължих да настоявам да разбере нормално ли е в едно училище да се краде.

— В нашето училище не се краде много! — заяви той, гледайки ме пренебрежително.

Представяте ли си??? Не се крадяло МНОГО!

— Ами сложете ключалки на шкафчетата, щом не можете да осигурите по друг начин сигурността на вещите на децата — продължавах аз.

Той се правеше, че не чува претенциите ми, а аз неговите брътвежи, така всеки си водеше собствен монолог.

— Търсихте ли ги? Може някой да ги е хвърлил някъде! — предположи господинът.

Не е невъзможно, предвид личната хигиена на децата тук. Дрехи, обувки, раници... Въргалат се навсякъде по земята и това никога не впечатлява — нито хлапетата, нито преподавателите. Стъпват върху тях, подритват ги, но така и не съм видяла някой да се наведе да ги вдигне или поне да ги премести.

Разбира се, бяхме обиколили, преди да отидем при него.

И за да демонстрира колко е „ангажиран“ с проблема ми, стана и погледна зад вратата си, за да ми покаже как търси вещите ни.

— Ще разпитам — бе отговорът на класната й. — Никой нищо не е видял — заяви малко по-късно тя и с това сагата приключи, поне за нея, но не и за Директора с главно „Д“, който получи обаждане от „Човешки ресурси“ от фирмата на съпруга ми с искане за среща. Повярвайте ми тонът и поведението му вече не бяха същите. На следващия ден шапката се намери! О, чудо!

Какво да ви кажа, навсякъде е едно и също — кой кого познава и на колко високо ниво е този някой.

Не съм за едните шапка и шал. Не ме разбирайте погрешно. Отношението е важно.

— Абе, защо ще ме прави тоя мене на идиот бе, Велко!?? — питаше героят на Антон Радичев в „Оркестър без име“. Та и аз така.

Като цяло са непукисти.

В тукашните училища няма медицинско лице, няма охрана, няма камери, децата нямат мобилни телефони, а отговарящите за занималнята, когато са на двора, нямат задължението да ги вардят. В дължностната им характеристика, по мои наблюдения, влизат единствено пиене на следобедно кафе и предъвкване на снакс, гарнирани със сладки приказки.

— Къде е М.? — питам един от петимата „пазители“, след като съм обиколила половината училище, за да я търся.

Хванах го неподготвен. Не можеше да свари да си сдъвче хапката. Гледа мен, гледа телефона си, гледа двора. На нито едно от трите места не откри обекта на нашето търсене. Обърна се с въпроса и към колегите си:

— Къде е М.?

А на мен вече стомахът ми се беше свил на топка. Защо? Защото наскоро дъщеря ми ми разказа, как влизайки в съблекалнята, две нейни съученички попадат на мъж с кърпа на лицето и кървяща ръка. Разказвайки го на някаква госпожа, започва споделяне на преживени истории, свързани с отвличането на деца. Не една и две. А от училището на сина на наши познати им изпратили предупреждение, че около сградата обикаля някакъв мъж, да си пазят децата.

И точно преди да припадна, тя се появи, щастливо подскачайки. Но ако си мислите, че това е проблем за някого друго, освен за мен, грешите. Нищо извън нормалното.

Хубавото на човешката памет е, че е избирателна. Доста трудности срещнахме в това немско училище, но красивите моменти бяха повече. Тях ще запомним. И без това всичко е зад гърба ни, а това, което не ни убива, ни прави по-силни. Може би и по-самотни, но това е друга тема. Така или иначе, когато дойде време да се сбогуваме с този етап от живота ни, го направихме с трепет, известна доза тъга и немалко сълзи и сополи.

Прощалното парти се състоя на скатана поляна, отново, където децата играха, а родителите консумираха това, което си бяха донесли. С остатъка от парите от учебната каса настоятелството купи роза в саксия за класната. А за хлапетата изработиха тениски с имената на всички от класа на гърба. Великолепна идея и прекрасен спомен. Имаше слова, фрау Л. посвири на китара като за последно, децата пяха.

И самото изпращане в училище не беше фамозно, но за сметка на това наситено емоционално. Всички ученици пееха и направиха шпалир с вдигнати ръце, по който минаха като под арка четвъртокласниците в това свое последно преминаване през сградата.

И за нас започна един нов етап от живота, наречен:

8

ЗА ГИМНАЗИЯТА, ИЛИ ВНИМАВАЙ КАКВО СИ ПОЖЕЛАВАШ

В пощенската кутия всяка седмица получавахме безплатен местен вестник. Нищо особено, двайсетина странички, но за мен начин да следя, какво се случва в града ни. Така един ден попаднах на голяма цветна снимка на зала от минали столетия, с висок свод и арки, но в нов съвременен прочит. Оказа се, че това е мензата на една от гимназиите в града, току-що ремонтирана за еди-колко си пари. Бях силно привлечена от магията, която се излъчваше от това място, приличащо на зала в Хогуортс, училището на Хари Потър. Пожелах си някой ден дъщеря ми да учи там. И както са предупреждавали разни умни хора, но на умните, кой ли им обръща внимание в днешни дни:

Внимавай, какво си пожелаваш, защото може и да се сбъдне!

Сбъдна се! При това без натиск от моя страна. Тя сама го избра.

Преди това здравата се потруди, за да приключи четвърти клас с максимално висок успех и да премине в следващото образователно ниво. Възможностите са най-общо три: най-„ниската“ степен е Hauptshule (до девети-десети клас), по средата е Realshule (реално училище — до десети клас), а най-високо в стълбицата стои Gymnasium (гимназия — до 12–13 клас), като уж само завършилите ги имат право да отидат в университет. Тези три вида училища са комбинирани в Gesamtschule (общообразователното училище). Този тип обаче не се предлага от всички федерални провинции. След завършването му в десети клас учениците имат възможност да посещават горната степен на гимназията и да придобият квалификация за прием на общо висше образование или да преминат в професионално училище.

От личен опит мога да разказвам единствено за гимназията. Тя е територия, запазена за тези, които са показали старание през четирите години на началното си образование.

В общи линии учителите са тези, които преценяват кое дете в какъв тип училище да продължи въз основа на това как се справя с материала. Отчитат се и фактори като поведение, трудови навици, интереси, работа в екип, контактност и т.н.

Още в трети клас класната започна да ни подсказва накъде клонят везните. В някои федерални провинции тази препоръка не е решаваща и родителите имат последната дума. Но по принцип определени за реално училище, не можете да подадете документи за гимназия. Не и ако не проявите източноевропейска активност и не атакувате с молба директора на съответното училище, което сте си избрали. Той може да допусне детето ви до приеман изпит. Ако то го издържи, получавате зелена светлина да си подадете документите. Възможен е и пробен период.

Дълго време не разбирах практиката някой друг да решава съдбата на твоето дете. Не разбирах и това ранно прехвърляне в горна степен.

— Как може да знаят къде искат да продължат?

— Как да се развие животът им?

— Кой път да поемат? — разсъждавах отново аз.

Виждаше ми се абсурдно, но пък сега, когато слушам и наблюдавам стреса, който преживяват родители и деца в България покрай кандидатстването след седми клас, се радвам, че не ми е на дневен ред.

Кандидатстване в познатата ми форма нямаше. В края на първия срок на четвърти клас ни дадоха т.нар. цойхнес с оценките. В Германия няма бележници, оценките са за първи срок и годишни, като най-висока е единицата. През февруари всяко училище провежда ден или по-скоро вечер на отворени врати по график, в който се приготвя опознавателна програма за бъдещите възпитаници. По-големите учениците развеждат малките, показват им сградата, различните кабинети, организират им игри и забавления, разбира се — почерпка. През това време родителите също минават ускорен разяснителен курс.

После решавате къде искате, подавате документите, които се вземат или от училището, или ги изтегляте от интернет страницата им, и чакате.

Имате право да отбележите три желания, но удовлетворяването им не става автоматично по реда на посочване. Ако не попаднете в

колелото на късмета за първия си избор, няма голяма вероятност да удовлетворят другите два. Трябва да изтеглите документите си и да ги подадете наново в следващото училище. И така, докато намерите място.

През всичките тези години мислех, че високите оценки са тези, които определят по-нататъшното разпределение и че на тяхна база се извършва въпросното „кандидатстване“. Впоследствие разбрах, че нещата не стоят точно така. За мое огромно учудване се оказва, че не отличният успех е водещ при приема, а късметът. Ако кандидатите са повече от местата, съдбата им бива разиграна на томбола, поне при нас беше така.

Дали детето ви е прието научавате някъде в средата на март с писмо. Това е любимата форма на комуникация тук. Всичко се случва по пощата. Дори паспортите ни с американски визи изпратиха по този старомоден начин.

Няма списъци, разлепени по училищата. Няма скупчени родители, трепетно търсеци името на детето си. Няма години на частни уроци и безсънни нощи и най-важното — няма какво?

Няма СТРЕС, разбира се!

„Еуфорията“ е приключила. Учебната година продължава тихо и спокойно, както и до този момент.

След официалното писмо, че е приета, пристигна още едно. Този път изпратено от дете от гимназията, носещо същото име както нашето. Оказа се, че това е една приятна традиция за добре дошъл. Писмата пишат завършващите шести клас, като преминаващи в по-горно ниво на обучение. Всеки сам си избира на кого да изпрати своите приветствени слова. Текстът е свободен, както и това, как да бъде оформен естетически.

Подобно на първи клас, така и в пети, децата биват приети празнично. И за тях учебната година започва ден по-късно. Посрещнаха ги в църквата, каквито има към повечето стари училища. Възникнали някога като образователни средища към манастири, те са запазили характерния си облик вече столетия наред. И като казвам запазили... приемоте го почти буквално. Мисля, че ревностно са запазили и праха още от откриването на религиозното средище, което в нашия случай е било преди повече от 500 години. Вероятно защото училището е паметник на културата под егидата на ЮНЕСКО и всяка

промяна изисква специално отношение — обмисляне, разрешение, финанси и т.н.

Две години подменяха тухличка по тухличка част от рушащата се фасада. Добре че „петното“, което трябваше да бъде реставрирано, не беше голямо. В противен случай вероятно щяха да са им необходими още пет века, за да обновят поне представителната предна част на сградата. Както вече обясних, тук за никъде не бързат. Трябва да проверя, може би от Германия произлиза поговорката „Бързата работа — срам за майстора“.

БЕЗ СТРЕС!

Нека не забравяме това правило. То движи германския прогрес.

Гимназията е устояла 500 години, включително и на бомбардировките през Втората световна война, разрушили половината град, та все още изкара някак още толкова, за да могат да ѝ подменят тухличките.

Не мога да отрека обаче, че сградата има неповторима аура. Усещането за древност е завладяващо. Коридорите са тесни и високи, подобни на лабиринти. Ако си разпериш ръцете, можеш да докоснеш стените, някога бели, сега не толкова, издигащи се от двете страни на покрития с каменни плочи под, неравен и на места изтрит от поколенията възпитаници, суркащи крака през науката.

Тук-там се разширяват, образувайки ниши с пейки и маси. Приличните на катакомби помещения заради оскъдната светлина, която по принцип е кът в този край на света, те пренасят в Средновековието. За това допринасят и типичните гредореди по тавана и стените.

А малките вътрешни дворчета, пропити от влага и зеленина, заобиколени отвред от характерните кафяви зидове на сградите, създават особен уют. Самите стаи са стандартни, с почти голи стени, които всеки клас украсява както намери за добре, кутии, където децата си оставят част от помагалата, маси и чинове. Това е. Голямата екстра е телевизор. Разполагат само с една стая с компютри, но за сметка на това имат три библиотеки и музикална стая, където репетира училищният джаз бенд. Много са готини. Представиха ни ги в деня на отворени врати, когато разкриваха училищните потайности на бъдещите кандидат-гимназисти.

В интерес на истината очаквах нещо по-съвременно и интересно, съдейки по снимката на мензата във вестника, а и нали сме на Запад. Всичко обаче струва пари, а тук дори повече. Затова всеки дарител е добре дошъл. Ако искате да спонсорирате училището, можете да си купите стол.

Правилно ме разбрахте: стол.

Подобна практика преди години въведоха във Варненския драматичен театър. Идеята е, че срещу съответна сума получаваш гарантирано седящо място на събитията, които се провеждат в училището. Още един източник на финансиране извън базарите.

Не знам дали това прави учителите по-благосклонни към онези, чиито родители са проявили щедрост! Ковид сведе училищните изяви до голяма кръгла нула. То сега на една родителска среща като хората не можеш да отидеш, какво остава за нещо по-вълнуващо. За песни и танци на народите да не говорим, а за така любимите ми кулинарни изкушения и дума не може да става.

Но най-лошото е, че децата не успяха да се опознаят.

Лишиха ги не само от извънкласните им занимания, но и от най-съкровено им право — това на общуване, и то на възраст, в която приятелството е всичко. Стигна се до там, че за да си ходят на гости по домовете, първо трябваше да си правят тестове. Сякаш не им стигаха тези в училище, два пъти седмично.

Както и да е, не искам да предъвквам тази тема. Тя е болезнено позната на всички. Отварям я изобщо, защото страдам за тези, чието детство рязко и безкомпромисно им бе отнето. Тепърва ще се борим с насадените им страхове. Боли ме сърцето.

А сега рязко ще завия и ще се върна към началото в гимназията.

Предварително децата не знаят в кой клас ще са или кои ще са класните им ръководители, които винаги са по двама. Отново ми идва да направя аналогия с Хари Потър, вероятно не само защото средата го предполага, а и заради начина, по който беше извършена церемонията по разпределянето. Само говореща шапка дето не им сложиха. Нейната роля изиграха двамата преподаватели, привиквайки поименно децата отпред. Всеки заек получи цвете от бъдещ абитуриент.

След това родителите бяхме помолени да напуснем, а петокласниците бяха отведени в новата им класна стая. Направиха им

обща снимка за спомен в дъжда и с това официално беше даден старт на учебната година.

Отново това беше последното по-специално откриване, което получиха. Следващите години училището започна без излишно разточителство на думи и дела, по същество.

Минаваха директно на въпроса — какво ще учим днес? — който е нещо като какво ще ядем, но без вълнението от предсещането за пълен стомах.

В духа на класическите средни училища, каквито в своята същност са гимназиите, се набляга на езиците — главно латински, английски, френски и старогръцки, рядко испански. Започва се с един, в седми клас се добавя втори, а в девети трети. Профилирането става в десети клас. Първите две години се водят подготвителни и от успеха зависи преминаването в седми клас.

Между осми и десети клас децата могат да се възползват от програмите за обмен на ученици и да изкарат от 3 до 6 месеца, учейки език в друга държава. Образованието приключва с Abitur, или, казано по нашенски, зрелостен изпит по изучаваните предмети.

И в този по-горен курс нямат бележници, само срочни оценки, формирани от редица показатели като участие в час, контролни, тестове, справяне със зададените проекти, умения за работа в екип, вписване в средата и т.н.

Сещам се как веднъж госпожата по английски дръпнала дъщеря ни настрана в междучасието, за да ѝ каже, че така не се прави.

Причината — изписано на лицето ѝ разочарование, че на контролното има двойка, а не очакваната единица.

— Ти си като дъщеря ми. И тя като теб само учи и иска всичко да е перфектно — заявила ѝ госпожата. — Не може така.

Друга учителка пък им обявила, че по нейно време било нормално да получават тройки и четворки. За нея това били истинските оценки. Сега твърде често имали единици и тези амбиции не само че не ги разбирали, но не и били нещо хубаво. Същата дама казала на дъщеря ни, че много учела и било крайно време да спре, защото и без това всичко знаела, нямало нужда да се напъва.

Донякъде ги разбирам. И те са опрели до изконното: БЕЗ СТРЕС! смятайки, че желанието да си перфектен е пагубно за психиката. Защо тогава не махнат оценяването изцяло?

Съвсем в духа на класиката, музиката и спортът тук са на пиедестал.

„Здрав дух в здраво тяло!“

Този лозунг от все по-отдалечаващото ни се близко минало действа с пълна сила. Физическо имат три часа седмично и определено не заместват часовете с т.нар. тихи занимания. Нормативите действат с пълна сила и покриването им не е лесно. Понякога си мисля, че държат на спорта повече, отколкото на математиката и немският.

И културата като цяло за мое огромно задоволство не е избутана в ъгъла, а е напълно равнопоставена на всички останали предмети. В известен смисъл дори държи по-предни позиции. Например в пети клас, театърът беше част от учебната програма. И децата обожаваха този час.

Тук могат да си позволят волности по отношение на програмата, каквито при нас са немислими. Не само избират какво, как и откъде да преподават, но и с лека ръка местят предмети из годините. Да не говорим за свободата, на която се радват преподавателите по отношение на присъствието. Не е прецедент учител да отсъства седмица, две, дори месец. Понякога му намират заместник, но често не. Наскоро се оказа, че липсват всичките им преподаватели за деня. Трябваше да са трима. И за да не ги разпуснат съвсем, успяха да спасят положението, намирайки им цели двама заместници за един от предметите. Така от планираните шест часа все пак изкараха някак си два, колкото да не е без хич.

За сметка на това децата не могат да отсъстват от училище, особено преди празник. Решите ли да пътувате ден преди ваканцията — забравете да ви пуснат. Писали сме молби до директори, срещали сме се: не и не. Разписаха ни само веднъж, и то с предупреждението, че с това сме изчерпали лимита и повече изобщо да не опитваме. Същевременно, ако детето е болно, в рамките на седмица не се изисква извинителна бележка. Но по-добре да не симулирате и да пътувате. Хванат ли ви, рискувате да отнесете солена глоба.

И гимназиите имат занималня. И тук тези, които я посещават, имат избор какво да правят, докато стане време да се прибират — да учат или да играят. Но тъй като домашните не са много, нито пък има уроци за запаметяване, често има време за всичко. И когато казвам игра, имам предвид истинска такава — в двора или в стаята, няма

значение. Важното е да се щурее. В седми клас дъщеря ни все още играеше със съучениците си на различни игри в междучасието. Вероятно това е една от причините:

Децата тук са деца по-дълго, отколкото в България.

9

ПРИЯТЕЛИТЕ, ИЛИ КОГАТО СВЕТЪТ Е ТОЛКОВА МАЛЪК, ЧЕ СЕ ПОБИРА В ЕДНО- ЕДИНСТВЕНО ГЕРМАНСКО УЧИЛИЩЕ

Дотук разказах за нещата, които като цяло харесвам в немското училище, но ми се иска да „разкрася“ историята и с тези, които така и не приех. Повярвайте ми, те не са и за приемане. Знам, че агресия и простотия има навсякъде по света, но когато главен герой в тях е вашето дете, играта доста загрубява. Не можете да ги избегнете. Те просто се случват, но все пак ми се струва добра идея да сте подготвени. Често не знаете как да реагирате на възникналата ситуация и към кого да се обърнете за помощ.

Още по-трудно става, когато не говорите езика.

Тукашните са склонни да negliжират проблемите ви. Случвало ми се е дори открито да ми се подиграват и да демонстрират превъзходство само защото немският ми не е на ниво. Това, разбира се, не трябва ни най-малко да ви притеснява. Както вече казах:

Идиоти има навсякъде и те никога няма да изчезнат.

А единственият начин да се справите с тях е, като не обръщате внимание на претенциите им и твърдо заставате зад исканията си.

Ще отстоявате правата си докрай.

Залогът е вашето дете.

Обикновено всичко се върти около приятелството, повод за неспирни страдания и безсънни нощи от моя страна. Само ако знаете колко пъти съм чувала думите:

„И аз искам да имам приятели като всички останали. Гледам ги как хубаво се забавляват на групички и искам като тях, но няма с кого“.

„Децата ме обиждат, казват ми лоши думи. Това ме наранява. Искат да ме превърнат в агресивен човек, който се бие и обижда другите, но няма да стане. Аз съм добро дете“.

„Не искам да съм сама“.

„Научи ме как да имам приятели“.

Как бихте се чувствали след подобни откровения?...

Сърцето ми се къса, дори сега, когато част от това, което ще разкажа, е вече в миналото. Приятелството продължава и до днес да е най-голямата ни болка, нейна и наша.

В началото, в интеграционния клас, тя намери приятели. Най-добрата от тях се казваше С. Идваше от Венецуела. Живееше с баба си и дядо си. Баща си виждаше в събота и неделя. Беше студент в съседен град. Майка ѝ беше лекар по професия, но беше останала във Венецуела. Не си спомням точно какъв беше проблемът с преместването ѝ, но минаха две години, преди да се присъедини към семейството си. После заминаха за Швейцария, защото баща ѝ не си намери работа в Германия.

В това отношение децата са оцетени. Тук са работни номади и семейството се мести там, където предлагат най-добри условия. Трудно се създават приятелства така. Днес си тук, а утре — кой знае къде.

По същото време в живота ѝ влезе и В. от Беларус, съученичка от същия интеграционен клас. Живееха в близост до нас. С майка ѝ станавме близки. И когато те прецениха, че ще е по-добре да прехвърлят дъщеря си в кварталното училище, и ние направихме същото. Честно казано, после съжалихме за това си решение, но за вземането му голяма роля изиграха децата от новия клас.

Подведоха ни.

В края на първи клас беше поканена да изкара един ден с тях, за да види как ще се чувства. Те дори станаха два, защото всички много я харесаха. И тя изпита същото. Не я оставяха и за секунда сама. Радваха ѝ се, и тя се почувства прекрасно. Ние също.

Заредени с оптимизъм, излязохме в лятна ваканция.

Но когато започна новата учебна година, нищо не беше същото.

Никой не искаше да играе с нея.

С В. бяха разпределени в различни класове и тя остана сама. В началото се виждаха в междучасията и на занималнята. Ходеха си и на гости. Само месец по-късно обаче, докато се люлеели на люлката в двора, В. започнала да я обижда.

— За каква се мислиш? Майка ти е тъпа! — викала тя, както и други глупости в този тон.

Нашето се опитало да си тръгне, но В. я настигнала и започнала да я удря където свари. За неин късмет наблизо имало две момченца и те се намесили.

Така безславно се прекърши приятелската ѝ сламка. Повече не си проговориха. Майката също от този ден нататък ни избягваше.

— Разбира ли тя колко е самотно да няма с кого да си играеш? — разсъждаваше малчо. — Тя дава ли си сметка какво ми е на сърчицето? Какво е да се чувстваш предаден и да нямаш доверие никому? — продължаваше тя.

От време на време намираще някого, с когото да поиграе, но за малко. Все такива хлапета като нея, които поради някаква причина за момента са останали без по-добра алтернатива.

Случката се превърна в първото ѝ приятелско разочарование, но не и в последното, както и физическото посегателство. Второто дойде от Н. от Турция, с която също уж се разбираха сравнително добре и от време на време си играеха заедно. Сутрин я посрещаше с мощна прегръдка. И на нея не знам какво ѝ прещракало в главата, но един ден започнала да я рита.

— Все се мислиш за най-умната и красивата — нареждала Н. и я блъскала, а приятелката ѝ Я., от Германия, ѝ пригласяла. Последната не че имала нещо против нашето дете, ама нали приятелката ѝ удря, та и тя.

Това е то истинското приятелство.

Нали? Всичко си споделят, дори и жертвите.

Малчо викала:

— Щоп, щоп...

По правилата в училище щом някой ти каже тази вълшебна дума, трябва на секундата да бъде оставен да живее. Обаче не, двете не преставали да нареждат и удрят.

Опитала се да избяга и се скрила в тоалетната. Последвали я и започнали да тропат по вратата. Добре че не била сама, иначе, както ми разказа, щяла да припадне от страх.

Представяте ли си, как се е чувствало това 8-годишно дете?

Ако някой си мисли, че е приятно да стоиш затворен в миризлива училищна тоалетна и две момичета да тропат по вратата ти отпред,

греши.

Казала ги на господина от занималнята, отговарящ за тях.

— Не е хубаво да се прави така — били единствените му думи към двечките.

И с това случаят бил приключен, поне за него, но не и за мен. Написахме имейл на класната, а тя свика спешна среща с родителите на двете момичета, на която дойде само майката на главната побойничка. А тя твърдеше, че нашето я нарекло свиня, поне според превода на В. от Беларус, която, както вече ви разказах, беше първото ни приятелско разочарование.

— Категорично отричам да съм нарекла Н. свиня. И през ум не ми е минавало да го правя. Тя е от Турция и тази дума е обидна за тях — защитаваше се детето.

Всъщност в изненадата си, вместо да вика вълшебното „щоп“ на немски, казвала „стоп“ на български. В. нали е от Беларус и говори руски, превела на Н., че я наричала свиня, та тя затова удряла ли удряла.

Откачена работа.

Така става, когато светът е толкова малък, че се побира в едно-единствено германско училище.

Така отпадна някак от само себе си и втората възможност да си има по-близо другарче.

А тя толкова искаше да има свой най-добър приятел. Да си споделят тайни, да измислят забавления, да си приказват, да седат на една маса на обяд...

Не е много нали?

Дните ѝ се нижеха в уединение.

В училище имаха интересна практика — кутия за оплаквания, в която всеки пуска листче с нещото или нещата, които са го подразнили през седмицата. След това ги разглеждаха заедно в час на класния. На ротационен принцип се редуваха да председателстват изслушването и решаването им. Та нашето злато честичко имаше листчета в кутията. Все някой я буташе или ѝ се присмиваше за нещо — слизала бавно по стълбите, миела си ръцете преди хранене... Такива неща.

В детската градина, която посещаваше в България, по програмата Монтесори, ги учиха всичко да си казват. Обясняваха им, че проблемите се решават, когато ги споделиш и обсъдиш. Принцип, в

който тя вярва и до днес, и на който държим в нашето семейство. Разбира се, той веднага ѝ донесе етикет — клюкарка.

— Някои ме наричаха клюкарка, ама много важно. Трябват думи. А и защо пък да не си казвам всичко? Така олеква. На госпожата сигурно ѝ омръзна от моите листчета в кутията, но аз какво съм виновна, че непрекъснато нещо ми се случва? — недоумяваше детето.

Разбира се, имаше листчета и срещу нея.

Повтарях ѝ да има търпение и че всичко ще се оправи, без сама да си вярвах особено.

Но тя беше само дете, откъснато от познатата си среда и поставено във враждебна такава. Някои биха казали, че това калява. Това, което не те убива, те прави по-силен.

Всички сме го чували, но как да обясниш на 8-годишно, че някой имагинерен ден всичко ще се нареди.

Ами ако не се?

Не и според представите ни?

Откъде да го вземе това търпение?

Нима не е нормално да иска всичко да се случва сега, не после, не след година, две или незнайно кога?

И тогава се появи Д. от Полша.

Животът отново стана поносим, даже направо супер. Беше от съседния клас, от който е и В., чиято майка се беше обадила на другата майка, че В. няма да играе с нейното дете, докато не престане да играе с моето. Подобни неща винаги са ме изумявали със своята нелепост, но хора разни, опитвам се да ги приемам всякакви.

С Д. заедно ходеха на карате. От време на време си гостуваха по къщите да играят.

Щастието продължи отново около месец.

После на приятелския небосклон на Д. изгря друго дете и нашето отново беше отритнато. Дори здравей не ѝ казваха.

— Когато ги попитам дали може да играя с тях, заявяват, че не може. Иначе ходим заедно на карате. Там се държи нормално. Не я разбирам! И останалите деца не разбирам. Играят си само по две, трети не искат. Гонят ме, бягат от мен. Всяко междучасие обикалям сама училището. По-добре, отколкото да стоя, то няма и къде — разсъждаваше тогава златото.

Тя е по говоренето, не по тичането. И по друго се отличава от децата тук. Не ходи на училище с колело. За съжаление, желанието ѝ да кара велосипед рязко секна, след като засилен колоездач буквално я отнесе. Стресът беше огромен, не само за нея, но и за мен, която виждах как мъжът ще се качи отгоре ѝ и нищо не можех да направя. За късмет се размина само със здрави натъртвания и уплах.

Трябва да отдам заслуженото на велосипедиста, който не избяга от отговорност, както и на хората наоколо. Веднага извадиха телефони да звънят на „Спешна помощ“ и на полицията.

Тук реагират.

Не си обръщат главите и не забързват крачка, когато се случва нещо лошо. Виждах я съм го многократно и винаги силно ме е впечатлявало. Последните години забелязвам подобно отношение и в България, което е чудесна тенденция. Може би отново става въпрос за това, че в същността си хората са си хора, има ги всякакви навсякъде.

Но да се върна на историята с Д., защото тя доби застрашителни размери. Както вече казах, щастие то продължи около месец. И после се започна. Първо кротичко:

— Уф, не мога да играя непрекъснато с теб. Ти не си ми най-добрата приятелка. Хайде второто междучасие, сега съм с друг — разбирате, че след тези думи лампичката за опасност започна да просветва в червено.

— Ще играем в четвъртък — лампичката прегря от червеното.

— Добре си помисли. Днес няма време за теб, защото искала да си играе и с други деца, гони те, бяга от теб, когато те види да я приближаваш, присмиват ти се зад гърба. Не е много приятелско, не мислиш ли? — опитвах се да насочи мислите ѝ аз.

Тя не е глупава и сама усещаше накъде отиват работите, но:

Не искаше да бъде САМА!

— Не трябва да искаш да имаш приятел на всяка цена. Така не става. Този, който ти е истински приятел, не би те отпъдил, за да не му пречиш на играта с някой друг, а би те включил в нея — не се отказвах аз.

Лошото е, че бързо ѝ минава. И въпреки че караха сърчицето ѝ да страда, както сама се изразяваше, е склонна да прощава. В четвъртък — в четвъртък. Ще чака! Ама кой по-точно четвъртък? Може би онзи,

в който беше създаден Клуб „Анти М.“! Негов горд учредител се оказа Д.

— Заслужава си го! — било обяснението ѝ към членовете на бандата, която един следобед я приклещила и започнала да я дърпа, блъска и обижда.

И отново нямало кой да застане на нейна страна.

Била САМА!

Но този път САМА срещу цяла банда.

Усещате ли градацията? Първо беше една, после две, а сега цял клуб скочи отгоре ѝ. И все момичета.

— Защо все на мен се случва? Или съм свръхготина и популярна и това буди завист, или съм тотален аутсайдер. Не искам да съм аутсайдер. Научих тази дума и какво означава още в детската градина. Май оттогава не ми се получаваха нещата с това пусто приятелство, но там поне не ме биеха — жалваше ми се тя.

Нещата ескалираха. Опитах се да говоря с родителите на Д., но те ми заявиха да съм оставела детето си само да се оправя, не била принцеса. Бяха груби и арогантни. Помолих ги просто дъщеря им да не общува повече с нашата. Но не би.

Отнесох случая до класната и до ръководството на занималнята. Вследствие на това дъщеря ми беше привикана на четири очи от госпожа от занималнята, приятелка на майката на Д. по полска линия, и заплашвана. Обяснени ѝ били всички ужасни неща, които ще ѝ се случат, ако не престане да лъже. Само че тя не лъжеше и думите на госпожата не я пречупиха. Междувременно продължаваше и тормозът от страна на приятелките.

Поискахме лична среща с ръководството с дамата от занималнята, която отговаря за тяхната група. За наш късмет тя прие всичко присърце, тъй като, както ни разказа, имала същия проблем със сина си. На подобни прояви по принцип се гледа с лошо око, но от друга страна са склонни и да не задълбават излишно. Не им се занимава много-много. Затова казвам, че извадихме късмет.

Ние така или иначе нямахме никакво намерение да я оставим да води сама подобни битки. Случващото се беше разгледано и в час на класния, където едната съклубничка признала всичко.

Имаше разследване, дъщеря ни писа обяснения. И въпреки всички опити вината да бъде хвърлена върху нея от другата страна,

истината излезе наяве. В резултат на това Д. беше изгонена от занималнята. Но това беше седмица на огромен стрес и тревоги, защото в училище тя беше сама. Нямаше кой да я защити.

Горда съм, че не се огъна пред заплахите. Беше притеснена, дори изплашена, но не позволи страхът да надделее.

Разбира се, между тези неприятни случки и се случиха купища красиви неща. Спрях се на тях подробно само и единствено защото исках да обясня, че имате права и трябва да ги отстоявате. Не трябва да се страхувате. Борете се, не позволявайте да ви сплашват и не им се давайте! Няма значение откъде идвате. Нито пък колко немски говорите.

Щом едно дете успя да се пребори, можете го и вие като родители.

Длъжни сте!

Както казах, не всичко беше толкова черно. На приливи и на отливи деца влизаха и излизаха от живота ѝ. Няма да забравя първия път, когато една от съученичките на малко от началното училище, Л., дойде къщи. Тя е германче. Майка ѝ по това време беше на 25 години, а баба ѝ на 41. Л. е сладур, добра бегачка и щура глава.

Детето разгледа всички стаи на дома ни, изпаднала във възторг. Но това, което я докара до екстаз, беше тоалетната ни хартия, 5-пластова.

— Толкова мекичкааа — не спираше да повтаря тя.

Не пропусна да го сподели и с майка си, както и цялата ни къща.

Странно е как нещо толкова дребно и обикновено може да предизвика чувство на щастие у някого. Човек действително рядко си дава сметка колко много има или пък колко специално е то, докато не му обърнат внимание. И тази констатация важи не само за вещите, но и за хората.

Гледайки планината през прозореца, можеш да видиш или планината, или прозореца, но никога и двете едновременно. Затова ни трябва някой, който да ни „отвори“ очите.

Понякога този някой е едно дете, впечатлило се от руло тоалетна хартия.

Неведоми са пътищата...

Но нещата с приятелите не се подобриха особено и в гимназията, на което тайничко се надявах. Голяма заслуга за това има и т.нар.

пандемия, но все пак не тя е в основата. Всъщност колкото повече разсъждавам, толкова по-упорито достига до извода, че вината е в мен и в баща ѝ, и в ужасния ни немски. Звучи нелепо, но 80 на сто от децата, които са идвали вкъщи, не са повтаряли, след като родителите им разберат нивото ни на владеене на езика. Наистина нямам друго обяснение. Всичко е прекрасно до мига, в който не си отворим устите.

Сецам се за момиченце, което ми заяви, че иска да е приятел с нашето дете и ме попита дали имам нещо против? Мисля, че в този така сублимен момент не съм гледала особено умно, защото не можах да схвана веднага, какво ми казва. Не съм свикнала да ме заговарят и когато това се случи, блокирам. На мисловните ми реотани им трябва време, за да загреят.

Както обикновено златото ми преведе. Станало ѝ е навик. Не се замисля, просто го прави. И, о, чудо, след това, въпросното дете никога повече не проговори на нашето.

За игра и дума не можеше да става.

Не помня вече колко пъти съм водила усмихнати разговори с родители, чиито деца никога повече не виждах, нито пък тях. Е, за тях не страдам!

Заради детето!

Боли!

И за да е още по-трагично, с времето загуби и част от българските си приятели. Общото между тях се стопи.

— Замениха ме с други. Дори забравиха кога е рожденият ми ден. А аз не ги забравям. Познавам ги, откакто се помня. Имаме безброй спомени заедно. Ужасно ми липсват, както всичко, което оставих в България — страда тя, с времето по-малко, но някаква горчивина остана.

Животът обаче продължава, с нас или пък без, но винаги напред.

10

ЗА ХЕР Д., КОЙТО НИКОГА НЕ СЕ КАРА

Докато живеехме в България, се бунтувах срещу нашата образователна система. Смятам, че товарят децата излишно. Съдбата ми предостави възможност да видя и другата страна на монетата — как забавлението върви ръка за ръка с учението.

От изказвания на други българи, живеещи тук, бях останала с впечатлението, че така ще е само до пети клас. После започвал истинският зор, твърдяха те.

Е, да, раниците им станаха безумно тежки, както на съучениците им в нашата родина. И ако питате дъщеря ми, която за нищо на света не би признала, че някъде е по-трудно от тук, натоварването е огромно. Но тя пък не е посещавала българско училище и никак не ѝ допада омаловажаването на труда ѝ, а и не бива.

Същевременно „работният“ ѝ ден рядко продължава след 18,00 часа. От там нататък почти нищо на света не може да я накара да се лиши от законно полагащата ѝ се по нейните правила почивка, разбирайте таблет.

За сметка на това неведнъж съм чувала оплаквания от приятели в България как децата им пишат и учат до посред нощите. И не могат да сварват. И все има още и още, и още какво да се свърши.

В сравнение с тях тя може би е изостанала с учението. Вярно, не знае колко вида облаци съществуват или каква е почвата в Африка, но е здрава и ходи с удоволствие на училище, доколкото това изобщо е възможно. На този етап за мен това е достатъчно.

Освен това пестим време и пари от частни уроци, което ѝ дава възможност да се занимава с неща, които са ѝ интересни. Остава ѝ време за себе си, както го нарича тя, вече не колкото преди, но все още достатъчно.

Не искам да кажа, че не учат, не пишат домашни, проекти или там каквото трябва, само че имат време и за по-вълнуващи неща.

Тук уикендът е неприкосновен, светая светих, време за почивка и семейни занимания. Така е поне докъм седми-осми клас.

В родната ни Варна тя ходеше на хип-хоп. Затова решихме, че няма да е лошо и тук да продължи със същото занимание. За наш късмет открихме школа недалеч от дома ни, която имаше застъпени и този тип танци в програмата си. Но каква беше изненадата ми, когато открих, че залата прилича на квартална дискотека от соцвреме, със сепарета и игриво премигващо в цветовете на дъгата осветление. А и подборът на музиката беше горе-долу оттогава.

За капак треньорката — младо момиче, водеше танците обути с цвички. Веднага ми стана ясно, че няма да се получи, но дадохме шанс. Купонът продължаваше 40 минути с 2 прекъсвания от по 5 минути, за да не се изморят децата, които само тичаха напред-назад по дансинга и се гъделичкаха.

След около месец и неслучването на нещо съществено помолихме да я прехвърлят в голямата група, но там 7-годишното ни съкровище стигаше до кръста на какичките в нея. Беше забавно, но тя заяви, че това я потиска и така скоропостижно сложихме край на танцувалната ѝ кариера, поне на немска територия.

След няколко челни срещи с момичешката агресия по училищата моя милост реши да събуем маратонките и да заменим клиновете с кимоно.

Време беше за Шотокан карате До.

Записахме я не за да се научи да се бие, а за да знае как да се защитава. Така попаднахме на хер Д., пенсиониран полицаи към средата на 70-те си зими.

Този човек заслужава място в настоящия текст, защото нито за миг не се отказа от детето, което е скарано със спорта по рождение. Не се измори, тренировка след тренировка, година след година, да ѝ обяснява едни и същи неща, да ѝ показва как да изпълнява катите и да я „моли“ да бъде рязка.

— Не танцувай! — беше най-честата му реплика, която така и остана без последствия. Детето толкова може.

Но хер Д. не се кара.

Той обяснява, той показва.

И най-важното — не дели хлапетата на можещи и не можещи.

Вниманието му е еднакво към всички.

Затова тя обича каратето. Не пропускаше тренировка и отиваше с желание до момента, в който светът не хлопна кепенците и не заключи децата ни по домовете им.

Преди това резултатите не закъсняха. Достигна до зелен колан, има и две купи. И ако не беше пандемията, и до ден днешен щеше да продължава да се развива в тази насока. Защото нима това не е най-важното във всичко, което правим — да се забавляваме и то да ни прави щастливи?

Липсата на свръхамбициозност що се отнася до извънкласните занимания на децата е сред нещата, които адмиравам. Отношението към тези, които не могат, е такова, каквото е и към тези, на които им идва отвътре. Водещо е желанието и всеки се развива дотам, докъдето му стигат силите, без това да го нарежда на по-ниско стъпало в очите на другите, нито пък в собствените му. Дали така се постигат велики спортни, а и не само, успехи, не знам! Склонна съм да мисля, че да.

Свръхамбициите изтощават и често водят до омраза към това, което се иска от нас да правим.

Бях се нагледала във Варна на подскачащи, знаещи, можещи и нетърпящи възражение родители, прехвърлящи собствените си неосъществени стремежи върху плещите на нещастните си хлапета. Товар, който не всеки може да носи, особено в ранна възраст.

Тук обаче, в Германия, срещам точно обратната тенденция — родители, щадящи децата си. И това ми харесва.

Разбира се, не всички са такива. То няма и как да бъде другояче, но усещанията ми са, че това е преобладаващата практика. Така беше на шаха, а впоследствие и на фехтовката. Никой не вика, никой не се пени, не плюе по тези преди него, как, видиш ли, нищо не разбират и на нищо правилно не са те научили. При нас всеки знае най-добре, единствено и само той прави нещата по верния начин, останалите са некадърници. Изключенията, за които се сещам, са все млади хора, учили или живели в чужбина.

В това отношение България не ми липсва. Е, за сметка на други, но няма как да имам всичко, дори и да знаех какво точно е това всичко. Но за мен да не знаеш какво искаш, не е страшно. Другото би било така скучно.

11

ЕЗИК НА МАМА И ТАТКО

В днешното номадско време никак не е задължително езикът на мама и на татко да съвпадат. Но това няма значение, важното е да се знаят. Лошото е, че не винаги е така.

Дъщеря ни посещаваше курс по шев и кройка. Госпожата беше от Русия. Подуших я откъде е от първата казана на немски дума. Трудно е да се объркаш. Акцентът им е специфичен. Говорят немски така, както английски, български и т.н. — меко. При нея е доста силен, въпреки че, доколкото разбирам, живее тук отдавна. Както при мнозина от чужденците в Германия и нейните деца не знаят майчиния си език. Тя ми го сподели. Особено зле било положението с малкия син.

Тази практика винаги ме е озадачавала. Често съм ставала неволен свидетел как възрастните общуват помежду си на родния си език, а с децата си на немски.

Хлапетата разбират, но дотам. Не ги учат да четат и пишат. Може би, за да се интегрират по-добре, да нямат акцент или знам ли и аз каква е причината.

Или просто им е по-лесно?

За себе си нямам обяснение. Поне не и логично.

Озадачаващо, но така постъпват и хора интелигентни, с образование и добри професии. Например В. от Беларус, за която вече разказах, говори руски, беларуски не знае. За тях е странно, че нашето дете чете и пише на български.

И поляците, които познавам, са така. Тях по мога да ги разбере, но руският е богатство. Използва се къде ли не по света, а в Германия много. Защо лишават децата си от него?

Може би защото се изисква сериозна доза упорство, за да се поддържа приемливо ниво. Но когато децата са по-големи, например, както в нашия случай тя беше на 7 години, когато се преместихме,

двата езика вървят паралелно, без единният да страда за сметка на другия.

Ако родителите го искат.

За детето не е проблем, въпреки че напук на всичките ми претенции, дъщеря ми дълго време четеше на немски по-гладко, отколкото на български.

Не се отказахме, тренирахме го с книги и нещата се оправиха.

Това, което ме тревожи, е граматиката.

Как да я направя грамотен човек?

Не за друго, а за да не се излага, когато си пише с българските си познати.

Това е проблем, който събаря децата, които ежедневно се борят с правописа, какво остава за дете, на което това не му е приоритет?

Затова всеки път влача от Варна всевъзможни помагала и граматика. Не им се радва особено. Както всяко хлапе, а и възрастен, ако може да се скатае, ще го направи. Не мога да ѝ се сърдя, но и не мога да отстъпя.

Знам, че всичко зависи от мен.

Опитвам се да не прекалявам, защото не трябва да има... Какво?

СТРЕС!

Абсолютно!

Когато децата са родени в чужбина, вероятно е различно. А може би не е? Отново е въпрос на родителски приоритети и желание за работа. Не навсякъде има български училища, затова те са тези, от които зависи ограмотяването на поколението.

Всичко е от семейството.

Познавам такива, чиито деца усвоиха първо родния език, а в градината научиха немски. Не е било драма. Така безпроблемно вече имат два езика в архива си, при това със стабилни основи. И пак повтарям — единият не пречи на другия.

Защото все пак трябва някак си тези хлапета да се разбират с роднините в България, нали?

Ужасява ме невъзможността им да общуват с баби и дядовци.

Тъжна работа.

Това е ограбване.

Но като че ли е често срещано при хлапетата от смесени бракове. За тях е най-трудно. Прави ми впечатление, че когато майката е

нашенка, омъжена за чужденец, децата им или изобщо не знаят български, или едва го разбират. За говорене и дума не може да става. А при тези, на които никой от родителите не е германец, става още по-интересно. От друга страна, при желание и добра воля, това ще им даде летящ старт с три езика. Когато се прибавят и научените в училище... Такива деца не ги мисля.

Според мен те ще се оправят навсякъде.

Езиците са не само отворена врата, но и някой и друг прозорец.

Затова не разбирам семействата, които отдават приоритет на местния език за сметка на родния, а понякога и родните.

Всъщност най-склони са да го правят такива като нас, идващи от Изтока. Може би се дължи на ниско самочувствие или на погрешната представа, че „майчиният“ не е важен, и без това никой не го говори. Колко наивно!

12

ДОМАШЕН ЛЮБИМЕЦ — НЕ И БЕЗ РАЗРЕШЕНИЕТО НА ХАЗЯИТЕ

Домашният любимец е проблемно звено в тукашната действителност. Притежанието му, освен че е скъпо удоволствие, в някои случаи е невъзможно. Благодарение на това се провалихме като родители за пореден път. Не успяхме да изпълним обещание, дадено още в България. Тя, както всички хлапета, винаги е искала да има животно, което да гушка и което да ѝ прави компания. Когато беше малка, не ѝ взехме, защото кожата ѝ беше чувствителна и докторът ни посъветва да отложим този момент, докато попорасне.

Колко сълзи и сополи е имало заради тази забрана!

От днешна гледна точка отчитам съобразяването с нея за грешка, но е късно за промени.

Защо все после ни идва акълът?

Обещахме домашен любимец по избор, когато стане на 10 години. Стана, дори ги подмина, но животно не получи. Така, този път заради нас, май както всеки път, тя претърпя поредното житейско разочарование.

Вече не се чудя, когато ми обяснява, че обича повече миналото си.

В него поне имаше аквариум с Бета и Сомчо, подарък от баба и дядо за седмия рожден ден. Бета беше красавица — червеничка със синя опашка. Когато се преместихме в Германия няколко месеца по-късно, трябваше да ги оставим на отглеждане, а те взели че умрели. Неприятна работа. Но рибките не стават за мачкане и гушкане, така че не се броят за домашен любимец. А и както ми заяви един ден, умирали от естествена смърт, което не ѝ харесвало, по-добре било да ги изяждаме.

В наша защита ще кажа, че когато обещавахме, идея си нямахме, че съдбата ще ни запрати в Германия. Тъй като квартири се намират

изключително трудно, бяхме доволни, че сме открили нещо и не обърнахме внимание на една особена клауза в договора.

А именно:

Ако сте на квартира, ви трябва разрешение от собствениците на жилището, за да имате домашен любимец. За съжаление, не са много тези, които нямат нищо против. В нашия договор за наем е записано, че позволяват единствено хамстер и зайче. Ако искаме да си вземем куче или котка, трябва да поискаме съгласието на хазяите и да се надяваме да ни го дадат. Но дори и те да се съгласят, понякога съседите са тези, които не желаят присъствието на животни. Обикновено за малко куче или котка не е проблем, но изрично трябва да кажете каква порода е или ще е четириногият ви приятел. Доколкото знам, ако кучето е голямо, е добре да имате разрешението писмено. Може да се наложи да събирате подписи и от комшиите.

Но не само това ни възпира.

Често пътуваме или поне пътувахме. Това доста усложнява картинката с домашния любимец. За нас е проблем да намерим кой да го гледа, докато сме извън дома. Може би затова и не се престашихме. Разбира се, има зоохотели, но ако ще отсъствате по-дълго — в нашия случай по месец и половина през лятото, струва ми се, че те не са опция.

Превозването им със самолет също не е лесно. Не всички компании приемат животни. И определено нискотарифните не предлагат такава услуга. Не без значение са размерите на любимеца ви, както и възрастта. Някои имат изискване животното да е на поне 6 месеца, за да го приемат на борда. За цената на билета да не говорим. Алтернативата е автомобил. 2400 километра в едната посока, и то, ако не решим да пътуваме бавно към дома, да спираме и да се наслаждаваме на света, с котка... Мисля, че детето ми стига, та дори понякога ми идва в повече с нейното:

— Колко още остава? Стигнахме ли вече?

Кога ще пристигнем?

И т.н., и т.н. Знаете как е.

Ако сте решили да си донесете куче от България, е важно да имате предвид, че трябва да е на минимум 15 седмици и да има ваксина за бяс. Тя се слага най-рано на 12-ата седмица и трябва да са минали 21 дни от поставянето ѝ до пътуването. Иначе рискувате да ви

го вземат и да го закарат в дом за кучета под карантина. Там ще му направят необходимите ваксинации, но ще се наложи да му платите хотела. Бях чела, че престоят излиза около 20-ина евро дневно. Задължително е на животното да му е поставен идентификационен чип или татуировка, с които се издава европейски паспорт, да му е направено външно и вътрешно обезпаразитяване. Тези условия важат и за котките, но пък за тях не се изисква регистрация в общината и не се плаща данък.

При кучетата обаче регистрацията е неизбежна. За да я направите, ви е необходимо удостоверение от ветеринарен лекар, че сте достатъчно добре информирани как да се грижите за любимеца си и можете да притежавате куче. Годишният данък пък се изчислява според породата.

Четох, че в Байерн ги делят условно на три категории — нормални, предполагаеми бойни и бойни, като за последните налогът е значителен. В други провинции е еднакъв за всички и може да се плаща на вноски. Добре е да знаете, че отглеждането на породи като „Питбул“ и „Бултериер“ не навсякъде е позволено.

Разумно е да сключите застраховка за домашния си любимец, защото цените за ветеринар понякога достигат внушителни размери. Тя може да покрива всичко или само операции.

Не че не можете да минете без такава. Плащате си на посещение, спрямо извършените процедури, и това е. Само за пример — колега на съпруга ми плати 1200 евро за операция и престой на кучето си в клиниката. Беше си счупило крак. Почистване на зъбния камък на куче излиза колкото вземат и на вас — 80–90 евро. Естествено, никой не е казал, че ще ви се наложи да го правите, но знае ли човек.

За да се чувствате спокойни и подготвени, се запознайте с местните закони. Най-точна информация можете да намерите на сайта на Ordnungsamt за съответния град. Казвали са ми, че ако много скимти, когато ви няма, и някой съсед се оплаче, може да решат, че не се грижите добре за него и да ви го вземат. Чувала съм и че кучетата нямали право да лаят повече от 10 минути, по закон. Надявам се, че е виц, но пък в интерес на истината рядко съм чувала куче да лае. Е, не защото законът му го забранява, а защото е дисциплинирано. Често повече от децата.

Четирикраките, особено по-едричките, а и не само те, минават обучение. Дресировката е в основата. Обичайна гледка е стопанин, носещ торбичка с лакомства на кръста си и даряващ щедро от нея при изпълнена команда. Може би затова кучетата рядко са на повод, но когато се разминавате, стопаните ги извикват и застават между тях и вас.

В крайна сметка не всеки обича животни, а и предполагам, че последствията при евентуален инцидент не са за пренебрегване.

В тази връзка, помислете да сключете Haftpflichtversicherung, която включва и куче. Не е толкова скъпа, а ще ви спести неприятности и пари, ако любимецът ви направи някоя беля.

Но нека всички тези условности не ви плашат. Щом толкова хора гледат животно, и вие ще се справите.

13

ДОКТОРСКИ НЕВОЛИ

„Човек е голям, колкото са големи мечтите му.“

Значи съм съвсем малка. Искам у дома. При шумните улици, препълнените кофи за боклук, пробиващите по никое време с дрелка комшии, при алергията си от прах.

Това е уютът на познатото.

Във всяка минута и ситуация знам как да реагирам, знам как да се справя с препятствието по пътя си. И не на последно място, когато псувам и нареждам, не е плюнка, хвърлена срещу вятъра.

Разбират ме.

Това е толкова удовлетворяващо.

Тези мисли не ми даваха мира в началото.

Страдах, много страдах!

Мислех, че самотата ще ме убие.

Черната дупка, която се отвори в битието ми, заплашваше да погълне съзнанието ми, а стресът да отключи неподозирани проблеми, в основата си здравословни.

Така и стана.

Затова думата ми е за здравната система.

С тукашния ни домашен доктор никак не се погаждаме. Откровено не я долюбвам, а тя, когато ни срещна пред кварталния супер, заговори само съпруга ми. Прави се, че мен не ме познава. Още ми е сърдита, загдето я попитах, дали мога да спра лекарствата си за лятото, както правех в България?

Въпросът ми много я засегна, а аз гледах недоумяващо ядосаната ѝ физиономия. Щом така присърце приема физическото ми здраве, да направи така, че да не чакам всеки път по два часа, дори когато трябва просто да ми се вземе кръв. Но тя е грижовна и към психическото ми разположение.

— Липса на забавления — е диагнозата, която непрекъснато ми поставя. Мисля, че съм с нея от първия път, в който ме видя.

Танци, е за нея панацеята, лекарството на всички лекарства, защото всеки път не пропуска да ме изпрати на такива.

Имала съм нещастен вид.

В България пък всички ми се радват, колко свежо изглеждам.

Подобно на образователната, и здравната система в Германия не е като нашата. Добра или лоша, не се наемам да коментирам. Виждала съм и от двете.

Думата, която най-точно я описва, за мен е:

БАВНО.

И определено не се минава:

БЕЗ СТРЕС.

Но то с медицинските работи май по презумпция е така.

Свикнали бързо да си решаваме проблемите — ако няма свободен час, все ще те сместят или пък ще отидеш на частно, но ще намериш вариант, то тук направо ми идва да вия към луната всеки път, когато трябва да посетя доктор. За съжаление, ми се случва често.

В края на септември се опитахме да запазим час за кожен лекар, на който съпругът ми е пациент от пет години. Най-ранният свободен беше за 28 февруари следващата година.

АКО ИСКАШ!

Дъщеря ни носи очила откакто стана на три. Тъй като вече е по-голяма, профилактичните ѝ прегледи са веднъж годишно. Правим ги около рождения ѝ ден, който е през март. Гледам да запиша час по-отраничко, но веднъж получихме чак за май. То пък впоследствие се оказа, че точно този ден не може да отсъства от училище, затова отидохме да помолим да го преместят.

— Ако не дойдете сега, следващият свободен е през ноември — заяви рецепционистката.

Работата е:

АКО ИСКАШ!

Примери много, но мисля, че всички схванаха идеята. Нещата се случват и по-другия начин, но само ако: който трябва се обади на когото трябва.

Така е устроен светът.

Затова винаги ще бъда БЛАГОДАРНА на домашния ни доктор. Нищо, че не ме харесва особено и неведнъж ме е довеждала до ръба на нервна криза, но през годините направи доста за мен.

Иначе е трудно.

Идваш отнякъде, попадаш някъде и трябва да се справяш някак си, без да знаеш точно как.

Намираш доктор, дали по препоръки, или по рейтинг в интернет, питаш дали ще те вземе и ако отговорът е положителен, се записваш. Това е цялата философия. Ако не си доволен и решиш да го смениш, избираш друг, отиваш при него, питаш го дали те иска за пациент, при положителен отговор си стискате ръцете и това е.

Можеш да го направиш по всяко време на годината. Не е необходимо да чакаш планетите да застанат в подходящ ред. Е, разбира се, най-добре ще е Меркурий да не е ретрограден, но да не ставаме максималисти.

Не всичко обаче е толкова лесно.

Лекарите имат странно работно време, нещо от сорта — от време на време. Един ден преди обяд, другия след обяд, третия цял ден, но с три часа обедна почивка и през останалото време не го търси, дори да умираш. Вероятно и така трябва да е.

Потрябва ли ви извън работния му график, отивате в Спешното. Ако си мислите, че в тукашната „Спешна помощ“ не се чака часове наред, жестоко се лъжете. Навсякъде хората, работещи в тези служби, са претоварени, а търсещите помощ — много.

Но както знаете:

Човек и добре да живее, все някой ден му се налага да стигне до болница.

Така се случи със съпруга ми, който, както се разхождахме в един прекрасен съботен ден, получи бъбречна криза. Искаме или не, вариантът беше Спешното. Първичният преглед мина сравнително бързо. Изпратиха го в някаква стая, където да му правят вливания, а нас с детето натириха в чакалнята. Сложиха му банката и го забравиха. А някой да дойде и да каже какво става от тук нататък... да дойде, ама не идва. Минават часове. Той си лежи там някъде, ние си чакаме. Накрая ни извикаха при него. Чакането продължи, но поне бяхме заедно. Времето все така си минаваше, докато най-после не се появи доктор.

И тук стана весело. Животът наистина е един огромен ПАРАДОКС.

Дежурният лекар — уролог, се оказа не кой да е, а бащата на В. от Беларус, която налиташе да бие в училище нашата дъщеря и оттогава бяхме прекратили всякакви семейни контакти.

Но в тази трудна за нас ситуация той ни помогна изключително много и аз винаги ще го споменавам с добро. Благодарение на него съпругът ми веднага беше приет и най-важното — настанен в стая. Важно е, защото останалите мъже за „Урология“-та си прекараха болничния престой в коридора. Така е, леглата не достигат не само по време на ковид криза и не само в България.

Нали ви казах, контактите са всичко, навсякъде!

Но тъй като текстът започна да става като на награден с „Оскар“, спирам с благодарностите. Засега. Или пък да стигна още по-далеч и да благодаря на цялата германска държава, че ме дари с благодатта да разбере какво е безплатно здравеопазване?

Да, ще го направя!

Трудно описвам чувствата, които бушуваха в мен, когато за пръв път влязох в аптека с рецепта в ръка. Беше за детето. А тогава дори все още не живеехме трайно в Германия и не бяхме регистрирани към някоя от здравните каси. Имахме само Европейска здравна карта.

Но кое предизвика големия шок у мен?

Цифрата 0.

Толкова платихме за лекарствата, които й бяха предписани.

На фона на десетките левове, които се тръшвахме всеки път, когато тя се разболееше, а това се случваше горе-долу през две седмици, фактът, че не дължим нищо, беше като коледно чудо.

Разбирате ли, нито стотинка?

Нихт.

Зеро.

За сравнение — чревният вирус, който хвана последно в България, ни излезе 200 лева.

Тук за децата е безплатно. Възрастните плащат 5 евро на рецепта. А в някои случаи и нищо. Има и такива, които доплащат, но досега не ни се е случвало.

Не мога да се въздържа да не разкажа и за разболяването й 3 дни преди първият локдаун. Тя беше с всички признаци на болестта, чието име дори не ми се споменава — температура, хрема, кашлица. Заведохме я на доктор. Попитаха ни дали сме пътували някъде,

прегледаха я, тук преслушват гърдите през дрехите, и заключиха — инфлуенца. И ѝ предписаха:

ЧАЙ!

На моето недоумение:

— Само чай?

Отговорът беше:

— Може с мед и лимон!

В разгара на така наречената пета вълна на мен ми дадоха бонбонки за смучене. Поне да бяха специални, а то — най-обикновени, едни от многото, каквито тук си купувате и от кварталния супер.

— Видът е само ориентиловъчен — каза ми докторката след преглед — бърз поглед в гърлото от безопасно разстояние. — Може и други — допълни тя, обяснявайки на сестрата какво да пише в рецептата.

Така е, не се плашат лесно. Не че не дават антибиотици, просто не избързват с тях. Признавам си, че им нямам много доверие, затова съм заредила домашната ни аптечка с най-необходимото. Винаги гледам да ми се намира нещо за температура, запушен нос, коремно неразположение и гърло. Колкото да имам за първа реакция, защото от няколкото ни опита да извикаме линейка посред нощ само един успя. Беше особено преживяване. Пристигнаха парамедиците. Винаги са внушителни, мъже или жени, няма значение. Пред тях с моите 170 см се чувствам като Гъливер в страната на великаните.

Пристигнаха трима — момче и две момичета, помъкнали техника за мини полева болница. Карат те да вървиш пред тях, никога след. Той запълни рамката на вратата, дамите не му отстъпваха с много. Когато ги видя, детето се зави презглава и отказа да проговори. Всичките ѝ болезки изчезнаха. С немалко увещания успяхме да я накараме да изплува изпод завивките, за да ѝ измерят температурата. Нищо че проблемът беше стомашно-чревен.

— Само това можем да направим! — вдигна рамене единият гигант, докато прибираще термометъра.

И тогава схванах каква е разликата между нашата „Спешна помощ“ и тукашната. Те наистина са спешни. Тяхната задача е да те закърпят дотолкова, че да стигнеш до болницата. Лекарства не предписват, дори най-елементарни. Това може да направи само доктор,

а такъв вечер не желае да се разхожда много-много по хорските домове, че всякакви ги има.

След увещателен телефонен разговор момчето все пак успя да ни издейства посещениято на такъв. Вероятно му обясни, че сме нормални и под леглото не дебне Торбалан.

Тръгнаха си и на тяхно място се появи човекът с рецептите. Той не надвишаваше средния за тези земи размери, но пациента не погледна. Дори не влезе в стаята, където беше тя. Задоволи се с нашата интерпретация на събитията. Изписа ѝ илачи, каза ни коя аптека е дежурна и това беше.

Надявам се да не ни се налага да викаме линейка за нещо по-сериозно. Най-добре изобщо да не си налага.

Това винаги е бил и най-големият ми страх — да не ни се случи нещо и детето да остане само, особено в началото, докато не познавахме никого, а тя беше още мъничка.

Кой знае какво ще му поднесе животът?

МАЙ ЛИТЪЛ ПОНИ НА ФРИЗЬОР ЛИ ХОДИ, ИЛИ ЗЪБОЛЕКАР ИЗБИРА

След темата за докторите няма как да не се спра на следващото проблемно звено във веригата, наречена Германия, а именно фризьорските услуги. Хм, направленията всъщност са две и макар на пръв поглед нищо да не ги свързва, те вървят ръка за ръка.

Неслучайно първата работа на всички, които иначе не могат да я понасят тази България и само я плюят, е да отидат на фризьор и зъболекар, когато се приберат.

Боядисване — 100 евро.

АКО ИСКАШ!

Зъбен камък — 80 евро.

Пак АКО ИСКАШ!

За пломба или пък нещо по-сериозно да не говорим...

Но фризьорските услуги са голямото изпитание за мен.

Когато вдигнаха първия локдаун, колега ми препоръча нейната фризьорка. Съгласих се:

1. Защото имах спешна необходимост от боядисване.
2. Защото е руския и щеше да ми е лесно да се разберем.
3. Защото работела на по-нормални цени. Действително.

Боядисването ми излизаше едва 60 евро.

Фризьорският салон — роден соц отпреди тридесетина години, малко по-голям от гараж. За моя изненада пълен.

Фризьорката — симпатична, леко закръглена тридесет и няколко годишна жена, с усмивка, залепена на лицето. Непрекъснато подскачаше напред-назад и не спираше да каканиже нещо. Лафче с този, лафче с онзи, работата върви като песен.

Аз леко отделена от останалите посетителки в салона, като единствената в момента за боядисване. Задължително с маски.

Предупредена, че съм рускоговоряща, веднага започна дежурния монолог:

— Откъде си? Аз съм от Русия. Тук живея от малка. Родителите ми се преместили, когато съм била на... и т.н., и т.н.

Цялото ѝ житие и битие ми беше поднесено на тепсия още преди да е намацала и половината ми корени. Настана време монологът все пак да премине в диалог:

— А ти откъде си? — продължи да изстрелва по сто думи в минута, тя.

— От България.

— Имаш ли деца?

— Да, едно, момиче.

— Е нищо, ти си още млада, имаш време. Откога сте в Германия?

— От пет години, но още не се справям добре с немския — оправдавам се аз.

— А нищо, ти си още млада, имаш време. Ще го научиш.

И все в същия дух, като всичко завършваше с дежурното вече: „Ти си още млада, имаш време!“.

Не, че съм стара. Тогава, само на 45, но накрая не издържах и отговорих, че не съм млада, просто съм с маска, на което тя изпадна в щур възторг и обиколи всички присъстващи дами, една по една, за да им преведе на немски смешката, която съм ѝ казала.

Радвам се, че успях да я направя щастлива, защото аз дълго и напоително плаках, след като излязох от салона ѝ. Всичко щеше да е наред, ако се беше задоволила само да ме боядиса, каквато ни беше уговорката, но тя много държеше да ми подреже краищата, на което сърце не ми даде да ѝ откажа. Горко съжалих за слабостта и нерешителността си. Но пък жената се постара. Вложи старание и ентузиазъм, не мога да ѝ го отрека. А и беше симпатяга, за разлика от германеца, който ми подряза бретона, неговата верица!

Дълго избирах салон, в който да си запиша час за моето пони. Харесах си един. В него работеше жена с подобна на моята прическа, затова реших, че ще се справи.

След някое и друго колебание, през що-годе слънчев зимен ден, се престраших да вляза. Бях взела детето за езиково подкрепление, за всеки случай. Тя идваше от училище, аз от работа, а после щяхме да

ходим на плуване, затова бяхме доста натоварени с чанти, чантички и т.н. бойно снаряжение.

Влизаме ние и от вратата — изненада. Посреща ни мъж. Толкова пъти бях минавала покрай този салон, но за пръв път в него имаше друг, освен въпросната дама.

Обясних, че искам да си запиша час за бретона, а той ме попита дали не желая веднага да свършим работата?

Разбира се, че предпочитам.

И, о, небеса!

Както си стояхме на входната врата, с дрехи, чанти и всичко останало, едва сварих да си махна шапката и чичкото, на когото веднага трябва да се отнемат всички лицензи, категорично, вдигна ножицата и смело, без поне да ми приглади косата с ръка, започна да реже. Инстинктивно наведох глава, за да не падат хвърчащите косми отгоре ми и след два замаха бях готова, поне по неговите стандарти.

Той крайно доволен от себе си, аз недоумяваща, какво ми се е случило току-що. Действително приличах на пони, при това все едно въпросното пони ме е подстригвало.

От кумува срама попитах, колко дължа, макар че ми идваше да взема ножицата от ръцете му и да режа ли, режа... Не знам как изобщо излезе членоразделна реч от устата ми, толкова бях изумена. И на всичкото отгоре се наложи да оценя „прическата“ си. Дадох му 2 евро, защото няхах 2 цента, сложих си шапката и си излязох, цялата покрита с косми — от носа до върха на обувките си.

Мисля, че трябваше да ми леят куршум след този случай, който, ако не беше толкова смешен, щеше да е трагичен. Е, всъщност беше... за моето пони.

Цялата ситуация беше толкова нелепа, че дори не успях да се ядосам.

И с това смелостта ми да посещавам фризьор в Германско се изчерпа.

Справям се сама, някак си. Не по-добре, но със сигурност не и по-зле от „професионалистите“. А когато дойде време да се прибирам в истинското си у дома, първата ми работа е да си запиша час за фризьор.

Далеч съм от мисълта, че това не може да ти се случи, където и да било по света, просто за пръв път ме подстригват права на входната

врата, с всичките дрехи и багажи.

Както се казва, за всичко има пръв път. Зъболекарите обаче са друга работа.

Без тях не може. Често не може и да се чака. Когато ситуацията е спешна и не търпи отлагане, играта загрубява, а портфейлът рязко изтънява.

И тук на помощ се притичва т.нар. допълнително застраховане.

Съветът ми е да помислите за такова. Знаем, че парите никога не стигат за всичко, но по мое мнение, то ще ви спести доста при необходимост. Ценовите варианти са три. Най-ниската тарифа, когато ние сключвахме застраховка, беше 9 евро месечно, като, разбира се, включва най-малко екстри. Таванът беше 29 евро месечно и покрива доста повече.

Всъщност в Германия е добре да имате застраховки — за колата, вероятно и за колелото, за адвокат, за щети, ако случайно наводните съседите и за какво ли още не.

Да живеят застрахователите!

Но когато ви поискат 12 000 евро за три зъбни импланти, ще сте ми благодарни за съвета.

Иначе зъболекар си избирате по същия начин, по който и домашния доктор. Намирате някого, хващате го за ушите и започвате да го посещавате, задължително поне веднъж годишно. Държат на профилактиката.

ПАРИТЕ НЕ РАСТАТ ПО ДЪРВЕТАТА

Германия е рай за тези, които идват без очаквания и с чисто съзнание. Тъй като не съм от тях, срещам известни трудности с адаптацията. Всички ми казаха, че ще свикна. Та нали човек свиквал с всичко? Но за себе си твърдо мога да заявя, че седем години по-късно съм свикнала точно толкова, колкото и през първия ден, в който пристигнах тук. Всъщност беше вечер, така че една вечер живях в блажено неведение, но когато слънцето „изгря“ бързо схванах картинката.

Теорията ми е, може и да греша, че емиграцията е за хората „без багаж“. Нямам предвид без деца, а че са доволни от живота, който намират, защото там някъде са нямали нищо. Било им е трудно да оцеляват, а тук възможностите са повече, както и уловките, но това се научава бавно и обикновено по-трудния начин, т.е. когато лично се сблъскаш.

Повярвайте, парите не растат по дърветата. Всичко или почти всичко струва скъпо, и най-вече услугите.

Не търси лошото, намери нещо хубаво за себе си и се съсредоточи върху него, е съвет, който често получавам. Направо съм като прайминистър с тези съвети.

Само искам да кажа в свое оправдание, че въпросното лошо не ми се налага да го търся, то само ми се набива в очите.

Започна се още с пристигането в Германия. Както вече съм споменавала, наложи се да чакаме месец и половина, докато докарат интернета от вдън земи тилилейски до нашия скромн и тих дом. Представяте ли си? Дали някой в България би проявил подобен стоицизъм? Съмнявам се!

Избраният доставчик ще бъде моментално напъхан там, където слънце не изгрява, само след 48 часа.

Хм, май надценявам търпението на нашенеца... цели 48 часа... но да не изпадам в подробности.

Считам, че процедурата по доставката на този жизнено важен за психическото оцеляване на всеки „прокуден“ да скита немил и недраг по чужди земи непознати индивид, е максимално объркана. Особено ако въпросният „изгнаник“ не знае бъкел немски и не е имал късмета да попадне на руско- или английскоговорещ.

НЕПУКИСТИ СА!

Можеш да се пениш колкото си искаш, ефектът е нулев. Подскачай, викай — твоя си работа, те тяхната така или иначе ще я свършат, когато им е кеф и нито минута по-рано.

Интернетът се оказа бяла лястовица, прилитаща над Германия веднъж годишно и доставчиците чакат да я уловят, че да ви отпуснат перце от нея.

— Не мога да разбера?! В България мрежата за интернет вече е 5G, а тук двама роби го носят по къщите. С такава бързина се движи. На места в магазина дори няма обхват — недоумява съпругът ми.

Първо получаваш рутера по пощата. После започваш да чакаш на техника да му е до теб в някой, може и да не е слънчев, ден. Него не успяха да напъхат в пощенската кутия, едричък беше. Вероятно затова „изгря“ и на нашата врата точно след месец и половина.

Когато най-после ни назначиха ден, дори не казвам час, за пристигането му, седнахме и зачакахме. Чакахме, чакахме, чакахме... но така и не дочакахме, защото нямаше какво. Просто не дойде, без известие, извинение или каквото и да било. Следваща свободна дупка в програмата — след седмица.

АКО ИСКАШ!

Помнете този девиз, нали?

Не сме го измислили ние, българите, каквото и да твърдят разни непосветени хора.

И тук веднага в историята ще намесе прословутата германска точност и коректност. Съжалявам, че ще ви разочаровам, но моят опит показва, че те са просто още един мит или, както е модерно да се казва сега — маркетингов ход. Друга легенда е хигиената на тукашните, но това е тема, в която не ми се навлиза, малко миризлива е. Кое то веднага ме присети за запушената ни тоалетна.

Услугите в Германия са скъпо удоволствие, защото:

А. Хората си ценят труда. Може би малко прекалено, но може ли някой да ги обвинява?

Б. Данъците са високи, разходите големи. Материалите са скъпи.

В. Сигурна съм, че има и В., но в момента не се сещам за него. Ако го измисля някой ден, ще го допълня. Засега и А. и Б. стигат.

Този път поне с чакането имахме късмет. Стана бързо, защото:

Живот без тоалетна не е живот!

Пристигнаха двама мъже — възрастен и млад. За мое най-голямо неудоволствие „майсторите“ винаги се разхождат из къщата с калните си обувки. Крайно мразя! Двамата бяха въоръжени с проволка и онази джаджа за вакуум. Тях и ние си ги имаме, но те за всеки случай ни демонстрираха как се борави с тях, подадоха ни някакво листче и заявиха:

— Ние сме до тук. Повече нищо не можем да направим. Ако пак стане нещо, обадете се на този номер. 50 евро!

Благодарим и довиждане! И много поздрави на рибата, ако ми позволите да се заиграя с Дъглас Адамс и неговия вълшебен Пътеводител.

Както се досещате, това беше.

Кога дойдоха, кога поработиха, кога си тръгнаха?

Мисля, че между началото и края на операция „Тоалетна“ нямаше и 5 минути.

50 евро за 5 минути — не е лошо, нали?

За щастие, не стигнахме до тежката артилерия, защото и нейната цена щеше да е различна.

По някое време пък ни се счупи телевизорът. Полудя. И той като собственичката си. Започна сам да усилва и намалява звука, да цъка по каналите... изобщо да води собствен живот. Можеш ли да му се сърдиш? Не, но къде да намерим майстор в този все така непознат град, че и да говори английски, че и да се занимава с точно тази марка, че и да е свободен в близките дни, а не месеци? Задача с много неизвестни. Клъцнат ли ни и нета, ставаме еко отвсякъде. Всъщност трудно се живее така само първите два-три дни, докато мине абстиненцията. После замествах технологиите с по-смислени неща. Но за тях хората не искат да четат. Дай им да се лее кръв.

Какво да кажа за подмяната на прозорец, не към душата, а към улицата пред нас? Взеха мерките през август, монтираха го през декември. Поне двете действия се случиха в една календарна година, което си е постижение.

Но всичко гореописано е бял кахър. Молете се да не се случи нещо с колата ви. Тогава по-добре я върнете в България да ви я оправят. За пребоядисване на калник след лека драскотина тук ни искаха 1200 евро. В родината ни решиха проблема за 200 лева.

Имаме весела случка и с паднал акумулатор. Няма познати съседи, които да ти дадат ток, няма приятели, живеещи през два блока, има само ADAC („Пътна помощ“), и слава Богу. Не пропускайте да сключите договор с тях. Вярно, че им отне 3 часа, докато дойдат и ни подадат ток, вярно, че 10 минути след като си тръгнаха колата изгасна и трябваше пак да почакаме, но без тях съвсем не знам какво щяхме да правим. Освен това имат мрежа из цяла Европа и е успокояващо да знаеш, че има на кого да разчиташ при необходимост.

И не забравяйте, че с български номера можете да карате най-много половин година и ако ще оставате в тази приказна страна, хич не се ослушвайте, ами сменяйте регистрацията.

Добре е да имате предвид и че тук сами избирате кой да ви доставя тока, газта и водата. Има сайт, където можете да сравните цени и да решите чия оферта е най-изгодна за вашия район. Хубавото е, че вече можете да сключвате договорите онлайн. Другата основна разлика е, че пак плащате всеки месец, но сумата е фиксирана и върви като допълнение към наема. Това е т.нар. Nebenkosten. Веднъж годишно идват да ви засекат потреблението. След това приравняват и или имате да вземате, или да давате. Второто никак не е приятно.

И Здравната каса сами си избирате.

Така е то, Демокрация...

Важно е да знаете, че в Германия има шест данъчни класа, т.нар. Steuerklasse, определящи размера на данъка върху заплатата. Към кой ще бъдете причислени, зависи от семейното ви положение — дали живеете сам/а или пък сте самотен родител, дали единият партньор получава по-голяма заплата, или са равностойни и т.н. Подробности по този въпрос можете да намерите в интернет. Само ще разкажа, как ние разбрахме, че нещо не е наред, когато съпругът ми забеляза, че са му сменили щоер класа във фиша със заплатата. Изведнъж получаваната от него сума стана различна, при това не в наш плюс. Обяснението беше — промяна в семейния статус. Хм.

Последва среща с общински чиновник, за която няма да уточнявам колко чакахме. Оказа се, че според местните власти дъщеря

ни не живее с нас, и то от близо 8 месеца. Всъщност тя изобщо не е в Германия. Че кой тогава седеше в стола до нас срещу служителя?

Предходното лято, българка, със съвсем различни имена от тези на детето, отишла в местната община да се отписва. Напускала страната завинаги. И въпросният чиновник по неznайно какви причини вместо нея изключил от списъците нашето дете. Нищо че е малолетно и нищо че майка му и баща му не са дали съгласието си за това.

Поредната смешка.

Карай... СТРЕС да няма, другото ще се намести някак.

16

SONST NOCH ETWAS?

Език се учел най-бързо и лесно на място.

ТОВА НЕ Е ВЯРНО!

Категорично!

Не и ако първите ти седем години отдавна са в историята на миналия век.

Не и ако не си студент.

Не и ако не работиш.

Не и ако нямаш социални контакти.

Не и ако не си минал бърз курс още в България, продължил средно две години и половина.

Всъщност човек би могъл да си съществува в Германия и без да знае езика, ако не бяха докторите и училището, и общинарите, и пощите. Но пощите... Почтите са голяма работа. По тях получаваме всичко — от дежурните брошури и реклами до фиша със заплатата и паспортите. И с банката си кореспондираме чрез добрите стари писма. Те ме питат, пишейки, как да се развиват делата ми през следващата година и пак така аз трябва да им отговоря. Така ме уведомяват и за „задължението“ ми да посетя зъболекаря и какво ли още не.

Преди време в нашия град се проведе референдум. Месец по-рано бяха разпратени индивидуални писма до всички, регистрирани на територията му. Представяте ли си каква работа им се е отворила на пощаджиите? На три красиво напечатани страници се разясняваше кой за какво се бори, как и кога ще бъде гласуването и т.н., и т.н.

В Хамбург бяха пропищели, чак по медиите го писаха, че пратка, изпратена в началото на месеца, не била доставена по предназначение до 10-о число. От ръководството веднага обясниха тази аномалия:

„Много съжаляваме, но имахме много болни пощальони — и допълниха: — Имаме експресна доставка, по-скъпа е, но пък със сигурност ще стигне навреме, дори и при наличието на много болнични“.

Шегаджии.

Но да се върна към немския език. Ако не е цялата тази кореспонденция, която не може да бъде отмината и на която трябва да ѝ бъде отговорено, животът си тече в стандартното русло. Е, често не знам какво точно съм си поръчала в заведенията, докато не ми го сервират, но това има и добра страна. Как иначе ще опитам толкова различни ястия?

Чувства се известен дискомфорт и когато трябва да отидеш на родителска среща, а фрау не говори английски. И така, от неудобство, ден през ден да молиш някой да ти преведе фермана, който са ти изпратили, сядаш да учиш.

Няма как. Тук и Гугъл не помага.

Немският всъщност не е грозен език, както твърдят някои. Когато свикнеш с него, разбираш, че има мелодика, макар и доста специфична, на моменти режеща.

Стига да се придържаме към добрия тон на общуване, всичко е прекрасно.

Вдигнат ли се обаче децибелите, ми идва да се скрия под масата. Бившите ни съседни имаха малко дете, а Дядо Коледа им донесе и малко куче, което доста бързо се превръщаше в голямо. От време на време комбинацията явно идваше повече на иначе хрисимо изглеждащата нежна половинка от семейството. В такива моменти не знаех какво да направя първо — да викна полиция, социални, линейка и пожарна или да търся свещеник, за да прогони обладалите я демони и да спаси питомците от зейналата ѝ паст!

Не че нещо кой знае какво се е случвало, просто немският, изречен на висок тон и с определена интонация, действа стресиращо.

Това е език за лидери.

За конете ще премълча.

Направо замръзваш, когато някой ти изрррърка нещо и освен да удариш токове, да козируваш и да се подчиниш, нищо друго не ти идва наум. Много шефски!

Иначе са любезни.

Поне на пръв поглед.

Понякога се чудя дали пък германците нямат някоя скрита роднинска връзка с индианците? Откъде иначе тези безкрайни думи,

включващи в себе си цяло изречение от рода на — последния да затвори вратата, ако обича.

Тези думосъчетания ги чета най-много до средата. Губя интерес, отегчавам се и ме избива на агресия към лошите хора, които са ги измислили.

Няма спор, богат език.

С около 300 думи можеш да поздравиш, да си кажеш името, да благодариш и да пожелаеш хубав ден. За повече няма да ти стигне лексиката.

Година и половина ми трябваше, за да разбера какво ме питат в магазина, след като си дам поръчката. Диалогът се изразява в следното:

— Sonst noch etwas? (Нещо друго?/Още нещо?)

— Das ist was. (Това е всичко.)

Не е много интелигентно от моя страна, нали?

За свое оправдание ще кажа, че когато се преместихме, не знаех нито дума немски. Е, освен капут, но употребявана в друго значение. В началото все карах дъщеря си да престане да я използва тази мръсна дума.

Не ми е лесно да се чувствам умна в Германия.

Всички знаят вица защо германците се смеят последни. Защото първо трябва да чуят глагола в края на изречението. Ако не го схващате, значи никога не сте учили немски.

Но най-забавно е с песните. Е тѐ там е голям кахър. Докато изчуруликат едната дума, и куплетът свършил. И винаги са бавни. Само лирика струи от тях.

КАК АХА ДА СЕ ИНТЕГРИРАМ, АМА ДРУГ ПЪТ

— Учиш ли немски?

— Научи ли немски?

— Говориш ли вече немския? — в известни вариации са най-често задаваните ми въпроси. Превърнаха се в нещо като стандартното: — Как си?

В началото все се надявах, че Германия е временно явление в моя живот и след някой друг месец ще изчезне от него яко дим. Но пушилката се разнесе и стана ясно, че тази, която си я мисля, няма да я бъде или поне няма да се подреди така, както на мен ми се иска. Затова свалих гарда, превъзмогнах вътрешната си съпротива и с подвита опашка се запътих към курса по немски.

Интеграционните се пукаха по шевовете, изпаднали в невъзможност да поемат целия поток от желаещи да започнат на чисто. И тук съдбата ми поднесе поредния парадокс. Тъй като не съм бежанец, за мен място в интеграционните курсове нямаше. За сметка на това случайността ме изпрати на този за бежанци, където ме приеха с отворени обятия.

Животът може да бъде и забавен, нали?

Съдбата винаги е била милостива. Курсът за бежанци беше точно като за мен. Там я дават лежерно. Два пъти седмично за по час и 15 минути, а не като останалите, всеки ден от 8 до 12 часа. И да те няма, никой не ти трие сол на главата, а другите не дават да отсъстваш. Подобна свобода ми се нрави. А и колегите ми допаднаха.

Бяхме събрани буквално от кол и въже, всякакви възрасти, цветове и националности. Непрекъснато идваха и си тръгваха хора, така че картинката винаги беше цветна и пъстра и никога не беше скучна. Когато започнах, имаше от Косово, Армения, Нигерия, Алжир, Полша, Финландия, Китай... с превес от Афганистан. От там

пристигнаха първо три момчета на около 18–19 години. Пеша, през Булгаристан, както радостно ми обясни едното, когато разбра, че съм от България. По-късно към групичката им се присъедини мъж на около 60. И на мен ми е труден този пусти немски, обаче на него му беше направо невъзможен. Всичко трябваше да му се обяснява по 100 пъти. Останалите го гледаха с насмешка, но той беше щастлив, интегрира се.

Кой ли вятър го беше довял пък него, на стари години да ходи мил и не драг по земи чужди, непознати?

Госпожата, със звучното име Уте, видя в мен „млада“ надежда, но бързо разбих тази нейна илюзия, при това без да се старая. Просто мама винаги ми е казвала да гледам умно. Така и правя, но все в някакъв момент става ясно, че външността лъже.

Уте е „стара“ хипарка. Изглежда „замръзнала“ някъде в 1968 година, типично дете на Слънцето, иначе ми е набор. Добра душа, идваща от някогашната Източна Германия и обикаляща света, доброволно жертвайки се да „набива“ пустия немски език в главите на нищо неподозиращи хорица. Говори руски, и тя като нас го е учила в училище, поназнайва английски, както и някоя и друга дума на италиански, френски, та дори и на китайски.

Дълго време се потисках от мисълта, че нашево събрата от малцинствата шпреха и хич не му пука, а аз толкова време залягам над бумагите и ни напред, ни назад. Тази граматика, онзи речник, глаголи, падежи, акузативи, инфинитиви... компютърът ми се задръсти от помагала, а в главата ми каша. Едно изречение не мога да подредя като хората, извън:

— Бих желала средно лате макиато за из път, моля!

И така, месец след месец немският мъчи мен, аз него, изобщо:

Голяма мъка има на този свят!

Колкото повече четях, толкова повече затъвах.

В началото се старях да попия всичко казано от госпожата, но някъде към четвъртия месец ме стегна шапката. Започна и да се постопля, доколкото е възможно в тази част на страната, така че работата с полиглотството се отложи за друг път, а с него и интеграцията ми.

Няма език, няма интеграция!

Това е положението. Добре го запомнете.

18

СОЦИАЛНИ КОНТАКТИ ЗАВЪРЗВАМ ВСЯКАКВИ

— Къде ще празнувате Коледа? — попита десетината присъстващи на курса по немски, когато се озовах за втори път на него, вечната хипарка Уте, заклет доброволец и самоотвержен преподавател.

Да стоиш вкъщи е доста досадно.

Бях от последните, които трябваше да отговорят на въпроса й.

— В България! — заковах без излишни обяснения.

Из стаята се разнесе дълго и протяжно:

— Оххх!

Десет тъжни глави се обърнаха като една към мен, двамадесет очи се впериха с неприкрита завист в моите. Не гадна, а такава една... откровена и първосигнална.

Стана ми неудобно. Никой от присъстващите освен мен нямаше да си бъде у дома за Рождество.

— Поне да имаше сняг за Нова година — въздъхна с надежда Б. — Никога няма. Това празник ли е? А при нас как беше?... С човешки бой — говори сама на себе си тя, изпаднала в блажена меланхолия.

Б. е на около 60. Идва от Република Коми, намираща се в северната част на Русия. В Германия е от 18 години.

— Тук е много хубаво за деца и пенсионери, за другите е скучно, няма какво да се прави — продължава да споделя мисли тя. — И дъщеря ми иска да ходи някъде другаде, ама аз къде да се местя? Допреди три години не беше така. Всичко много се промени — коментира Б., нищо че сме в час.

Моя милост пристигна в Германия точно преди въпросните три години, след които тази държава не е същата. Тогава в европейската версия на страната на „неограничените“ възможности освен нашето тричленно семейство се изсипаха още над милион човешки души и

тела от цял свят. Затова не знам как е било преди това, но ѝ вярвам, когато казва, че всичко се е променило и че нищо вече няма да е същото. Обикновено става така, когато статуквото бива разчупено от нови хора, с нови идеи, навици и визия как трябва да се живее този живот.

Първия път, когато се записах на този курс, колегите бяха основно млади момчета от Афганистан и Косово. Но сега, три години по-късно, ето ти изненада. Няма и следа от това, което беше.

Явно бежанците са научили немски или просто не са издържали на тукашната действителност и са хванали първия полет за дома.

Местата им се оказаха заети от рускоговорящи, предимно от Украйна. По това време войната още не беше започнала. И възрастовата граница рязко беше скочила, средно с 40-ина години, че и нагоре. За цвят в групата си имахме младо момиче от Бразилия и млад мъж от Того. Другото изключение бях аз, но понеже говоря руски по-добре, отколкото немски, се чувствах прекрасно. И честно казано, настоящият състав ми допадаше повече. Не че научих нещо, но поне се забавлявах. Те не млъкваха. Бъбреха почти през целият урок — питаха се кое какво означава, водеха диалози помежду си, задаваха въпроси, не винаги по темата, смееха се. Всичко провокираше в тях любопитство и желание да разкажат как е при тях или какво е било.

Споделяха щедро.

Не мога да кажа, че Уте беше изключително щастлива от курсистите си и средата на дисонанс, която създаваха около себе си, но тя е добра и изключително търпелива душа.

— „Няма нищо по-хубаво от лошото време“ — ме посрещна от вратата един ден Вал, и продължи — На Богомил Райнов, чел съм я.

Беше нисичък мъж на към 70. Придвижваше се с проходилка. Идва от Украйна. Чудех се, за какво му е този курс, но както ми обясни Б. на изпроводяк:

— Идвам тук за социални контакти!

Та и аз така, социални контакти завързвам всякакви. Остава ми само някоя дама да изиграя с някого, но няма с кого.

19

ДОМ, СЛАДЪК ДОМ

Дом!

Къде е той?

Какво означава?

Какво го отличава от мястото, където живееш?

Това са въпроси, над които дъщеря ни неуморно разсъждаваше през първите години от преместването ни. За нея се оказа от изключителна важност да формулира точен и конкретен отговор.

— Къде е домът ми? — питаше се тя. — Където съм родена и отраснала или където съм сега?

За коя къща да каже, че се прибира у дома?

Тук или там?

Във Варна или в Германия?

Липсата на яснота я объркваше, а клишетото — домът е там, където са любимите ти хора, не я задоволяваше, защото такива има и на двете места.

Всичко, което можех да ѝ кажа по темата, бяха думи без стойност. Те щяха да са повторение на нечии чужди твърдения, чути или прочетени и автоматично приети. Знаех, че не мога да предложа нищо задоволително, дори за себе си.

Всъщност, когато от турист се превърнах в трайно пребиваващ, започнах да се чувствам по-скоро като:

БЕЗДОМНИК!

(не в буквалния смисъл на думата).

Никъде не бях съвсем на мястото си — нито тук, нито там. В известен смисъл все още не съм.

В родна Варна леглото се оказа по-твърдо, отколкото го помнех, таванът сякаш ме притискаше, дори не се сетих къде държа малката тенджерата. За разочарованието от баничките изобщо не ми се пише. Споменът за тях се оказа далеч по-вкусен.

В Германия пък бялото ме смазва, а липсата на слънце и хора по улиците навяват депресивни мисли.

Ако бях поет, вероятно щях да извлека куп ползи от създалата се ситуация, но не съм.

Е, има си и предимства пустата Германия, но те са за отделен текст. Все пак бегло ще щриховам едно от тях — и да ме псуват, няма да разбера, докато в България всичко схващам, но пък отдалечеността ме научи да не се връзвам и да приемам нещата от към веселата им страна.

Така започнах да се превръщам в турист в собствената си страна. Само те са склонни на особено късогледство, фиксирайки единствено красивото и веселото и пренебрегвайки всичко дразнещо и развалящо пейзажа.

Но да се върна към формулирането на думата ДОМ.

За мен домът е мирис. Той е там, където пространството е пропито от твоя аромат. За някой друг вероятно ще е нещо различно.

А къде е домът за дъщеря ми?

На този етап е в България. За да преглътва по-лесно връщането ни в Германия след лятната ваканция, тя реши да приема, че отива на почивка, която ще приключи след има-няма три-четири месеца, т.е. по Коледа. Но още не е намерила оправдание за последващите шест-седем месеца, дялящи я от следващата лятна ваканция. Постепенно престана да си задава този въпрос.

20

ЗА ЗОРА ДА СИ ЕВРОПЕЕЦ

Винаги съм казвала, че съм турист, а не емигрант. Месец-два, дори година-две тук, после там, а накрая някъде другаде — да, но мисълта да съм закотвена трайно където и да е ми идва повече.

На едно място само до изчерпване на възможностите и забележителностите — това е моето мото.

Не знам дали не е, защото съм българка?

Българите сме ревльовци.

Само мрънкаме и недоволстваме.

Разглезена работа.

И най-зле са тези, които не са си подавали носа от родината си. Те най-добре знаят как е в Европата. Наясно са, защото са чували. Някой, който си е пекъл дупето една седмица някъде, им е разказал.

В другите страни няма корупция — не.

Ремонти на пътищата в пиков сезон не се правят — не.

Задръствания — не.

Катастрофи не стават — не.

Докторите им не са некадърни — не.

Децата им невъзпитани и агресивни — не.

Масата народ ниско интелигентен — не.

И т.н., и т.н.

Всичко е прекрасно!

Така е, но когато си турист.

Веднъж бяхме поканени на гости, след половин година уговорки, от колега на съпруга ми. Живеят на 90 километра от нас, в малко градче с около 12 000 жители. Приятно място. Ако обичаш тоталната тишина и спокойствие, направо е перфектно. Можеш да чуеш и най-плахата си мисъл. Освен някоя пчела, няма кой да бръмне.

К. е англичанин. Когато е на три, семейството му се мести в Южна Африка. Напускат я, когато бялото става „грешния“ цвят, както сам той се изразява. Заминава за Мелбърн, Австралия. Там среща

бъдещата си половинка. Тя е германка. Премества се тук преди около десетина години.

Всеки ден пътува до работа и обратно средно около 3 часа, по час и половина в едната посока. Ползва влак. Най-близката му гара е на десетина километра, има и прехвърляне в Хамбург. И това му е ежедневие, както на мнозинството европейци, вероятно и не само на тях. Престанах да се чудя, защо през седмицата в 7 часа няма никого по улиците.

Въпреки че покрай съпругата си все пак има някаква среда, не може да свикне. Не харесва хората, не разбира как може да живееш един до друг с някого от 20 години и общуването ви да се свежда до:

— Здравсти!

Липсват му непринудените контакти, барбекютата, приятелските срещи. Надява се някой ден любимата да кандиса да се преместят в Австралия или Квебек.

На друг статусен полюс е А. Тя е от Беларус. Съпругът ѝ е доктор, същият онзи уролог, който помогна на съпруга ми, когато я беше закъсал с бъбреците. Тя е била анестезиолог. За разлика от нас, българите, беларусците пребивават в Германия с визи. Интеграционните курсове са задължително условие. За да получи правото да работи в страната, първоначално трябваше да има завършено ниво на владеене на езика B2. Да стигне до него и да го вземе, ѝ коства повече от година. Седмица след като успя, получи имейл, с който я уведомиха, че има нови наредби и вече и е необходим и C1. Най-близкият такъв курс се провеждаше в Хамбург, т.е. на 60 километра. Това я съсипа.

Дълго време ежедневието ѝ минаваше в обгрижването на двете им деца (търчи от градината на едното да училището на другото, разстоянието е 40 минути), учене на език (от 8 до 12 всеки ден), пазаруване, готвене, шетане и т.н. Знаете как е. Типичната битова идилия. Трябва и да работи, защото парите не стигат. За двете им деца градината е излизала 800 евро. Сумата се определя от доходите на родителите. Те затова много хора бързат да си пуснат хлапетата на училище, безплатно е. Квартирите и те се по толкова, че и нагоре. Цените на всичко непрекъснато скачат. Само да вметна — за пет спирки дъщеря ми плаща 1,80 евро за автобус, моят билет възлиза на 3,40 евро, и то в рамките на града. И още нещо — и тук няма места в

яслите и градините, и тук започват да подават документи още преди да са родили.

Въпреки всичко семейството на А. е от късметлиите. Тъй като са хора с ценз, са успели да се измъкнат от мизерията. Не й допада градът, в който са се преместили, но е далеч по-добре от това, което са имали или някога са щели да имат у дома. В Беларус с двете докторски заплати са можели да си позволят месо веднъж месечно, поне тя така ми е разказвала.

Примери и житейски истории има много. Мога да разказвам с часове. Разнообразието от типажии, събрани откъде ли не, е още нещо, което ми допада тук. Винаги съм била пристрастна, да не кажа пристрастена, към късметата реалност, които правят нашия свят толкова вълнуващ.

21

ВИЕ ОТ БЪЛГАРИЯ ЛИ СТЕ?

— Вие от България ли сте? — ни запита симпатична жена в супермаркета по средата на „задълбочен“ диалог — защо не взехме количка и да купим ли тези репички?

И така, стоейки там, до зеленчуците, набързо си разменихме житейски истории и телефони.

И. е българка. Преди четири години, тогава, решава, че в родината не се издържа повече и тръгва. Каца на германско летище, без да е наясно, къде точно отива. Друга нашенка ѝ помага да започне работа в малко курортно градче в северната част на страната.

Дори няма време да мине през стандартните курсове за научаване на езика. Усвоява го в движение. Доскоро е работела на две места, но след проблеми с шефката на единия обект напуска и сега е в кухнята на някакъв хотел.

Няма намерение, а и желание, да се връща в България. Казва, че нищо вече не я свързва с нашата държава, освен дъщеря ѝ. Съжалява единствено, че не е присъствала на раждането на внучето си. Вижда го само по скайп и когато се прибира за две седмици през отпуската. Ако не са те, изобщо няма и да се връща.

Преди И. само двама събрата бяха проговаряли на български, и то за да кажат „Добро утро!“ на съпруга ми, виждайки регистрационния номер на колата. А нашенка от Сливен, женена за турчин, под сурдинка го беше посъветвала да не купува от тези маслини. И то първо се огледала да не я чуят, защото не ѝ позволявали да говори на български. Това е в един от турските магазини, от които понякога пазаруваме. Повече не сме попадали на нея.

Наскоро открихме, че собственикът на друг турски магазин всъщност не бил от Турция, както предполагахме по презумпция ние, а от Азербайджан. Забавно.

При едно пътуване пък срещнахме чичото от Плевен.

— И аз съм от България — обърна се той към нас.

Изненада, приятна, разбира се. Неведнъж сме чували родна реч — омайна, сладка, но рядко някой проявява желание за контакт. Обикновено ни подминават. А да питаш някого дали е българин, когато той ясно и недвусмислено показва, че не иска да те знае, е глупаво. Толкова, колкото и да се правиш, че не си от тия, но... това не е тема, която ме вълнува.

Зарадвах се, че този път не беше така.

Мястото, на което се проведе този разговор, тоалетна на бензиностанция с непрекъснат поток от хора, не предразполагаше към кой знае какъв диалог.

— Откъде си? — попитах го, но за името забравих, за което се извинявам.

— От Плевен — отвърна той.

— Ние сме от Варна. Как си? — поинтересувах се най-сърдечно.

(Как да е??? Наближава 60-те, не знае език или го поназнайва, колкото да не е без хич.)

— Третираат ни като роби, нас и румънците — отговори ми тъжно той и започна да ми разказва.

Неговата история не е от радостните. Прекарва в тоалетната по 12 часа на ден за 800 евро. От тях за квартира плаща 600.

— Добре че и жената работи, та успяваме да се справим някак си — обясни ми още той.

Въпреки това няма да се прибират. Ще кретат в Германия. Не се чувстват добре тук, но имат работа — лоша, но работа, а в България — нищо.

П. също е от България. Продава печени пилета в една от камионетките, които веднъж седмично застават пред определен супермаркет в града. Понякога, когато ме домързи да готвя, купувам готово пиле от тях. Та единия път продавачът ми беше непознат, затова вкарах в употреба моя така прекрасен и звънък немски.

— Може ли едно цяло пиле? — поредното трудно изречение, нали?

От следващите думи на продавача се усъмних, че май не ще да е тукашен.

— От България ли сте? — запитах го на чист български.

— Уф, така кажи, де, че да не се мъчим и двамата с този немски — издиша той видимо облекчен и ми зараказва:

Преместили се преди осем години. Брат му бил във Варна. И той живял няколко години край морето, но после решили да дойдат тук. Харесвало му. Имали едно дете, в момента чакали бебе. Никакво намерение нямат да се прибират в родината.

Заплатата не е кой знае колко голяма. Виждала съм обяви, че търсят хора за тези пилета, но той каза, че се справят добре и са щастливи. В крайна сметка, какво е по-важно от това?

А с К. се срещнахме в индийски ресторант. Работеше като сервитьорка там. Съпругът ми я „подуши“, че е от нашите, по мартеницата на ръката. Няма грешка, въпреки че тази традиция съществува и в Румъния. Разликата е, че там мартеници носят само жените и момичетата.

Но К. си е българка, родом от Петрич. Тя е от малцината, с които случайната среща прерасна в някаква форма на приятелство. Понякога се виждаме за кафе и не можем да се наприказваме.

Омъжена е за германец и си имат прекрасно момченце. Знам, че България ѝ липсва и най-вече средата, родителите и приятелите ѝ, но нейният дом вече е тук, където са и любовта, и сърцето ѝ.

С А. пък се намерихме в гръцки ресторант, собственост на руснак. Отново беше март, та дори и първи, и отново видяхме мартеницата на ръката ѝ.

Дошла тук сравнително скоро с приятеля си, но бързо се ориентирали. Намерила си работа, той май още не беше се уредил, но ще си опитат късмета.

— Той също е българин, а този до него е от Сърбия — посочи ни тя двама мъже на съседната маса. — Има студио за татуировки в Хърватска, но сега е дошъл тук за малко, за да помогне в работата на тукашния си колега — продължи да ни обяснява тя за нашенеца.

Поздравихме се и с тях. Казахме си „Честитата Баба Марта!“ и си пожелахме здраве.

На Т. попаднахме в дрогерия. Чула ни да си говорим на български и ни заговори. Имала две деца. Влязла в магазина да купи дребни лакомства, че щели да имат събитие в училище и трябвало всеки да носи по нещичко. В момента карала курс за фризьорка. Трябвало да учи две години, ако съм запомнила правилно, преди да започне да практикува.

Х. пък ни спря на улицата. Вървяла зад мен и дъщеря ми и ни чула. Присъедини се към нас и започнахме да си говорим. Тя е по-възрастна жена. Живее отдавна в Германия. Тук е цялото ѝ семейство — децата, внуците... Работи като камериерка по хотелите. Не усетих тъга и носталгия у нея. Може би, защото не е сама тук, а и има приятели — българи. Често се събирали. Докато стигнем до дома ѝ, който се оказа на не повече от десетина минути от мястото, на което ни срещна, ни беше разказала не само собствената си история, но и тази на децата си, та и на внуците.

Симпатична жена. Дори веднъж ми се обади по телефона, за да ми предложи работа.

Странно е, колко неща можеш да научиш за някого, при това за не повече от 5 минути, когато си далеч от родината. Хората са склонни да излят душата си пред непознати само заради радостта, че говориш с някого, който те разбира. Той автоматично ти става близък. Е, след тези 5 минути, всеки поема по пътя си, но този миг на щастие се запечатва с особена сила.

Веднъж, вечеряйки в италиански ресторант, собственичката, която е колега на съпруга ми, дойде при нас да ни помоли за помощ. Двойката на съседната маса ни били съотечественици, та да ударим едно рамо с превода. В следващия миг вече седяхме заедно, улисани в задушевен разговор. Бяха на туристическа обиколка в нашия град, идваха от Норвегия, иначе родом от Пловдив. Нищо вече не ги свързвало с родината, продали си апартамента там, купили си къща в скандинавската държава. Животът им вече беше напълно уреден, и то абсолютно задоволително. Имаха син, двайсетинагодишен, не му се учело особено, затова станал заварчик и бил много добре. Предстояло му да си купи собствен дом. Беше прекрасна вечер, не можахме да се наговорим. Поканиха ни на гости. За съжаление, така и не успяхме да се възползваме, поради пандемични причини.

Имали сме и други такива мимолетни срещи, но само една от тях прерасна в нещо като приятелство. Съдбата ни събра с две семейства от Варна, с които вече седма година „делим“ радости и тъга. Добре, че са те, иначе не ми се мисли. Вероятно щях да далдисам още по-дълбоко в блатото на самосъжалението. Друго си е да има с кого да общуваш, да седнеш на една маса за националните празници, да си

размените мартеници, да се разходите и да споделите болките и щастливите си мигове.

Но българите в чужбина като цяло не сме си големи почитатели. Ако можем да се пропуснем, правим го.

В началото изпадах в детска еуфория всеки път, когато чуех българска реч. С времето пораснах. И в родината си не ставаш приятел с всекиго, когото срещнеш. Затова не ги коря. Всеки си има достатъчно свои проблеми, за да изгаря от желание да се занимава и с чуждите. С това пък оправдавам липсата на солидарност.

От друга страна, хора откъде ли не не пропускат възможността да завържат контакт с нас само щом чуят да говорим български. Поляци, често знаят руски, руснаци, хървати, турци... никога не пропускат да пообщуват. Дори иракчанин, чиято приятелка била украинка и усетил близостта на езиците, пожела да ни го сподели. Странно е защо те винаги се радват, когато срещнат хора от региона, а нашите ни избягват?

Може би се страхуват, че ще им искаме нещо?

Веднъж дори ударихме бърз лаф с аржентинеца, който продава аржентински сандвичи във фургон пред бензиностанция. Щом не си германец, значи си подходящ, защото можеш да плюеш местните на воля, както се казва — от сърце и с апломб, и знаеш, че ще срещнеш разбиране.

И неговото битие научихме, че и това на сестра му, която е предпочела да емигрира в Англия.

Но най-шокираща за мен беше историята на момчето от дюнера. Родом от Иран, той решава да бяга в Германия. Плаща 11 000 долара на нашенец да го извози. Пиша извози, защото са били наблъскани в каросерията на камион като добитък. Без да излизат за каквито и да било нужди, стигат до нашата скъпа родина. Свалят ги. Искали са им по 50 лева за един хляб и пиле...

Не таеше лоши чувства, макар да разказваше с възмущение. То не беше насочено към нас, а към онези хора. Въпреки това думите му ме накараха да се срамувам заради тези, другите българи. Зачудих се къде е разликата между тях и някогашните търговци на роби, а уж живеем в 21-ви век. Да трупаш облаги на гърба на чуждото нещастие, е, меко казано, нехуманно. А някога българите се славехме с гостоприемство. Поне така ни учеха в училище.

ПРИЯТЕЛСТВОТО, САНЧО, Е НА ВЪРХА НА КОПИЕТО

От време на време здравата я закъсвам емоционално.

Никой не ме пита как е минал денят ми. Той просто е минал. В мрежите му не се е закачила дори празна консервна кутия. Не съм интересна. Нямам дори спомени, които да крепят старините ми. Живея чрез другите. Техния живот. Моят явно е взет назаем от грешния доставчик.

От всичко най-тежко се свиква с празнотата.

Вероятно трябва време, за да я запълниш. Необходимостта от комуникация на всеки изгнаник, бродещ по чужди земи непознати, е различна. За някои тя не е важна, но на мен ми липсва физическият контакт с хората, с които имам общи спомени, трупани с години, безцелните разходки и протяжните кафета.

Останали са ми само мечтите за безкрайни вечери, прекарани в безсмислени спорове по измислени, но задължително „важни“, от гледна точка на изпития алкохол, теми.

Тук съм като монах, дал обет за мълчание. Ако бях последовател на Питагор, щях да проповядвам, че мълчанието е висша форма на духа, но не съм.

Хората в България не могат да ме познаят. Никога не са ме чували да говоря толкова. И как да не, след като месеци наред съм мълчала.

Събрала съм много за приказване.

Но няма с кого.

— Намери си приятели — е съвет, който често получавам, при това напълно безплатно, че и непоискано. Вероятно тези, които ми го дават, тайно се надяват най-после да престана да им досаждам с желанието си да се прибера в България, да се кротна и да живея щастливо в Германия, поне през следващите 100 години.

Добре, но къде да ги намеря?

За това историята, а и те, мълчат. Едната теория, която според мен издиша отвсякъде, е да излизам по-често. Не знам как да стане, освен ако не се превърна в пленник на улиците, както казваше бабата на една състудентка. Но това ми се струва леко притеснително както за самата мен, така и за семейството ми.

И все пак да приемем, че започна да кръстосвам града по-настоятелно. Какво да правя после? Да питам всеки изпречил се пред погледа ми германец на развален немски:

— Искате ли да бъдем приятели?

Сещам се за котарака Леополд от едноименната руска анимация, който не спираше да приканва мишоците да бъдат друзья (приятели на руски), а те му се присмиваха и му късаха нервите.

Преди време възрастна жена с колело ме спря, за да ме попита незнайно какво. Обясних ѝ, че не говоря немски. Тя моментално превключи на английски и започна да ми разказва как, когато била дете, играели по улиците, без да се притесняват, защото през войната само нейният баща от целия квартал имал правото да кара кола. Бил е лекар.

Сподели и за водната кула наблизо и още куп интересни подробности за района. Може би тя беше моят шанс да си намеря немски приятел, но аз с лека ръка го проиграх, защото бързах.

Дано да имам втори.

Друга теория гласи, че няма как да не омагьосам с българския си чар и познания за езика някоя майка на съученичка на дъщеря ми. Това действително не е невъзможно. Така се запознах с А. от Беларус, Л. от Венецуела, К. от Италия, Ю. от Корея, М. от Полша... Както подразбирате, до един немски граждани.

Дали поддържахме връзка?

Не, езиковата бариера ни пречи.

В апартамента под нас се нанесоха нови наематели — баба и дядо, германци. Симпатични. Веднага дойдоха да се представят и да ни огледат, разбира се. Заявиха, че ще ни поканят на гости веднага след като поставят пердетата. Половин година по-късно още чакахме. Забавлявахме се с тези прословути пердета, чудейки се откъде точно им ги носят.

И вече почти ги бяхме забравили, когато се звънна на вратата. Пред нея стоеше фрау Ш., съседката. И веднага ме емна — приказва, приказва, приказва, пък аз мигам на парцали, мигам и все така продължавам да мигам. Явно съм подсилила мигането и с празен поглед, защото тя побърза да заяви:

— Не се тревожи, всичко съм ти написала — обясни вече на английски, подавайки ми малко листче, на което бе надраскала деня — след месец, и часа на срещата.

Поканени бяхме само аз и детето.

— Нека си носи книга за четене — допълни фрау Ш., преди да си тръгне.

И ето че заветният ден дойде. Много се притеснявах да не го забравим. Спретнахме се, слязохме етаж надолу и плахо натиснах звънеца. Фрау ни покани да влезем. За моя огромна изненада, гостуването ни започна с опознавателна обиколка на жилището. Една от стаите беше превърната в кабинет, в който хер доктор на юридическите науки Ш., спретнат с риза и панталон, си четеше вестника. Блаженото му спокойствие веднага беше нарушено от неговата благоверна, която скорострелно го изпрати в кухнята да направи кафе. Самата тя обитаваше съседната стая, уютно превърната в дамско убежище. За мое щастие спалнята ни беше спестена. Седнахме в хола, чиято една стена беше заета от библиотека. По другите имаше стари маслени портрети, вероятно на техни предци.

Фрау е впечатляваща баба. Произхожда от богато бременско семейство. Напуснала го е още на петнайсет, за да последва любовта си в лицето на хер Ш. Винаги перфектно изглеждаща. Дори вкъщи ходи с обувки на ток. Изключително енергична и дейна. Тайно им завиждам за социалния живот, който имат. На 46 мога само да мечтая за такова натоварване.

Когато им идват гости, факли осветяват алеята пред къщата. Непрекъснато ходят на концерти, и то на по 300 км от дома, на пътешествия и в котидж къщата, която притежават. Имат три деца и не знам колко станаха вече внуците, но смехът им често се чува от долния етаж, което ме кара да си мисля, че това, което се твърди за германците и отчуждеността им от децата, не е точно така. Едната снаха често им използва пералнята — друго доказателство, разбиващо стереотипите, според мен.

Пак се отплеснах. Та да се върна към визитата. В наша чест фрау беше извадила сребърния сервиз и чешкия порцелан. Приготвила беше дребни сладки. Е, може и да ги беше купила, но това няма значение. След кратката реч, с която ни запозна със себе си и семейството им, дойде ред и ние да си кажем всичко. И разпитът започна:

— Във вашето семейство, когато ходите на пазар, кой носи торбите, мама или тате? — обърна се тя към детето.

Признавам, успя да ме изненада. Но това далеч не бе всичко.

— Ти, къде обядваш? — попита я фрау.

— Храни се в училище, защото посещава занималня — отвърнах вместо нея аз.

— Аха, а съпругът ти къде обядва? — продължи с въпросите тя.

— Имат стол на работа — обяснявам аз.

— А ти? — не спира фрау.

— Аз не обядвам — отвърщам с лека ирония, но без да прекалявам. Вече ми е смешно, но не върви да го демонстрирам.

— Ааа, ти затова си толкова слабичка — заключи Ш. и се прехвърли отново на дъщеря ми, която от скука вече почти беше влязла под масата. Толкова дълго на едно място, и то без да мърда — не е за нея. Не знам как издържа.

— Коя книга си донесла? Я ми почети — каза фрау и се започна.

И тя чете.

Харесва — не харесва — чете.

Фрау бая я поизмъчи, но пък остана доволна.

Впоследствие няколко пъти дойде на чай. Хер Ш. разговаря само с дъщеря ни, нас единствено поздравява, вежливо, но дистанцирано. За сметка на това съпругата му винаги се интересува как е малчо в училище, справя ли се, къде ще продължи, има ли приятели, какви са й оценките... Дори ѝ подари прекрасен албум — история на града, в който живеем, за първия учебен ден в гимназията. Винаги е внимателна.

Прибирайки се от България след рождественските празници, пред вратата неизменно ни чака картичка с прекрасни пожелания за Новата година. Така постъпват и хазяите ни, които живеят на първия етаж. Тяхната винаги е съпроводена и с нещо сладичко, както се казва — за душата.

Но това са спорадични контакти. Извън това с хазяите общуваме с имейли или със съобщения в WhatsApp, нищо че живеем през етаж. В апартамента им за пръв път влязох на шестата година, когато отидохме да им дадем малък подарък като знак за благодарност, че ни гледаха цветята, докато ни нямаше през лятото.

Не че хората не са любезни, просто не изпитват необходимост от по-задълбочено познанство.

Сецам се как в прекрасен ранен летен ден съм седнала на стълбите пред залата за карате. Чакам да дойде треньорът и да отключи вратата. Хлапета по бели кимона се гонят на полянката пред мен. Капак на шахта играе ролята на къщичка. Стъпили на нея, са неприкосновени.

На пет-шест крачки от мен има същото стъпало и врата. На него е поседнала руса германка, то каква ли и друга да е... И както си седеше спокойно, скокна отривисто и се запъти към мен. Започна да бърбори още в движение. От всичко схванах, че за да не седи сама решила, демек, че си е намерила компания. Настани се до мен, като не спираше да чурулика безспир. Досмеша ме, но преди да успея да си отворя устата и да секна ентусиазма ѝ, отнейде изскочи дъщеря ми, седна в мен и също така чуруликайки започва да разяснява ситуацията, която се обобщава със стройното изречение:

— Майка ми не говори немски!

Двечките си спретнаха бърз диалог, от който различих единствено думите:

Шайзе, България, шайзе.

Набързо да вметна, шайзе е жизнено важна дума за редовия германец, с нея щедро красят речта си дори учителите в училище. Тя беше и една от първите, които самоучителят по немски ми предложи да науча, при това дълго и упорито я затвърждавах. Казвам го, за да не си помислите нещо лошо и да се обидите.

И така. След краткия, но явно съдържателен диалог с дамата, златото пак хукна нанякъде и останах сама с майката, която нищо на този свят, а вероятно и на още пет-шест други, не можеше да откаже да комуникира с мен. Нищо че не я разбирах.

Това вероятно не беше важно.

Последваха дежурните въпроси, изстреляни със скоростта на светлината:

— Откога живеете тук?

— Какво правите тук?

— Харесва ли ви?

И т.н.

Монологът премина в диалог, изпъстрен отново със звучното шайзе, когато изяснихме, че дамата говори английски език.

След това стана лесно.

И, да, тя знае, къде е България. Преди седем години е била на Златните. Ама не си изкарала добре, защото била бременна и т.н., и т.н. Повече не се видяхме.

Та такава е положението. Няма опашка от местни, чакащи да дойде Боряна от България, за да се наливат с кафета и да обсъждат последните клюки.

А аз така се надявах...

Какво разочарование.

Но всичко това всъщност не е проблем. Истинският проблем са приятелите и познатите, които си имал до този момент и които един по един изчезват от хоризонта. Малко по малко ти напускаш живота им, вече не си част от това, което им се случва.

Спираш да им липсваш. С изненада откривам, че това все по-малко ме дразни.

Тъгата също изчезва, не съвсем, но вече не е така остра, както в началото.

В Германия свикнах да бъда САМА.

Станало ми е навик.

Още не си говоря сама, но за това никога не е късно, а и не го намирам за страшно. Забелязвам, че тук е честа практика. Мнозина го правят. Все пак кой би те разбрал по-добре от самия теб? А и вероятността за диалог е по-голяма.

Малцината ми останали познати, които все още се вълнуват как съм, често го правят от куртоазия, питат, но не изслушват. За сметка на това аз попивам техните житейски истории. Винаги съм умеела да слушам, така си мисля. Вълнува ме кой как е, как се справя с битието, щастлив ли е, какво му се случва, как са децата, какви са стремежите му... Съпреживявам, по детски вярвайки в приятелството и във взаимността.

Животът обаче продължава, с мен или без, така или иначе. И моето място в този на приятелите ми става все по-тясно и мъничко, докато един ден просто ще изчезне. За него ще напомнят единствено старите снимки от онези години, по-щастливите.

Не ми е лесно да приема това положение на нещата, но съм на 46 и ще се справя.

Нямам време за губене и излишни емоции. БАЛАНС му е майката!

Не думичка, а думище, нищо че е кратка.

Най-трудно постижимата.

Бленувана точно колкото и любовта.

Ех, Санчо, Санчо... приятелството е на върха на копието, делят пространство със свободата.

БЪЛГАРСКА ЛЮТЕНИЦА И ЧЕРЕН ГЕРМАНСКИ ХЛЯБ — УЖАСНА КОМБИНАЦИЯ

Започвам с важна констатация — българска лютеница и черен германски хляб е ужасна комбинация. Никакъв кеф. Направо убива вкуса. Язък! Затова не изневерявайте на традицията и я похапвайте с бял, а най-добре като гарнитура към кюфтаци.

Тъй като всички знаем, че „Рънътъ прай бурбътъ“, а от родното по-хубаво няма: „домашно“ приготвена от месарина отсреща пастърма, два суджука, кашкавал, парче сланина, бутилка червено вино и литър ракия. Тази класическа комбинация от продукти си донесохме от България при едно от прибиранията ни в Германия. Много им треперихме, защото пътуването ни продължи 26 часа заради сложната снежна обстановка в Европа. Преди това, след подобни климатични катаклизми, се оказахме без багаж, та този път ми беше притеснено за безценното ни.

Дали ще ми пристигнат кулинарните богатства, или някой ще се облажи с тях по почти безкрайния път?

Но не, всичко си беше по местата, грижливо увито, за да не се счупи. Там си бяха и бурканът с мед, истински, не от онези с глюкозата, и приказно вкусните ябълки без парафин, от знайна градина.

Както виждате, не правя изключение от повечето нашенци, които са готови да си изхвърлят дрехите от куфара, но да си донесат късчета родина. Повярвайте, има разлика! Не само във вкуса, но и в аромата. Мнозина ще ми се надсмеят, но нека. Отворя ли хладилника, душата ми се сгрява, а рецепторите ми тънат в блажено предчувствие за наслада. Не трае вечно, но е повече от нищо.

Винаги обаче се намира какво да ти развали кефа!

И моят, както на повечето хора, ден започва с чаша кафе. Но ето че този път нещо се обърка и вълшебната течност имаше вкус на заблатена местност. Или по-скоро на водата от току-що събутите и накиснати да се перат чорапи на динозавър, на който това му е единственият чифт и много мрази да го сваля от краката си. Веднъж годишно майка му го заплашва, че няма да види фейсбук до следващото си прераждане или поне до следващата серия на „Джурасик парк“, и успява да ги въртне в пералнята. Така получената течност, незнайно по каква божия промисъл, се оказва изсипана в моята чаша.

Нямаше как да не споделя новината с верни приятели. Това предизвика огромна дискусия и събуди куп спомени, свързани с едно друго кафе, което преди години често пиехме на едно друго място.

Онова беше също толкова отвратително, но с времето послевкусът му се е изчистил и е останало само доброто усещане.

Подобно е положението с храната.

Често ме питат:

— Каква е?

— Вкусна ли е?

— Скъпа ли е?

— Какво ядете?...

Благодарение на турските магазини, а и на руския, не ни липсва почти нищо от продуктите, с които сме свикнали. Или поне липсата им не е драстична. Вярно, няма разнообразие. Българските бяло саламурено сирене и кашкавал са само един вид, но турските никак не са лоши. Има дори кори за баница. Е, те всъщност са за баклава, т.е. по-тънички са, но пак стават. А и в немските магазини все по-често зареждат източноевропейски хранителни стоки. Пуснаха дори айран, така любим на детето.

Не че не можем да си го направим и сами.

В кварталния супермаркет има кисело мляко, произведено в Германия, на което пише българско. И да ви кажа и то не се разваля, колкото и дълго да стои в хладилника. Нали разбирате, съвсем като нашенското си е. Често се чудя защо изобщо си правят труда да му слагат срок на годност!

Само боза няма, засега.

Та както става ясно, проблемът не е в асортимента, а във вкуса и стандарта. По-добър — по-лош — не мога да кажа. Всеки харесва повече това, с което е свикнал.

Знам, че домати са точно толкова пластмасови, колкото са и в България през зимата. Разликата е, че тук са такива целогодишно. В тази част на света, където слънцето е кът, малки производители почти няма, а и то какво ли вирее?

Ягоди през пролетта.

Ябълки и круши, тикви и цвекло през есента.

Това е!

Малини и боровинки, домати, краставици, салатки... — всичко е от парници. Раснало като нас тук — на изкуствена светлина. Досега съм видяла едва на две места посадени корени домати — в съседски двор и на една тераса, като последните бяха в саксия.

Това, което можеш да купиш от „фермерския“ пазар, който работи три дни седмично до обяд, освен че е на тройни цени, но е и абсолютно същото като това в суперата.

Затова няма как да не ми липсва онзи вкус, разтапящ се с всяка хапка в устата ти... Градински домати със сирене. Мирис на слънце. Само докато го пиша, и споменът превзема сетивата ми. Усещам го така ясно, сякаш току-що съм отхапала от него. А краставиците... Боже, как ми липсват те! Може би най-много от зеленчуците. Тукашните са дебели колкото ръката ми. С тях можеш да изхраниш цяло семейство за поне три дни. А вкусът... Колкото и да ги овкусяваш, по-добре не става. То и оцетът един... със захар. Всичко е захаросано. Вероятно за да убие всичко друго.

По обясними причини положението с плодовете не е по-цветущо. Черешите, ах как обичам, обикновено са безвкусни, а не падат под 6–7 евро за килограм, прасковите също не струват, динята е леко странна — набита и без семки. Смокините, внос от Турция, нямат нищо общо с това, на което сме свикнали. Тук са мънички, смачкани и загниващи, а се продават на бройка и вървят средно по 50 цента, колкото е и едно киви. Пъпешите тотално не стават за ядене.

За съжаление и местният сорт зеле не отговаря на нашите „стандарти“. Има конусообразна форма и не е подходящо за сарми. Кръгличкото пък съвсем. От него не можеш да отделиш листа. Всичко е сбито в обща маса. За него не страдам особено, защото не обичам

сарми, но пък зелевата салата ми е сред любимите. За късмет, понякога в руския зареждат с „нормално“ зеле, така че по този параграф не се оплаквам. Обаче има един друг, който отваря огромна празнина в моята кулинарна същност.

Чушки, или пипер по варненски, и камби.

От първите турците носят, но са тънки и не така вкусни. За вторите не са и чували.

Но най-най-най-лошо от всичко е, че няма пресен чесън — никъде. А сега някой да ми обясни защо? Кой нормален човек доброволно се лишава от това изкушение, красящо върха на хранителната пирамида?

Няколко пъти се опитахме да си засадим в саксия. Дори след тоталния провал първия път си донесох разсад от родината. Резултатът — три нефелни стръка, които пазехме като очите си. Да има за детето.

Опитахме и туршия да сътворим. Класическа — с карфиол и моркови, с тукашните цветни пиперки, вместо камби, чесън и целина. Уж всичко същото, а вкусът различен.

Трудно ми се получава и с ресторантите. СКУКА, е думата, която най-точно ги описва.

Всичко е сведено до немския вкус, а те за мен нямат такъв.

Нека не се сърдят, не искам да ги засегна, но когато вурстът и пържените картофи от фризера са националната ти кулинарна гордост, какво друго да си помисли човек?

Както се казва:

Останалото е мълчание!

Но тъй като не съм много по мълчанието, все пак ще споделя наблюдения.

Във фирмата, в която по някое време работех — голяма международна компания, от време на време отделите ходят на обяд за сметка на шефа. Както можете да се досетите, когато друг плаща, цената няма значение. Избират се само „квалитетни“ заведения. И каква беше изненадата ми, когато цялата банда от двайсетина души, едвам издържали да удари 12-и обеден час, за да сложат якетата и да хукнат за... За къде мислите?

За най-специалното заведение в града. Ако можеха, само там щяха да ходят. Заведение, в което трудно се намират места. Заведение с главно 3. Гордостта на града ни.

И кой е специалитетът, който предлагат в него?

Къривурст по „древна“ берлинска рецепта със сос и полуфабрикатни пържени картофи, поръсени за разкош с червен пипер.

„Магията“ всъщност не е в самата наденичката, а в соса, както ми обясниха. Него Херта Хювер забърква, докато през 1949 г. се опитва да приготви кетчуп, използвайки сос „Уорчестър“ и къри на прах, предоставени ѝ от британски войници. Към тях прибавя и други подправки и — voilà — ражда се една германска кулинарна класика — голяма, ако не колкото свинското джоланче, то поне равностойна. Няма събиране без каравани, предлагащи димящи вурстове и хлебче. А когато ги дават за обяд в офиса — опашката се вие по всички коридори.

Не консумирам такива неща. Вероятно затова така и не се вписах в колектива. Въпреки че трябваше да останат доволни.

Споделиха си и моята порция.

Като цяло германската кухня, ако изобщо може да се нарече такава, е еднообразна.

Месо под някаква форма с картофи под някаква форма, понякога зеле.

Така най-общо може да бъде характеризирана храната, която тукашните си похапват с удоволствие и апетит. Струва ми се, че за тях не е толкова важно какво има в чинията, а колко е пълна.

Германците се хранят не с очите, а с устата, която поглъща завидни количества.

Количеството прави качеството.

Обяснявам си го с високите цени в заведенията и големите им семейства.

Първия път, когато отидохме на ресторант, тъкмо се бяхме преместили, наблюдавах вечерята на петчленно семейство на съседна маса. По бира за родителите, по безалкохолно за трите им деца и три порции за всички. Храната изчезна за броени минути.

Който колкото свари. А си се разсеял, а си си тръгнал гладен.

Сметката е съвсем елементарна. При цена средно около 15–20 евро за порция, по 3–5 евро за напитка... и семейният бюджет олеква със стотина евро. А след така наречената пандемия сложете поне 50 процента отгоре.

Тук вариантът първо салатата с ракията, пък после основното с виното или бирата и накрая десертът с кафето не работи. Освен това западният кулинарен свят не функционира в този ред. За моя огромна изненада салатата се консумира след основното ястие, а не преди него. Така процедират не само германците, но и англичаните, и поляците, а вероятно има и други.

Вариантите за бързо хранене, така любими ми при нас, т.е. домашна храна на нормални цени, не съществува. Наблягат на сандвичите. Най-разпространеният тип заведения са т.нар. пекарни, в които се предлага кафе на литър, хляб, кроасани, кухни, т.е. нещо като тестени сладкиши, и основното — сандвичи. След любимите са тези със сурова кайма и лук, моцарела и домати, както и с маринована или панирана риба, основно херинга или матиас.

За съжаление, в този край на света, въпреки че граничи с две морета — Северно и Балтийско, няма разнообразие от риба. Такова липсва и при приготвянето им. Порциите са стандартни — панирано филе с гарнитура от малко зелена салата с резен домати, краставица, лук, и картофи по избор, като възможностите са пържени или браткартофел. Последното представлява запечени картофи с кубчета бекон и нарязан на ситно лук. Отново се набляга на количеството. Германците обичат пълните чинии.

Морските дарове не ги броят за храна. Единствено скаридите присъстват, и то обикновено в салатата или ако са от съвсем дребничките, онези, които ние някога наричахме край морето морски череша — в някой сандвич.

За съжаление, са успели да интегрират не само хората, но и националните им кухни, до степен да не можеш да разбереш турско ли похапваш, или гръцко, китайско или филипинско, тайландско и т.н. Пица, спагети или бургери, при късмет ребърца, допълват кулинарното „многообразие“. Всичко е претопено и сведено до това какво обичат местните. Единствено японските и индийските ресторанти, за мое щастие, държат ниво.

Едно от най-посещаваните заведения в града е пицария. Не че е лоша, но най-голямото ѝ предимство е, че пиците са с диаметър 40 см. Представете си малка кръгла масичка с плот от пица. За чиниите почти не остава място. До третото посещение е интересно, после става еднообразно.

Същото е положението и с друг хитов ресторант, само че предлагащ бургери. Винаги препълнен и много обичан. А в гръцкия порцията за двама я похапваме трима души два дни. Излиза ни на сметка. Само не знам защо му казват гръцки, след като това, което сервират там — о, изненада! — меса със зелена салата, дзадзики и ориз или пържени картофи по избор, се предлага и в турския?

Както вече казах, важно е порцията да засища. Германците са прагматици — като ще изсипваш една камара пари, поне да напълниш тумбака добре.

КОЛЕДА С ДЪХ НА ГЛЮВАЙН И СВЕТОВЕН МИР

Най-трудно е с празниците, поне за мен. Всичко, от което до момента съм била част и съм обичала или поне харесвала, остана далеч. То не изчезна, просто престанах да фигурирам в него.

Проблемът не е в зачитането им, а в липсващата важна съставка, която им придава плътност.

Красотата и силата на всеки празник е в неговата споделеност. Тя е тази, която го прави специален. Тя е тази, която му вдъхва душа и отличава от всеки друг ден. Когато си далеч от близките си, усещането за очакване, подготовката, съвместното отбелязване липсват.

Отваря се празнина.

Но най-важното — няма ги усмихнатите лица. Сигурно сте забелязали как в такива дни хората свалят товара от раменете си, успокояват се и са по-склонни да бъдат добри и щастливи.

На първата ни Баба Марта в Германия плаках. Чувствах се самотна и пренебрегната. Никой не се беше сетил да ми изпрати мартеница, а аз не просто харесвам, а обожавам този празник. По снимките си във фейсбук, всички закичени, щастливи, аз — нищо. Поне така си мислех.

Усещам, че някой иска да попита защо не сме си изработили сами мартеници.

Направихме си, разбира се. Дори семейно заплетохме червено и бяло конче за всяко дете от класа на дъщеря ни. Тя им ги занесе, върза, разказа им за нашата традиция. Всички бяха въодушевени, особено класната, която подобно на принц Чарлз, дълго време не свали кончето от ръката си.

А надвечер, отваряйки пощенската кутия, не защото очаквах да намеря в нея нещо различно от сметките за плащане, а по-скоро по навик, открих плик, кафяв, с марка от България. И започнах да

пристигат... Вечерта ми донесоха красива мартеница, подарък от румънските колеги на съпруга ми. И денят стана различен. Нито бял, нито червен, а румен и засмян. Не беше същото, но беше достатъчно да изтрие тъгата от лицето ми, до следващия самотен празник...

Един от тях, за който си струва да се пише, е Коледа. Нейният дух започва да витае над страната още от септември, когато по магазините пускат празничната украса. В края на ноември рождественската идея, изразяваща се основно в ядене, пиене и пазаруване, достига своя апогей. На първи адвент, последната неделя на този месец, капациите на бараките от коледния базар, изпъстрили дещо има празно местенце по централните улици, са вдигнати. Из въздуха се носят ароматите на всички разновидности на вурста, плюс още някои специалитети с турско-италиански привкус, появяващи се тук-там, колкото за цвят. Навсякъде се разхождат хора с деликатно димящи чаши в ръка. Както можете да се досетите, в тях е божията кръв, сгряваща душата, зачервяваща страните и караща народа да разкопчава палтата.

Глювайн!

Красива дума. Една от многото такива в богатия, макар и не толкова благозвучен, немски език.

Традицията на тези пазари датира от 14-и век. Как са изглеждали тогава може да се види в едно от любимите ми градчета в северната част на страната, Люнебург, където правят възстановка на Средновековен коледен базар. Освен че хората са облечени различно, духът е същият. Явно някои неща не се променят. Дребни ръчно изработени сувенири, аромат на печени кестени, така любимите ми мутцени, пунш и тълпи от усмихнати хора.

Тук на никого и през ум не му минава да издига лозунги от рода на „Не бъди дърво! Спаси дърво!“ или веселяшкия „Спаси дърво. Изпий парите за елхата“, въпреки че иглолистните дървета са много и задължително истински. Отдавам го на греяното вино.

Когато душата е сгрята, умът е спокоен. Блажено опиянение.

И тъкмо когато тази идилия започне да дотяга, ги затварят. Това е първият признак, че идва Бъдни вечер и ще се раздават подаръци. Ммм, да, децата в Германия са облагодетелствани. При тях добрият старец минава през комина още на 6 декември, т.нар. Николаостаг, когато ние отбелязваме Св. Никола като повелител на моряците и

банкерите. Тук той играе друга роля — докато всички спят, се промъква и пълни ботушите на послушковците с подаръци и сладости разни, а на останалите — с въглени.

По принцип след Реформацията, понеже евангелистката църква не почита светци, Мартин Лутер премества деня с даровете на 24 декември, но хората продължават да следват и старата традиция. Така подаръци има за всички от сърце и на Бъдни вечер, но не и преди да са си изяли пълнената гъска с картофени кнедли и кисело зеле. Тези, които са постили до този момент, заменят месото с шаран. Традицията повелява на масата да присъства и картофена салата с колбас.

И тук този важен ден не е официален празник. Това означава, че за мнозина е работен, което доста намалява шансовете му да е незабравим. Съгласете се, че след целия труд и творчество над семейната вечеря, изчезваща час след сервирането ѝ, купонът няма как да се вихри с пълна сила. А и не е в духа на празника. Той трябва да е спокоен и задушевен. Четат се коледни истории, пеят се песни, ходи се на църква. Последното е връхната точка на Рождество. Според статистиката всеки четвърти отива на служба, независимо че през останалото време от годината повечето не стъпват в храма. Но когато традицията го повелява, задръжките изчезват, остава само чистата вяра — онази, в доброто и чудесата.

И точно това ме терзае, направо ме изяжда отвътре. Съществува ли Дядо Коледа? Този екзистенциален въпрос трови умовете на мнозина, почти колкото въпроса Чебурашка човече ли е, или животно, или какво е името на козела от „Приказки под шипковия храст“...

Естествено, подобни мисли изобщо не тревожат децата, които, както казва Малкият принц, се отличават от възрастните по това, че просто знаят. Проблемът на големите е, че все трябва да им се обяснява или, казано иначе, имат лошия навик да търсят под вола теле. Прави ми впечатление обаче, че в последно време на порасналите много им се иска да вярват в чудото на коледната магия и в белобрадия старец. За тях те не са свързани толкова с подаръците, които ще получат, макар че кой отказва нещо малко, но скъпо? Техните скрити и явни помисли са други.

За всички нас Рождество е надежда!

Ние, големите, силно се надяваме в чувала, между всички играчки, GSM-и, таблетки и какво ли още не, да има здраве, щастие и

късмет. Струва ми се, че подобно на мнозина кандидатки за Мис все по-ревностно ще се молим и за световен мир, и за стария ни начин на живот. Те се очертават да са кът, затова нека не ги забравяме, когато му дойде времето.

Истината е, че всички ние имаме необходимост да вярваме, че дните, които предстоят, ще бъдат по-добри от тези, които оставяме зад гърба си. Повтаряме си го и на Нова година за по-сигурно и дано се сбъдне.

Заради рестрикциите в последните две години не успяхме да се приберем у дома за празниците. Наложих се да ги посрещаме в тесен семеен кръг, който в нашия случай си е чист триъгълник. Опитваме се да свикнем да сме си самодостатъчни, но тъй като не ни се получава особено: Да живее интернет!

За много години, мирни и спокойни!

Нашата маса поздравява вашата!

Липсват ни, обичаме ви и ви благодарим за музикалните поздрави!

Наздраве на цялата компания!

А сега ще ви покажем как детето плува върху холната маса и как съседите танцуват пред къщата.

Така минават празниците ни — по воайорски, недотам кулинарно издържани... как пък веднъж не ми се получи тази проклета погача, по-задушевни, дори твърде, по-тихи от обичайното, по-...

Тихи ли написах? Излъгах ви, несъзнателно, но го направих. Знаем, че не е хубаво да се лъже, затова няма повече, обещавам.

Такова гърмене не бях преживявала. Посрещането на 2021-ва продължи около 3 часа. Обясних си го с различните часови зони. Така де, в Германия живеят хора откъде ли не и полунощ е разтегливо понятие. За нас например Нова година настъпва два пъти през час разлика. На далавера сме.

През 2021-ва правителството забрани фойерверките. Затова гърмежите и цветята в небето за новата 2022-ра продължиха само около два часа и половина. Извън това Нова година, или Силвестър, казано по германскому по името на римски папа, починал на тази дата през 335 г., си е Нова година навсякъде. Време за купон и алкохолни злоупотреби. Тук хората не правят изключение.

Такова обаче има за Великден. Тукашният е една идея и една седмица по-различен от нашия. Традицията повелява яйцата да се крият заедно с такива, направени от шоколад, и децата да ги търсят. Всички опити да обясним за най-любимата част — боренето, остават напразни. Не могат да разберат защо трябва да се бият, както те го възприемат, с яйца?! Въпреки това приятелка на дъщеря ни беше накарала роднините си да опитат, но недоумението остана. Вероятно защото детето не схванало, че яйцата се удрят едно в друго, а не в главите на присъстващите.

Основно различие е и че, както подозирам, не красят великденската зелена салата, така любима нам, със счупените яйца. Което, като се замисли човек, е още един прът в немското кулинарно изкуство. Друг е липсата на козунак и това вече е П Р О Б Л Е М, въпреки че миналогодишният, учудващо и за мен самата, се получи.

Но не всички наши празници са изпълнени с тъга. Понякога се събираме със сънародници, преди по-често, сега не толкова, за да отбележим един или друг специален за родината ни ден. И тогава е весело, забравяш, че си в чужда страна и се чувстваш отпуснат и щастлив. Може да е само за няколко часа, но тези контакти са изключително важни за мен. Действат живително на душевното ми равновесие и ме изпълват с надежда, че може пък да свикна. Тази мъгла от самозаблуда се вдига още с първата чута на немски дума, но е хубаво от време на време да се случва.

Гостуваме си и без повод, но тъй като живеем на шейсетина километра от останалите ни познати, това усложнява нещата.

За сметка на това веднъж бяхме поканени на истински банкет. За мен това беше огромно събитие. Най-малко съм очаквала някога да бъда част от нещо подобно. Като човек без работа, не ми се полагат банкети.

Знаете — „Който не работи, не трябва да яде“, поне не от безплатна софра.

Това събитие с главно С в моя живот се случи благодарение на хер Д., треньорът по карате, за когото вече писах, навръх неговия 77-и рожден ден. Организира го, за да отбележи съществуването си и да почерпи банда изгладнели хлапета и техните родители.

И аз бях там, три часа слушах, пих, ядох и се забавлявах, та затова знам.

Банкетът беше класически, с лек, а може би и не съвсем лек, соцуклон, нищо че действието се разви в границите на бившата Западна Германия. Голямо помещение с три дълги маси за участниците в партито, а пред тях друга за ястията. На тавана диско топка и няколко прожектора. За съжаление, беше ден, поради което няхах щастието да видя как разпръсква блясък и красота. Липсваше и типичната ресторантска музика, но пък храната беше вкусна, лишена от „обичните“ вурстове. Последното най-вероятно го дължим на съдържателя на заведението, родом от комшийска Турция.

Имаше слова и много подаръци не само за рожденика, но и за всички деца. Последното всъщност е задължително условие, поне за детските рождени дни. След всеки такъв гостите си тръгват с торбичка с дребни нещица и лакомства.

В този ред на мисли ми се иска да разкажа и за някои любими местни традиции и празници. Единият е свързан с мъжете, които навършват кръгла годишнина и към тази дата не са женени.

Потърпевшите рожденици биват маскирани с възможно най-идиотските карнавални костюми, осигурени им от техните приятели или колеги. В този си вид те биват изтъпанени пред кметството, за всеобща радост на минувачите. Около тях биват разсипани огромно количество бирени капачки, може и тапи от вино, и им се връчва най-неподходящото средство, с което да ги изметат и приберат. Обикновено това е четка за зъби. И докато те работят, приятелите им вдигат наздравници в тяхна чест. Хората се спират да гледат и да се позабавляват на чужд гръб, защото, както знаем, на чужд гръб и 100 тояги са малко, така че защо пък да не се възползват!

От тази така приятна ситуация има един-единствен изход — да те целуне младо момиче, задължително непознато. Както разбирате, забавата може да продължи доста. Така де, докато някоя ти се навие. Наистина е весело да видиш огромни мъже в розови пачки и крилца да метат капачки. Умилително е някак си, затова винаги се намира дама, която да се смили над тях, все пак имат рожден ден.

Ако пък срещнете момичета, опитващи се да ви продадат изкуствени рози, не подминавайте и не се стискайте, купете си. Парите са за моминско парти.

Обичам тази освободеност на младите хора, донякъде тази липса на свян, която им позволява да дишат свободно. Позамисляйки се,

откривам я и в хората от т.нар. трета възраст. През летните месеци почти всеки уикенд, ако не и всеки, се провежда някакъв фестивал. Те не се отличават с нищо разтърсващо, но са вълнуващи от човешка гледна точка. Изразяват се в похапване на вурстове, прокарани с бира — няма изненада, и слушане на музика. Това, което лично мен ме въодушевява, е, че сцената е приоритетно отстъпена на музиканти на възраст 60 плюс, че и нагоре. Тези хора, в залеза на живота си, имат своето място за изява и това е прекрасно. Те не са сврени по кюшетата, а са пълноценни участници в купона. Адмирации за което. И да ви кажа, имат си и фенове. Бабешки групита кършат снага пред сцените и хич не им пука.

Забавлява се народът. Както и аз. Но най-много на фолклорния и възпоменателен фестивал на града, в който живеем. Възникнал през 1848 г. като стрелба по мишени, организирана от оръжейната гилдия, той води началото си от желанието за национално обединение. Към днешна дата представлява по-скоро търговски панаир.

Провежда се в началото на лятото. Връхната му точка за мен е ежегодното двукилометрово шествие. В него се включват местни клубове по интереси и школи, оркестри и мажоретни състави, доброволни служби, пожарна, парамедици и кучета спасители, различни организации и фирми, ветерани и скаути, шотландският клуб, този по капоейра и много, много други.

Броят на участниците обикновено надхвърля 2000 души, а този на зяпачите стига до десетки хиляди. Някои са пеша, други на платформи, има дори на трактори. Всички са облечени в традиционни носии или характерните за клуба дрехи. По този начин рекламират дейността си и същевременно внасят неповторим колорит и цвят. Но всичко това, колкото и да е интересно, не е най-впечатляващото в този парад.

Знам, защото веднъж не само наблюдавах, но и бях част от празненството. Това е още един светъл ден в моя живот, донесъл ми незабравима емоция. Чувствам се късметлийка, че като чужденка с нулеви контакти успях да дефилирам в пълния си блясък, и то преминавайки по цялото трасе. Благодарение на детето и на хер Д., отново, нейния треньор по карате. Имах щастието техният клуб да участва и позволиха на родителите да се присъединят към представителния им блок. Беше щуро. Признавам си, че малко се

надувах, но сега ми се беше паднало. Едва ли някога пред мен ще се отвори втора подобна възможност и със съпруга ми се възползвахме от нея в пълнота. Всъщност родителите играят специална и изключително важна роля в този парад. Те дърпат количките с бонбони. Точно като в Пипи Дългото Чорапче.

В този ден дефилиращите изпрацат към зяпачите стотици килограми бонбони и дребни сладки. Децата идват подготвени с чанти и торбички, а възрастните с чадъри, които обръщат с дръжката нагоре и така ловят подхвърлените лакомства. Заразително е. Никой не остава равнодушен. Дори и да не ги искаш, се опитваш да ги хванеш и после ги даваш на някого. Разбира се, децата и бабите са с предимство.

За близо 200-годишната си история, доколкото знам, фестивалът има само четири кратки прекъсвания — през войните и сега, в последните две години, заради т.нар. пандемия. Липсата му се усети от всички, но най-вече от децата. Силно се надявам, че през тази, 2022-ра ще се върнем към нормалността.

Надявам се и отново да има Дреггер боут и рали на стари коли. Тук са големи фенове на ретро автомобилите и е огромно удоволствие да ги наблюдаваш.

ПЛУВАНЕТО В КАНАЛИЗАЦИЯ — СТРОГО ЗАБРАНЕНО

Градът, в който сме, е претърпял значителни щети по време на Втората световна война. Англичаните го бомбардират, вследствие на което редица сгради са били разрушени. По-малко от век по-късно нищо не напомня за тази трагедия. Всичко е възстановено в първоначалния му вид. С едно изключение, оставено, за да напомня. Свързано е със строената между 1250 и 1350 г. църква „Св. Мария“ (Мариенкирхе), послужила за модел на около 70 други християнски храма в района около Балтийско море. Тя има най-големия тухлен купол в света и е третата по големина църква в Германия. Камбаните ѝ, строшени при бомбардировка, са оставени да лежат там, където са паднали.

Не са рядкост сгради на по 400, дори 500 години, и на никого през ум не му минава да ги събаря. Дори сантиметър мазилка не дават да се отрони от тях.

Особено любима ми е тази на Градската библиотека. Отвън тя изглежда като висока едновременна къща, но вътрешността ѝ, често използвана за всякакви културни мероприятия, е истинска съкровищница, а акустиката е божествена. Да слушаш съвременен концерт между томове на стотици години или ритъма на атабак, е магнетично преживяване.

Към най-значимите архитектурни паметници във всеки тукашен град спада и ансамбълът около кметството. Любопитна подробност е, че към Ратхауса почти винаги има залепена кръчма. Легендата разказва, че по този начин строителите умилостивявали дявола, който не позволявал на хората да издигат храм. За да не им саботира работата, те му обещавали да построят пивопродавница, т.е. постигали баланс между доброто и злото, и всеки бил доволен, имайки своето си местенце.

В града ни има впечатляващо количество театри, единият от които е разположен на корабче, завързано пред Музикалната зала. Интересна е и операта, намираща се в стара пристанищна магазия. За мен това е като сбъдната мечта. Винаги съм се надявала културата да намери място в пристанищната част на Варна, но засега управниците ни наблягат на хляба и зрелищата.

Намирам градовете в тази част на Германия, с няколко изключения, за провинциални и прекалено спокойни дори за моя темперамент, който не е от най-буйните. Въпреки множеството театри, киносалони, фестивали и какви ли не арт събития, за мен те не са особено вълнуващи от културна гледна точка. Галериите са по-скоро от типа кинкалория, което не провокира у мен желанието да ги включа в маршрута си.

За да съм коректна, ще добавя, че отдалечеността ми от културния живот на този град се дължи до голяма степен на слабото владеене на езика. С него все така продължаваме да се гледаме строго. За съжаление, не можем да се разведем по взаимно съгласие, затова си налягам парцалите и се надявам да приключа десетилетието със сносен резултат.

За моя изненада, когато прочетох нечие определение за града, в който пребиваваме, че е село на гъза на германската северна география, чиято най-голяма забележителност е летището, на което кацали Райнеър, се засегнах. И аз обичам да се шегувам, че живеем на село, въпреки 220 000 жители, с които делия пространство, но той е всичко друго само не и това.

Впрочем, ако видите германските села... да те обидят на село, всъщност си е комплимент. Обожавам бавното пътуване по вътрешните пътища, покрай красивите спретнати къщи, зелените дворове и цветя. Всичко е подредено като по конец. Няма нахвърляни камари от непотребни боклуци, запълващи всяко ъгълче и оставени за после, защото някой ден може и да потрябват, а може и да не, но да стоят там, на никого не пречат. Не е въпрос на пари и нямаме, а на отношение и на нещо много важно — контрол.

Ще дам елементарен пример.

Навсякъде из Германия има т.нар. Kleingarten verein. Разположени са главно в градовете, където хората често нямат градинска земя поради липса на пространство. Това са малки парцели,

по около 300–400 квадрата, които всеки може да наеме, стига да намери свободен и управляващата асоциация да му одобри кандидатурата. Те са като мини комуни от градини, чийто брой надхвърля милион, разпръснати из цялата страна. Годишната такса за едно такова парче земя възлиза на около 350 евро, като в тази сума влиза членски внос, електроенергия, застраховки и местни данъци, или около евро на ден. Може и някой да ви препродаде своето право за ползване, но тогава излиза скъпо.

Обикновено всеки парцел има малка барака, но условието е, че ползвателите на имота нямат право да пренощуват там. Това е късче земя, където да отдъхваш на спокойствие от изморителното ежедневие, да плакнеш очи и душа в зелена красота. Но за нея трябва сам да се погрижиш.

Хубаво е, да си имате такава „вила“. Това е чудесен и евтин начин да задоволявате потребността си от сливане с природата, да се заземите, както се казва. Така хем сте в града, хем не, и не се налага да пътувате километри, за да се насладите на спокойствието, да се съберете с приятели и да си запалите барбекю. А можете и просто да си почетете книжка, наслаждавайки се на тишината, нарушавана единствено от птичките. Големият недостатък е, че нямат тоалетни, но портативните химически вършат работа.

Ако желаете да наемете градина, трябва да сте наясно, че това включва и различни задължения. Така например можете да отглеждате продукти, но те трябва да са за ваша консумация, а не с цел продажба. Освен това процентно е разпределено съотношението райграс — дървета — цветя и т.н. Два пъти годишно се провеждат съботници, каквито някога у нас наричаха ленински, за почистване на терена. Неучастието се глобява. За това следи управляващата асоциация. В нейните правомощия е да ви прекрати договора, ако прецени, че не използвате мястото в съответствие с устава.

Спретнатият външен вид е основна клетка на обществото! В това число влиза всичко, за което можете да се сетите, без едно — облеклото, но за това малко по-долу в текста.

Около нас рядко се виждат високи блокове, доминират малките кооперации и в техните дворове не изникват други. Зелените площи са задължителни, независимо от престижа, на който се радва даден квартал. Почти не съм виждала хора със светлоотразителни жилетки и

метли в ръцете да се грижат за чистотата извън централната част на града. Поддържането на тротоарите пред къщите е задължение на самите живеещи. Те се грижат и за общите стълбища, като всеки поема отговорност за своя етаж. През есента извозват нападалите листа, но дотам.

Зимното почистване на снега също се извършва от хората освен ако не си плащаш да го правят вместо теб. И по-скоро ще закъснееш за работа, отколкото да тръгнеш, преди да си изринал пътечки, посипал с пясък или луга тротоарите и подстъпите до входната врата. С пясък се снабдяваш от разположени из града контейнери.

Затова не обичам особено когато завали сняг. Тук са постигнали мечтата на бившия ни премиер Бойко Борисов — ловят снежинките още във въздуха, човек не може да му се нарадва. Вадят лопатите още в 4 сутринта и със спането е приключено. Започва голямото стъргане. Така или иначе снегът рядко се задържа по тези ширини. Цяло събитие е, ако натрупа достатъчно, поне за малък снежен човек. Няма и планини, най-високият връх тъдява достига около 160 метра надморска височина, така че не става и за зимни спортове. Понякога реката замръзва и тогава настъпва истински празник за малки, големи и още по-големи деца и родители. Всички вадят кънките за лед, чертаят се игрища и започва щура игра. Тези, които не си падат по спорта, просто се разхождат по леда или пък опъват шезлонги, вадят биричката и се наслаждават на мига. Чувството да вървиш по замръзналата река е уникално, леко стряскащо, но и предизвикателно. Мозъка ти гъделичка една особена тръпка, примесена с малко страх и възбуда. Не се случва често, но е вълнуващо.

Иначе ледена пързалка с истински лед в нашия град изграждат всяка година. Заема целия площад. Правят я през януари и остава там до март, с което компенсират липсата на истинска зима, поне донякъде. Винаги е пълно и забавно, само дете начинаещите трябва да се пазят от професионалистите, които профучават със скоростта на светлината. Но когато паднеш, неизменно има кой да ти подаде ръка и обикновено спасителят ти стига до кръста.

На пързалката всички са равни и всички са приятели. Жалко че извън нея отчуждението ни става все по-силно и непреодолимо.

Излишно е да изтъквам различията в градоустройството и отношението към цялостната визия на градовете. Нашата

демократична еkleктика е непозната по тези земи. При външното оформление на сградите липсва разнообразието и индивидуалният подход. Свободата да декорираш дома си, а и извън него, според личните ти предпочитания, моментни настроения и финансови възможности не съществува. Няма място за въображение, а само за обща стратегия. Никакви ламарини, тераси, боядисани в различни цветове, представяте ли си — дори пране не се ветрее. Колко скучно... Сградата на пет века е абсолютно същата като тази на 50 години, изрядна, поне отвън. Но щом в нея живеят хора, значи и отвътре е такава.

Откъде мога да знам?

Много лесно.

Интересно ми е да надничам в хорските домове. Не е трудно да наблюдаваш как протича животът на другите. На прозорците често няма пердета или щори, нищо че са на нивото на очите на минувачите. Тук някой приготвя вечеря, там друг е заспал на дивана пред телевизора, трети върши нещо свое си. Наблюдавам подредбата, колелетата, паркирани в хола, масата за хранене, спалнята с оправеното легло, библиотеките с книги и картините по стените, кухненската посуда, машината за кафе и чашите. Всичко е на показ. Къщите не са заобиколени от високи зидове, скриващи случващото се в тях от света. Всяка е сама за себе си, но по начин ненатрапчив и не така категоричен, както е при нас.

Все се чудех защо никой не използва по предназначение градинките пред домовете си. Ако имах подобно зелено парче земя, веднага щях да сложа маса и столове и да прекарвам всеки слънчев и топъл миг там, разсъждавах си аз. Трябваше ми време, за да осъзная, че всичко това се случва, но в задните дворове, предните са най-вероятно, за да отделят къщата от улицата и шума. Не че в нашия квартал има такъв, освен ако някой съсед не е решил да кастри храстите и да коси тревата, или пък комшиите пред нас да правят парти, за което предварително предупреждават. От друга страна, добре познатото ни от 14 до 16 часа пазене на тишина не важи и всеки прави това, което е решил да прави, тогава, когато му е кеф.

Паркирането обаче е друга работа. Редът при него е абсолютен, а спазването му — безапелационно, дори и от нас, българите, свикнали в това отношение да го раздаваме лежерно.

Веднъж на път за работа съпругът ми оставя дъщеря ни на училище. Спира пред него, колкото тя да слезе. След 2 седмици получихме писмо, че на еди-коя си дата в еди-колко си часа е спрял неправомерно. Глобен е 25 евро, които заплати в рамките на седмица, защото след това започват да текат лихви, а те не са малки. Но не само шофьорите са застрашени от наказания. Велосипедистите също трябва да внимават.

Правилата са за всички и за всичко.

В Германия съществува интересен закон. На глоба подлежи всеки, който е станал свидетел на произшествие и е останал безучастен. Забранено е да стоиш и да наблюдаваш, без да реагираш. Трябва да помогнеш на събрата си в беда, не само да снимаш с телефона си. Глобата е четирицифрена.

Но не всички забрани в Германия звучат толкова сериозно и смислено, при това някои са древни и доста шантави. Изпратиха ми статия с едни от най-абсурдните, които не бих пропуснала да споделя с вас, ей така, за разтоварване. Невероятно е какви дълбини може да достигне човешката мисъл. Някои са впечатляващи.

Закон номер 1 гласи, че плуването в канализация е забранено. Забавното е, че в него има вратичка. Ако все пак много ви се прииска да плувате точно в такива води, извадете си разрешително. Не ме питайте къде ги издават. Почти съм сигурна, че има служба, отговаряща за това, но няма да си направя труда да я търся.

В този дух най-отговорно ви съобщавам и че без билет не можете да ходите за риба. Вероятно за да ви го дадат, ще се наложи да изкарате курс, но... такива са правилата. То и с гъбите трябва да внимавате. Не защото можете да попаднете на отровни, а защото има ограничение в количеството, което можете да откъснете. Не трябва да надвишава килограм. Така че, ако ще ходите в гората за гъби, носете си кантар.

2. Забранява се взривяването на атомна бомба или друго ядрено оръжие. Наказанието е затвор до 5 години! В духа на събитията в Украйна, които възникнаха точно когато стигнах до написването на тази част от книгата си, се чудя как да тълкувам този закон и най-вече наказанието, което се полага за неспазването му. Може би, че ако решите да заличите някоя и друга държава от картата на света, е добре да го направите от Германия?!? Шегичка.

3. Забранено е маршируването в крачка по мост. Идеята е, че вследствие на вибрацията, която се получава, е възможно мостът да се срути, както се е случило през 1831 г. в Обединеното кралство, когато 74 войници маршируват по мост.

4. Бракът в Германия не е валиден, ако участващите страни не са били в съзнание или не са знаели, че това е брак, т.е. ако са прекалили с алкохола например.

5. До 2018 г. в Хесен все още е важала възможността крадците да бъдат осъждани на смърт.

6. В Bad-Sooden-Allendorf, също в Хесен, можете да използвате само сенници, които са в бежови, пастелни или пясъчни тонове. Всеки, който разваля градската идилия с цветни или черни чадъри, бива глобен.

7. Законът позволява да се шофира гол, но не и излизането от колата в този вид. Счита се за тормоз. Глобата е 40 евро.

8. Този ми е любим: Ако заспите на работа и поради това се нараните, например като паднете от стола, на който седите, пардон спите, това се счита за трудова злополука.

Така че спете спокойно, деца!

9. Нямате право да си миете автомобила на неасфалтирана земя, може в гаража или върху бетонна повърхност, но с дренаж. В противен случай химикалите в почистващите препарати могат да проникнат свободно в земята.

На въпроса със замърсяването на околната среда се гледа сериозно. Препаратите, които се продават, са значително по-слаби от тези в България. Понякога чак се изнервям, когато не мога да измия съдовете както трябва. Мисълта е, че цялата химия в тях, навлизайки в канализацията, в която не забравяйте, че нямаме право да плувате, след това ще отиде в реката и ще нанесе щети на флората и на фауната, замърсявайки околността. Има логика!

10. От съображения за пожарна безопасност нямаме право да съхранявате гумите на колата си в гаража.

11. Това е култово: Ако ударите някого с възглавница без негово съгласие, то възглавницата може да се счита за оръжие. В случая е важно как „жертвата“ възприема ситуацията. Така че внимавайте с кого и най-вече с какво се закачате.

12. Този го запомнете: Забранено е да се движите с празен резервоар по магистралата. Обяснявам си го с няколко фактора:

— Бензиностанциите не са на всеки километър и ако останете без гориво, ще трябва да спрете в аварийната лента, където да изчакате ADAC, тукашната „Пътна помощ“, да ви достави луксозно гориво. Това може да отнеме часове.

— Аварийната лента не е за да аварирате по нея когато ви скимне, нито пък за да спирате да се облекчавате, а за да се издърпат там пострадалите. Това е важно, тъй като задръстванията по магистралите са нещо обичайно. Отварям скоба. Отне ми известно време, не съм шофьор, за да разбера, защо, когато има тапа, колите от най-лявото, скоростното, платно се движат почти плътно до мантизелата, а тези от средната лента — на ръба на разделителната линия с най-дясната лента. Така се отваря път, достатъчно широк, при необходимост по него да мине полицейска кола или линейка, както и моторите.

13. Имайте предвид, че убийството на пчела подлежи на глоба. Но никой нищо не каза на мръсната гад, която ме жилна, докато мирно и тихо се разхождах по центъра на Хамбург. Нищо не бях й сторила.

14. И на финала нещо изключително проникновено, както се казва — старо, но златно. Старо, защото датира от далечната 1896 г., златно, защото е до болка логично, но до ден днешен никой не се е сетил да го премахне. То гласи, че футболното игрище трябва да бъде без дървета, задължително.

ЗА НЕЩОТЪРСАЧИТЕ И ПЛАСТМАСАТА НА НАШАТА АЛЧНОСТ

Добре, нека погледна на цялата история от положителната ѝ страна. Стига с тези негативи, казах си и аз! Все нещо хубаво трябва да има в Германия. Иначе защо целокупният български народ все към тази западна Мека драпа?!

И изпаднах в размисъл.

Три дни и три ноци сън не ме хвана, мислих, премислях и почти нищо за себе си не можах да измисля.

И докато се напъвах, взех че попаднах на материал в местния новинарски сайт, че ще приемат нов закон за боклука. Реших, че положението ще се оправи и кухнята ни ще престане да напомня на мини сметище. Ей, зарадвах се аз, на тези германци най-последно им дойде акълът в главата, съдейки по заглавието.

Оказа се обаче, че целият зор и пропаганда да събираме разделно, защото отпадъците се рециклират, били къорфишек. Реално тази съдба имали по-малко от половината боклуци или, ако говорим в проценти, едва 36 на сто. Останалите отивали в пещите за изгаряне.

Преди години, докато все още бях редови репортер, ме изпратиха на представянето на проекти за построяването на завод за битови отпадъци край Варна. Сред „творческите“ колективи имаше и германски. Екипът заяви, че от толкова години се мъчат с разделното сметосъбиране и още не са успели.

И все пак, след нададен вой от страна на зелените тук, ще имаме честта и удоволствието 63 на сто от грижливо събираните и пазени, при нас 2 седмици, защото на толкова време ги извозват, пластмаси да бъдат преработвани и впоследствие пригодени за вторична употреба, което си е сериозно постижение.

Съвсем в синхрон с горенаписаното, явно такъв ден ми е бил, взех че нацелих предаване, в което учеха четиричленно семейство как

да намали използването на пластмаса. В дома им пристигна консултант по въпроса и започна да разглежда наличния боклук. Мина и през банята, където им разчете етикетите по шампоаните, които използват.

Естествено, навсякъде и във всичко имаше пластмаса.

След това посетиха заедно супермаркета, където дамата специалист им обясни как да пазаруват, така че в дома им да влиза минимално количество найлонови торбички. Носеха си стъклени буркани, в които да си пълнят бонбони, мюсли и ядки, а за нарязаните колбаси — пластмасови кутии от вкъщи. Вече нямаше да си купуват по три чушки, защото са пакетирани и по-евтини и ги замениха с такива на бройка, нищо че струват повече.

Показа им дори как сами да си правят крема сирене. Не ми стана ясно какво общо има с пластмасата, след като вътре слагаш йогурт, който така или иначе е в кофичка, но може да ми се е изгубило нещо покрай превода.

Целият репортаж беше в духа на добре познатата фраза, че това, което не се купува с пари, се купува с много пари, или в случая — щом досегашната пропаганда не е дала желанния резултат, то трябва още пропаганда.

Вероятно по тази причина навсякъде има постери, показващи за колко време се разграждат различни типове отпадъци и вещи от ежедневна употреба. Освен това, за да снижат нивото на неприродосъобразния боклук, отговорните хора замениха хипермаркетите с натурални, био и т.н. магазини. Казват, че целта оправдава средствата, но да се пазарува по екотертип в полза на природата излиза мнооого скъпо. То пък кой ти гледа парите?

Само по себе си всичко показано беше прекрасно, но неефективно, според мен. Такова е не защото хората не искат и не са загрижени, а защото поне половината от продуктите, които се предлагат тук, са опаковани. И това, че на доста места замениха найлоновите торбички, в които си слагаш плодовете, с хартиени, едва ли ще реши проблема. Няма да се оправят нещата и със забраната на пластмасовата посуда, защото вреди не нанасят само хранителните вериги.

Боклуците са навсякъде, включително на гърба ни.

Те са втъкани в дрехите, които носим и за чието създаване е изразходвано огромно количество природен ресурс.

Попаднах на изследване на немска телевизия, в което бяха изведени изключително любопитни данни. Едва ли си даваме сметка, че 70 процента от тениските, които носим, са пластмаса.

Това е положението. Плуваме в океан от пластмаса и съвсем скоро очаквам да се удавим в него.

Какво пък, да живее ненаситната ни алчност!

Всъщност сметосъбирането в Германия е изкуство и е сред любимите ми теми. Дълго време за мен то беше мистерия, а тези жълти торби за смет, в които се кътат пластмасите, мира не ми даваха.

И до днес не винаги знам кой боклук в коя кофа да изхвърля, но внимавам, защото глобата не е никак малка, ако те хванат в издънка. Или поне внимавам да няма уличаващи ме следи, които могат да доведат проверяващите боклука до дома ни. Да, има такива хора, на които това им е работата — да следят правилно ли си разфасовате отпадъците.

Нищо тук не се изхвърля произволно. Редът е строг, за всеки град, дори за всеки квартал, различен, но вероятно справедлив. При нас битовите отпадъци се извозват в понеделник, пластмасата през четвъртък, събраното от градината отива в червената кофа, зелената е за общи боклуци. Ако не ги изкараш на улицата пред входната врата, няма да ги вземат, освен ако не си си платил за тази допълнителна услуга.

Всичко трябва да е в жълти чували с бяла връзка за стягане, каквито обаче не се продават в магазините. Вземат се от сметосъбиращата фирма.

Най-добре е да красят оградите, когато дойде ред да ги прибират. Два пъти месечно централната част на града грейва от множеството боклучени слънца, струпани на камари пред вратите, около стволите на дърветата, по средата на улиците или по портите на къщите. Закъснееш ли с изваждането, ще си стоят там, където си ги оставил, до следващия път.

Това не е всичко.

Отделно от домашните кофи са големите контейнери, каквито има по комплект на каре, че и по-нарядко — за бяло и за тъмно стъкло, за хартия и за дрехи и обувки. Ровенето в тях е невъзможно. Изглеждат като големи метални сандъци с мънички отворчета, колкото да провреш ненужното ти. Няма как да скокнеш и да се напъхаш до

кръста в боклука, така че само краката ти да порят въздуха. Все пак съществува един вариант, но той е за големите зелени училищни контейнери и е възможен само ако съучениците ти са те метнали вътре, затворили са капака и се заливат от смях.

Както сами разбирате, „студеният“ германски ум е свел възможностите за разцъфтяването на свободната професия клошар до минимум, силно усложнявайки работата им и обричайки ги на мизерно съществуване.

Въпреки това съм виждала такива. Действително рядко, но се намират. Починът, по който действат, е друг. Липсва им характерната за нашите клошари безцеремонност. Правят го някак дистанцирано, ала „ама какво прави тази ръка там“.

Да си нещотърсач в Германия, е задача с повишена трудност.

Наблюдавах мъж на средна възраст как, небрежно подсвирквайки си, се завъртя около кошче за боклук, до което младеж остави две празни бирени бутилки. Направи няколко кръгчета около него, лежерно гледайки в небето, след което дискретно, сякаш не е той, се наведе, взе ги и ги пхна в найлонова торба. После все така бодро продължи по пътя си.

Усъмни ме и мургав събрат, когото мернах да си пали цигара до контейнер за стъкло. Запали я, качи се на колелото си и отпраши със скоростта на човек, който за никъде не бърза, което не е характерно за местното население. Бутилки подрънкваха от закачените за байка „дисаги“. След петдесетина метра пътищата ни отново се пресякоха. Беше забил нос в зелена кофа за смет. Та най-после ми просветна.

Бутилките!

Те са единствената възможна далавера от боклука, макар и непостоянна. Можеш да разчиташ само на нечий мързел или на препълнен контейнер. Всъщност от стъклото файда няма. Тя е в пластмасите, но рядко се намират, защото повечето хора си ги връщат. Има автомати във всеки голям супермаркет, не че тук има малки, и вървят средно по 25 евроцента парчето. Така че и тях си ги складираме вкъщи, редом до хартиите, пластмасите и битовите отпадъци.

Но с това типове боклук не се изчерпват.

Няколко пъти годишно хората оставят ненужната покъщнина на тротоара пред къщите си. Това са основно вещи, които не могат да

бъдат продадени, но понякога има и попадения. Важното е пръв да ги мернеш и да има с какво да ги пренесеш.

РЕТРО: BACK TO VINYL

„И грамофонът се върти, и връща нейните мечти...“, пееше Петя Буюклиева някога. Всъщност пее го и днес. Тази жена е живото доказателство, че всичко се връща и е само въпрос на упорство отново да си в крак с модата. С коя точно мода?! Е, не с тази на червено-черните коси, определено! Сега фешън са зелено-сините...

Но да не се отклонявам от темата. Мисълта ми е за добрите стари грамофонни плочи. Интересът към тях се възроди преди няколко години. Започнаха да се появяват винил партита и хората да изравят от мази, тавани и каквито там други тайници за непотребни вещи, наричани за звучност „боклуци“, имат, и да ги продават или разменят.

Честно казано, не обърнах внимание, видя ми се претенциозно това завръщане към миналото при наличните технологии, а и не си падам по събирането на каквото и да било. Дори не съм сигурна дали като дете съм имала кутия със салфетки, домъкнати от незнайни места. Но ето че постигнах заветната за всеки уважаващ себе си емигрант мечта — дойдох в Германия. И не само това, ами попаднах и на голямата атракция наречена:

Flohmarkt (битпазар).

Мястото — паркинг на местен мол, макар и огромно, беше изцяло заето от коли и хора. Нямахше къде да се паркира, не можеше да се разминеш от желаещи да се сдобият с нещо по-евтинко или пък просто зяпачи като нас. На тези базари всеки разпродава каквото не му трябва. Всъщност всеки квартал веднъж-дваж годишно си организира подобна разпродажба.

За тези събития съобщават в местния вестник, при това на първа страница, та да не би случайно да изтървеш кирията да си купиш кожено палто за 5 евро. Има всичко — от откровени боклуци до интересни находки на прилични цени. Стига да имаш нерви да обикаляш и да гледаш, непременно ще намериш какво да отнесеш със себе си. Само трябва да внимавате с фъншуй, който не си пада по

втората употреба. Все пак изход има и от това положение — морска сол. Разтваряте я и грижливо измивате всичко новозакупено с нея. Така ще се отървете от лошата карма, която би могъл да ви натресе бившият ползвател.

Именно на едно от тези места се „спънахме“ в „копчето“, което щеше да ни накара да си ушим балтон.

Обикаляйки и безцелно зяпайки по безкрайните редици с наредени по земя и маси вещи, погледите ни попаднаха на стари плочи, подредени в кашони по стил. Не знам защо се спряхме! Може би защото дъщеря ни, която тогава беше на 7 години, не знаеше какво е това и какво се прави с него (б.а. — определено не са летящи чинии, в каквито превърнаха колекцията на баща ми хлапетата от махалата, когато се местихме).

И започна голямото ровене. Виж това, виж онова, я „Би Джийс“, някога я имахме, тази тава на „Рейнбоу“ е готина, да си взема ли?... Взemi си... Така след обстойно преглеждане на наличностите станахме горди, наистина горди собственици на три грамофонни плочи. Бяхме изключително доволни от придобивката си, нищо че нямаше къде да ги слушаме. Занесохме ги вкъщи и внимателно, сякаш пипахме китайски порцелан от династията Мин, струващ десетки левове, ги поставихме на полицата с книги. И да ви кажа, далеч не бяхме единствените, които ровеха за музикални съкровища в кашоните с тави.

Интересът към тази отминала техническа епоха е голям. В града има няколко музикални магазини, преливащи от винили, включително български, а витрините им красят не най-новите и мощни уредби, а грамофони. Понякога такива продават дори в супермаркетите. Естествено, не са като някогашните, имат далеч повече екстри, а цените на някои модели са внушителни, но промоциите са за това.

Обаче да споделя — в новите грамофони липсва онова специфично топло прашене, което помнех от детството... но пак е гот.

Така, след като си казал А, в нашия случай по-скоро Я, трябва да кажеш и Б, и миналото ни превзе. Започнахме да обикаляме битпазарите, където и по света да отидехме. Приятели си претърсвах мазите заради нас. Плочите ни станаха седем, после 10, 35 и т.н., и т.н. Някои са стари и очукани от употреба, леко надрани или изметнали се

с времето, а други чисто нови и блестящи. Та ето че Германия ни помогна да открием своя страст.

Тези неделя отново ще има битак след дълго прекъсване и Back To Vinyl, казвам аз!

СВОБОДАТА ДА НЕ ТИ ПУКА

Сред нещата, за които ми трябваше известно време да свикна, беше начинът на обличане на хората. В началото германците, и най-вече германките, ми се струваха изпаднали и си мислех, че ми се е изяснило защо така ги наричат. Не бях виждала такава модна гротеска. Понякога имах усещането, че някоя „дама“ е навлякла всичко, което е намерила що-годе чисто в гардероба си, и така е излязла. И към това като се прибавят дежурните велоатрибути като каска, винил раница, побираща цяло теле барабар с майка му, калцуни и какво ли още не, за несвикналия гледката е леко стряскаща.

Тук малката черна рокля, която трябва да присъства в гардероба на всяка уважаваща себе си жена, е заменена от дъждобран и гумени ботуши. Като се замисля, това май бяха едни от първите ни покупки, когато пристигнахме.

Стремежът е към удобство.

Останалото е суета.

Това особено силно го усещам при децата. Облеклото при по-големите се свежда до дънки и анорак, а малките са като мечета в непромокаемите си гащеризони. Но те играят нонстоп навън, в дъжд и кал, затова при тях видът е напълно оправдан.

Освен това семействата, както вече писах, са големи. Германците са практични хора, поне северните, което не е непременно нещо лошо. Нормално е да приемат дрехите като излишно вложение. Многократно съм забелязвала как пазаруват на килограм от „Фломаркт“.

Училищата нямат униформи, нито ограничения как да изглеждат учениците, а като гледам — и учителите. Час след час госпожата им по рисуване прокламираше как трябва да престанат да харчат пари за дрехи или пък, ако толкова им трябва нещо, да е от втора употреба, а най-добре да си го изработят сами. Не само защото е евтино, а и за да не се стимулира свръхпроизводството. Идеите ѝ имат резон, но тъй като бяха изказани твърде крайно, срещнаха неразбиране и съпротива.

Кой тийнейджър не иска нещо ново и по възможност в тренда? Не че им се получава много. Обувките, задължително удобни, се носят до разпад, същото е положението с останалата част от облеклото. Дори символът на училището е отпечатан върху анорак. Той е официалната дреха, обличана, когато трябва да се засвидетелства принадлежност. Това ми се струва изключително показателно за отношението, което обществото има към външността си. Същото е положението и по работните места, ако няма зададен стайлинг. Цялата седмица я изкарват с едни и същи дрехи, не защото не разполагат с достатъчно средства, просто:

Неглижето е на мода.

Хората тук, поне така си мисля, притежават свободата да не им пука. Те не робуват на външния вид, което действително понякога достига до невиждани висини, но като цяло е по-добрият вариант. Не че нямат, просто не се впечатляват от това как изглеждат. Не съм забелязала някой да се обърне и да коментира нечий модни виждания или дори да хвърли поглед с насмешка. Щом така се чувстваш окей и с това не пречиш на другите, проблеми няма.

Зоната на комфорт е неприкосновена.

По мои наблюдения, когато става дума за поддържане, това е територия, запазена главно за възрастните германки. Болшинството са спретнати и добре изглеждащи. Казват, че е заради големите пенсии, които досега са вземали, но това положение вече се променя.

Съседите ни са шефове в голяма компания. Имат „Порше“, което вадят от гаража само през уикендите през лятото и когато гостуват на приятели и роднини в Берлин. На работа той ходи с колело, а жена му със служебното „Ауди“ комби. Неговото облекло е по-скоро незабележимо — черни дънки и черно яке, нищо фрапиращо, тя — делово, но семпло. Такова е и отношението им — обикновено. Въпреки че му държат края, с нищо не го показват, за парадирание пък изобщо не може да става дума. Такава е практиката.

Богатите не се отличават съществено, поне не и визуално. Не усещам разликата в социалния статус и при общуването. Няма излишна показност, натруфеност, няма надменни погледи и вирене на нос. Никой не демонстрира превъзходство или поне аз не съм попадала на такива типажи, което, да си призная, е голяма точка в тяхна полза. А може и за цялостното ми положително усещане да допринесе

блаженото невежество, дарено ми от слабото владение на езика. Всичко е възможно.

Но въпреки че не отдават съществено значение на външността, за голяма част от германците физическата активност е от жизненоважно значение. Именно на нея те отделят значителна част от времето и средствата си. Бягат, независимо от времето навън и часа. Виждах да го правят в 3 сутринта през зимата, при силен дъжд.

Нищо не може да ги спре.

Колелото дори не го броя за активност. То е начин на живот. Част от самите тях, за което допринася и изградената инфраструктурна система не само в градовете и селата, но и между тях.

Класът на дъщеря ми отбеляза края на учебната година с велопреход от 30 километра, къпане в езерото при 17 градуса температура на въздуха, за тази на водата не ми се мисли, и спане на палатки. На никого и през ум не му мина да се притесни, че децата може да се разболеят, както и стана, да протестира или да отказва да си пусне хлапето. Мога да си представя българските майки как биха реагирали в подобна ситуация. Не положително, сигурна съм.

Плуването също е сред водещите дисциплини, на която се набляга и в училище. През определен период то замества физическото. Това умение е важно заради безкрайните канали и реки, които обрамчват страната. Задължително е и децата да умеят да скачат и да се гмуркат. Ако не се справят с усвояването им в рамките на часовете, карат курс. Наложително е, тъй като, за да продължат напред, трябва да получат определен знак. Той се дава след успешно издържан изпит. Така разбират какво е нивото на детето.

Около нас особено популярно е гребането в най-различни разновидности и женският футбол. Но това далеч не изчерпва богатата палитра от спортни дейности, на които германците с желание и страст се отдават. В която и зала да съм попадала, винаги има група, в която тренират хора на всякакви възрасти — карате, фехтовка... каквото и да е, важното е да има движение.

Въпреки това и тук се наблюдава затлъстяване при младите хора, повече при момичетата и жените, и по-рядко при мъжете, но го има. Вероятно е въпрос на структура.

ЗА КАФЕТО И ДРУГИ ЛИПСИ

Споменах ви, че преди време дъщеря ни посещаваше курс по шев и кройка. Събираха се всеки понеделник в съседно училище. Никак не ги долюбвах тези понеделници. Не защото почивните дни са свършили и отново съм на работа. Съвсем не. От години не работя, не и според общоприетите стандарти. Просто, докато тя твореше красоти с игла и конец, на мен ми се налагаше да стоя безцелно в безличното кафене, по-скоро пекарна, на също толкова личен квартален супермаркет и да я чакам.

Това автоматично превърна понеделниците ми в най-скупния ден от седмицата. Сиви и мрачни, изпълнени с всепоглъщащо нищо. Ден за лате макиато и виране през прозореца. Латето не струва. Кафето в Германия като цяло не струва. Обикновено то е в голяма чаша и с неизяснена консистенция.

Напомнете ми после да ви напиша оригиналната рецепта за класическото турско кафе на джезве. Сигурна съм, че ще ви изненадам с нея. Години наред пиех такова с мисълта, че съм наясно с процеса по зараждането на тази жизнестимулираща течност, но трябваше да се преместя да живея в Германия и да стана на 45 години, за да открия, не без изненада, колко съм се заблуждавала.

Кафенето, в което прекарвах час от живота си с упорита настойчивост, никога не е пълно. Ако има някой, то той най-често е турчин. Знам, защото си прекарват времето, гледайки клипчета на телефона. Чува се. Един цял сериал изгледа. Сподели го с мен. Кахърен беше. Не той, сапунката. „Аман“ се чуваше основно. Аман, казах си и аз, ама кой да ми прочете мислите, та си го „изгледах“.

Обикновено си седях тихо и кротко и наблюдавах как се движи светът, пъплещо и лежерно, в тотален синхрон със самата мен:

Пред мен баба и дядо похапват сандвичи и пият кафе. Сърбат го с нескрито задоволство. Някои хора се наслаждават на малките неща.

Блазе им за липсата на кафени претенции. Дали и с всичко друго са така?

След 5 минути са приключили, закопчават си палтата и си тръгват. Мястото им заемат двама мъже. Останалите маси, с изключение на моята и на турчина, са свободни. Ама онази явно е най-хубавата.

Сериалът свърши!

Вдигам поглед към прозореца пред мен. Възрастни мъж и жена, едвам кретащи, се качват в паркираното отпред такси, жена с кошница отива нанякъде, мъж с торба се спира да прочете нещо в телефона си. Няма какво да задържи погледа ми. Няма любопитство. Само хора с пазарски чанти.

От — до... — както казваше героят на Тодор Колев в „Опасен чар“.

На масата се кипри ваза с изкуствени цветя — огромна цикламена роза и две стръкчета бял люляк.

Чакам. Няма къде другаде да отида. След час, след като взема дъщеря си от курса, ще бързаме за къщи. Там сменяме училищната раница с тази с кимоното за карате. Поредно бързане към дома на нейна съученичка. Майка ѝ ни караше към тренировката, преди да си развалим и без това крехкото познанство. Бързо забрави как ѝ чистих въшките от косата. Никой не помни доброто дълго.

Правим измъчени опити за комуникация. Те са от Полша. Живели са в Испания, но тук парите са повече.

После поредният час в мълчание. Прекарвам го както другите родители — в залата. Гледаме децата. Тъпо е. Моето вместо към тренъора непрекъснато обръща глава към мен. Правя се, че не я виждам. Уча немски от телефона си. Нищо не запомням, но:

Трябва да убия някак времето, за да не убие то мен.

Колко прахосническо...

Ако събера часовете, изчакани тук и там, вероятно ще се окаже, че съм изгубила някое и друго десетилетие от живота си.

Как ли би изглеждало в пиеса?

Голямото чакане...

Дали някой би имал голямото търпение да я изгледа?

Тишина!

И след нея още тишина... Също като дъжда, който не иска да спре. Той поне създава нещо — шум, мокрота, красота...

По-добре пиесата да е за дъжда. С него започваме да се сприятеляваме. Само да ми види носа, и веднага закапва. Радва ми се, като куче с мокър език.

Или пък да започна да пиша книга?!

Сега всички пишат книги. Е, почти всички. Няма лошо, намирам го за пречистващо. Моята ще е за празните пространства. Сещам се за вестник, какъвто преди години издавали в Англия. 16 празни страници. Имал си дори абонати. Гот, а? Харесва ми идеята, а и няма да ми излезе скъпо. Все пак за моята работа никой не плаща.

А и то работа ли е?

Чисто удоволствие.

Без малко да забравя.

Как се прави турско кафе на джезве, рецепта:

Тънката подробност, непозната за мен до този момент, е, че водата за кафето трябва да е не просто студена, а от хладилник. Останалото е познато.

Пропорциите са: чаша и половина вода за чаша кафе. Към нея добавяте лъжичка-две кафе, захарта е по желание, аз го обичам горчиво, и разбърквате. Варите на бавен огън. Когато тръгне да кипи, го сваляте и с лъжичка прехвърляте пяната в чашата, след което отново го връщате на котлона. Останалото кафе го сварете, докато кипне още един път, и го изсипете в чашите.

Наслаждавайте се!

ЗА ПАСТЪРМАТА, МРЪНКАНЕТИ И МАЙКЪЛ ДЖЕКСЪН

Понякога ми се е искало да мога да затворя слънчевите моменти от прибиранията си в България, които ме карат да се усмихвам, в малки бурканчета, които да подреждам по рафтовете подобно на туршия. И когато сутрин се събуждам и погледът ми се потопи в бялото на дните, да мога да си изгълтвам едно за отскок. През дългите студени месеци особено силно имам нужда от нещо подобно. Зимата в Германия ме изморява, изтощава сетивата ми с монохромната си тоналност. Изцежда от мен и последните остатъци от положителните емоции, трупани грижливо през лятото в родна Варна. Чуя ли немска реч, и изгубвам вярата си в светлото бъдеще, което ме очаква, а отворя ли учебника, направо потъвам в черногледството си.

И когато всичко това е обилно полято с дъжд, радостта от живота бавно гасне. И чакам да дойде след дъжда, но има само по време на... Дори дъга няма... само дъжд — и преди, и сега, и после...

Ха да спре, ха да спре, но не спира. Слънцето се показва за 5 минути, колкото да напомни за съществуването си, и веднага след това потъва в бялата бездна на иначе синьото небе. Онзи отгоре безспирно лисва кофа след кофа с вода върху ни. Може би иска да измие лошотията ни, но каузата му е пердута. И после всичко започва отначало. И пак, и пак, до кога, не знам.

С тази палитра от негативни емоции трудно се открива хубавото, както всички ме съветват.

— Открий добрите страни на германското си приключение, стига мрънка! — говорят ми те и на мен много ми се иска да ги послушам.

Затова запрятвам мозъчните си гънки и започвам да умувам за всичко, което ми е донесло тези дни някаква радост.

И докато пиша за това какво мрънкало съм, в чата ми се включи приятелка. Е, оказа се, че не само аз съм „в режим мрънкане“, както се

изрази тя. Знам, че светът не се върти около мен, че не съм единствената, чийто живот е монотонен и че повсеместно сме потънали в непривлекателно еднообразие, но друго си е да има с кого да споделиш обща болка. Както става ясно, мястото няма значение, „ритъмът му е майката“.

— Мрънкам малко и заспивам — обясни ми тя как стоят нещата, а аз се смея с глас, защото имам богато въображение. Веднага визуализирах в главата си пижамено чудовище с рошава глава, размахващо пръст и боботецо безспир.

Не бях се замисляла, обаче мрънкането си е цяла наука, при това нюансирана. Когато някой ти каже „Стига мрънка!“, трябва да уточнява. Защото:

— Номерът е да държиш ниските, никакви извисявания на гласа. Така се постига максимален ефект. Успяваш да досадиш до смърт и на себе си, и на околните — разясняваме си ние ситуацията.

Мен тези, тихите, най-ме плашат. Могат да ти скъсат нервичките, но другото... ами:

— Другото си е жив скандал, а пък толкова енергия посред зима да хаби човек... Не бива — продължава с урока тя.

Не мога да не се съглася с нея. След 40 енергията е кът и е грехота човек да я разхищава за щяло и не щяло.

Този разговор, освен че ме развесели, но и ме доведе до прозрение.

Никакво мрънкало не съм!

Дали ми олекна? О, да! Вече се чувствам доста по-добре. Освежена някак си. С хъс и нови сили да се боря с Германия и нейните трудови хора до победа.

Вероятно обръщам прекалено много внимание на подробности, които, когато се чувстваш в мир със себе си, дори не забелязваш. Старая се да ги игнорирам, за да видя тогава как ще ми лазят по нервите. Естествено, не успявам, но не се отказвам. Може би все някой ден ще се получи. Засега само слънцето като с магнит ме издърпва от другата страна на моето черногледство. Напомня ми, че всяко усилие си струва. И нещата се случват, особено когато сутрините са сини и мудни, кафето горещо, а настроението лежерно. И когато се обади някой приятел да ги сподели.

А след като написах този текст, пътувах срещу залеза, обвита в слънчева мъгла, и слушах как 43 деца от цял свят изпълняват „Heal The World“ на Майкъл Джексън и душевният мир ме обзе. Всичко си дойде на мястото.

31

ЖЕГАТА НА МОЕТО ДОВОЛСТВО

Събудих се! Вали. Отново. Мрачно, мокро, потискащо, но ухаещо на пролет. Навън е зелено и няма връщане назад. Всъщност тук целогодишно е зелено заради влагата, но сега е друго, различно, по-наситено и обнадеждаващо.

Рядко виждам дъга. Слънцето е прекалено срамежливо и не позволява на цветовете да се покажат. Само тъга и сериозност.

Дъга — тъга... една буква разлика, а толкова различен смисъл носят. Едното те издига, а другото те потапя.

Още чакам повея на южния вятър. Вчера почти го усетих, но не беше той. Някой негов далечен братовчед се заигра с желанията ми, но не би. Те никога не ме лъжат. Като Мери Попинз съм, само папагалската глава на вечния чадър ми липсва.

Да погледна прозореца, е първото нещо, което правя, когато сутрин отворя очи. Винаги с една и съща надежда, че ще видя слънчеви петна по стената вдясно от него. Но те са кът. В повечето дни погледът ми среща бяла мъгла, която прекрасно се прелива в бялото на рамката на прозореца и още по-бялото на стените.

Няма и помен от синьо.

Затова си сложих орхидея, лилава, за да не изгубя очите си в това едноцветие. Тя пък прави непрекъснати опити за самоубийство. Листата ѝ вехнат, вади по цветче на зима. Сменях прозорците, но ефектът е същият, т.е. няма такъв.

Два пъти опитах да обгрижа босилек. Претърпях тотален крах. Единствено някакъв вид кактус засега упорито държи фронта, макар да прие странна форма, приличаща на косата на Айнщайн.

Празните саксии стават все повече. Трупам ги на малка камара и отказвам да уморя друго растение. Може би трябва да си нарисувам някое...

Вторият навик, който придобих след преместването ни, е да погледна прогнозата за времето на телефона си. Отново се надявам да

мерна на екрана малко жълто слънчице, което да изгрее, ако не днес или утре, то поне вдругиден. И ако не за цял ден, то поне за час-два. Понякога то е там. Ако знаете само колко му се радвам.

Щастието ми обикновено не трае дълго.

В северната част на Германия този лъч надежда е по-мимолетен от мигване.

При следващата проверка на времето, такива имам около десетина дневно, картинката отново е „застинала“ в така обичайния за сезона, който не знам кога завършва, сив цвят. Толкова е категоричен, че дори не мога да се надявам на 15 нюанса, за повече да не говорим.

Не съм предполагала, че слънцето играе такава огромна роля в моя живот. За себе си открих, че то е като варненските чайки, чиито крясъци отдавна са престанали да дразнят сетивата ми. Знам, че са там, но не ги чувам. Те са част от пейзажа.

Така е и със слънчевата светлина.

Когато я изгубих, усетих огромната необходимост и зависимост от нея. Тя формира настроението ми. Тя е моята дневна доза ендорфин, хормон на щастието, без която потъвам в тъга. За него няма заместител. Шоколадът не действа. Затова не държа да топли, а само да свети. Казват ми, че не се свиква. Така е!

Непрекъснато ми изследват стойностите на витамин Д. Хич го няма. Половината население тук страда от недостига му, че и аз с тях.

Нали трябва да се опита от всичко?

27 евро струва изследването, 32 евро е витаминът. Нищо задължително.

Но когато синьото на небето надделее, дори аз ставам положително настроена, или поне се опитвам. Слънцето го изисква.

Германия през пролетта е чудно красива. А понякога ми поднася огромна изненада, която не мога да отмина с лека ръка. Няма да е политкоректно. Когато термометърът покаже 18 градуса, а е едва април, тогава душата ми започва да приглася на птичките навън.

Понякога пролетта идва през май или пък направо през юни, но въпреки това е прекрасно. Лебедите са пристигнали, водните кокошки се готвят да гнездят, корморани, диви гъски... има какво ли не. Е, появяват се и мухи, но те само допълват крилатото разнообразие. Минзухари в пет цвята радват окото, нарциси, всевъзможни лалета,

рододендрони и азалии, гигантски макове и рози... а тревата е така зелена...

Цветове, но без ухания. Дъждовете са ги измили.

Нищо, поне очите са пълни!

Надничам през прозореца. Дядото под нас чете вестник на терасата, гол до кръста. Тийнейджърите изкараха късите гащи, не че няма такива, които така и не са ги прибирали, а бабите белите панталони. Диша се по-леко.

А и скоро ще се лети до дома, където жегата ме задъхва, но ме прави щастлива.

Време за оптимизъм.

Вижда му се краят!

И ако някой ви каже, че германците са свикнали с това време, защото те, видиш ли, са родени тук, не му вярвайте. Досега не съм срещала такъв, на когото да не му пука, че няма слънце и непрекъснато вали. И те искат, както ми сподели една жена, с такава блажена физиономия и галеща голите си ръце, слънцето да огрява лицето им.

Понякога, когато времето е прекалено хубаво, за да стоя затворена между четири стени, пък били те и четириметрови, сядам на стълбите пред входната врата, защото нямаме тераса.

Следващия път, когато сляза долу да пиша, ще си взема възглавничка. Наръбва ми се задникът. Няма да е лошо и едно легенче с вода да си смъкна. Да си мърдам пръстите и да си правя пръски, а и някое жълто гумено пате за разкош да си пусна. Като си нямам рибки, хранещи се с мъртва тъкан, и то ще свърши работа. Пък може в местния вестник да ме изтъпанят. Въпреки че едва ли. Тук има далеч по-смели, да не кажа луди от мен. Един си беше легнал на тротоара с глава, опряна в стената на оградата. И той слънце събираше. Тази екстра не е за изпускане. С първите лъчи и да те няма. Където те заварят, там ги събираш. Витаминът не трябва да отива зян. Били необходими само 30 минути дневно, при това можело слънцето да огрява само ръцете.

Малко се притеснявам, че ще хвана селски тен, на ръкави, но така или иначе не ходя на плаж. Престанах, откакто тялото ми започна да се превръща в звездна карта от бенки. А и тук морската вода не надвишава 18 градуса. Вдигне ли повече, се завъждат бактерии и става опасна за здравето. Освен това живеем на 30-ина километра от морето,

а градският плаж е малка поляна до езерце, в което освен децата плуват и риби, някои с внушителни размери, лебеди, патки и каква ли още не перната сган.

Усещането не е същото.

И в това отношение ние, българите, или поне част от нас, сме разглезени. Късметлии сме да имаме истинско лято, с истински плажове и море, в което можеш да цамбуркаш до премала. Не че липсата на всички тези фактори впечатлява някого. Децата започват да ходят на плаж и дори да се къпят още от май. По това време на годината може и да съм си сменила зимното яке с пролетно, но може и да не съм.

Да вдигнеш лице към слънцето в безметежен следобед, някъде там на плажа, а морето да радва синьото на очите ми. Мечтая да ми се случва...

Бях попаднала на снимка в местния вестник на майка и дете, потопени до кръста в морето, то с неопрен, тя загърната с одеяло.

А какво правят местните, когато реката, минаваща през града, прелее и залее любимата ми улица? (Това не е прецедент, случва се при всеки по-силен вятър, духащ откъм морето и както си седиш на пейка, клатиш си краката и се наслаждаваш на живота, се оказва, че вече си обграден от вода.) Вадят каяците.

Знаете ли как наричат циганското лято?... Индийско!

А веднъж госпожа от училището на детето, разбрала, че сме от България, ни причака, за да ни съобщи, че ще ходи с дъщеря си на почивка на Златни пясъци. За две седмици през август, ол инклузив, 800 евро.

— Добре ли е? — пита ме тя.

— Как да не е? Супер е! — отговарям ѝ аз.

След това винаги когато ме видеше, ми се радваше. С малчо я учехме на основни български думи. Отдава ѝ се колкото на мен немския, ама тя е въодушевена.

— Как се казват парите?

— Левове.

— Ле... И на колко евро е равно и само в банка ли да ги сменям, че в Унгария... на улицата, пред мен ги брои...

Написах ѝ най-важните неща на лист. Това ме накара да се замисля за родна Варна. При всяка възможност се прибираме.

Плащаме камари пари за самолетни билети и бензин, само и само да изкараме някой и друг щастлив ден. Но къде е историята на този някога прекрасен град? Няма я! Лежи дълбоко погребана под грозните фасади на еснафското битие, покриващо с черна пепел всичко, до което се докосне.

— Отиваме на море на Златните, явно курортът ни е хит сред местните туристически агенции, какво можем да разгледаме? — ни попита колега на съпруга ми, поляк.

— Имаме Делфинариум, предлагат плуване с делфин — импровизирах аз.

Тази опция определено го впечатли. Пропуснах да разкажа в какво състояние се намира и в какъв „разкош“ плуват бозайниците, но все пак си е атракция.

— Имаме приятна Морска градина. Разходете се вечер край морето, пълно е със заведения, седнете, насладете се на обстановката — предлагам аз и не спирах да си мисля, как от Централния плаж да тръгнат надясно, че наляво голяма смрад, но си премълчавам, че нали ми е мил този град, искам да впечатля чужденците.

И какво стана накрая?

Виждаме се наесен, питам го как е било, харесала ли е им е почивката, а той ми заявява, че не мръднали две седмици от хотела. Като видял как изглежда пътят от летището до комплекса, го хванало страх. Решил, че този град е опасен и не може да рискува нещо да се случи на дъщеря му.

Дълго мигах на парцали, неможейки да схвана какво точно ми говори. Аха, аха да се обидя, но се сетих, че идва от Гданск, живее в Германия и нещата се понаместиха. След Германия Флоренция се видя на дъщеря ни мръсна и неподредена. Така гледа и на Варна, но понеже си е нашата кочинка, обичаме си я такава, каквата е. Но за чужденците не е така. Първото впечатление, което туристите получават от нашата страна, дори в Куба го няма, а уж са бедни, е за мърлявост и неугледност. А както всички знаем, първото впечатление е най-важно.

Има и такива, на които обстановката не им пречи и ми се струва, че те са мнозинство. Обичат Варна и страната ни като цяло. Хората са дружелюбни, кръчмите готини, цените сравнително ниски, покрай морето лятото ври и кипи, купонът не спира, дори по време на

пандемия, народът се весели... Това им стига. Та — кой за каквото е дошъл...

По време на бизнес трип прекарали гостите — германци — през Максуда, за да им покажат ромската махала.

— Къде са ромите? — попитали те.

— В Германия, как къде? — бил красноречивият отговор.

Не е виц, но си е смешно, пък и май не е далеч от истината.

Знаете ли как разбирам кога идва пролетта в Германия? Не е по завръщането на прелетните птици, нито по календара, по затоплянето със сигурност не е. Но има нещо, което работи безотказно и дори и да си се разсеял, веднага ще ти подсказва кой сезон приближава.

Това е уханието, но не на цветя, а на свежа, ароматна оборска тор. Винаги торят градинките с нея. Пръв и сигурен признак. Отвориш ли прозорец да се проветрява, лъхне ли те познатият мирис, работата е ясна. Зимата си е стегнала куфарите. Ех, да можех и аз като нея... Рано е!

ПИПАНЕТО Е РАЗРЕШЕНО

Най-големият плюс на Германия за мен е местоположението ѝ. Куп държави са ти на кола разстояние. За час-два си в Дания, за 5 в Швеция, за 4 в Полша, за 5 в Холандия, 7 — Белгия, наблизно са и Австрия, и Чехия. И това, ако си в този ареал, който обитаваме ние. В южната част пък се наслаждават на възможността да пътуват бързо и лесно до страни като Швейцария, Испания, Англия, Франция и т.н.

Вероятно заради това хората са непрекъснато в движение. За съжаление, в това отношение в България сме малко изостанали. Затова вместо да си водим хлапетата в музеите, ги мъкнем да се забавляват в детските центрове в моловете, но и на това ще му се види краят някой ден.

През почивните дни рядко оставаме вкъщи. Намираме за нормално да пътуваме час, час и половина, за да пием кафе например или да се срещнем с някого за безцелна разходка. Тук просто има къде да се ходи и какво да се види. Изобилства от всякакви по рода си паркове, зоологически градини, аквариуми, атракциони, ферми, забележителности, зелени пространства... Само пари да имаш, защото напук на широкоразпространеното мнение, никак не е евтино.

По принцип не съм голям почитател на музеите. Предпочитам да наблюдавам живота с днешна дата. Обичам улиците, къщите, кафенетата, парковете, хората... И въпреки че не ми харесва да се ровя в нечие минало, подредено зад витрини, не мога да отрека, че тукашните музеи предлагат друг тип забавление. Те са интерактивни и разчупени. Не залагат на статиката, а на така любимия на децата принцип — око да види, ухо да чуе.

Да пипаш не е забранено.

Точно такъв е примерът с „Климахаус“ (Klimahaus) в Бремерхафен, Германия. В него не само че не е забранено да се пипа, но е и препоръчително.

Както става ясно от името, този музей е свързан с климата. За мен той е перфектен пример как не само децата, а и цялото семейство могат неусетно да научат куп любопитни неща, при това от първа ръка.

Посетителите се движат през девет различни климатични зони на планетата. Тръгвайки от Бремерхафен, те преминават през Швейцария, Италия, Нигерия, Камерун, Антарктида, Самоа, Аляска, Лангенес. През цялото пътуване буквално усещате характерното за съответната точка от планетата време. Влажността на въздуха, температурите — всичко е едно към едно.

На места не се диша от жегата, затова задължително си носете бутилка с вода, на други тялото ти замръзва. Освен че „съпреживявате“ климата, но и долавяте миризмите на различните места, запознавате се с традиционни предмети и обичаи. В Швейцария дори можете да издоите крава, при това в типичната среда, където млякото е примесено с мирис на обор. В Италия пък те чакат да простреш прането, след което се оказваш заобиколен от овце, препречили пътя на кола.

Най-тежко е положението в африканските държави. Никога не съм била на този континент и запознаването ми с характерните му климатични особености ми помогна да разбера какво означава тежък живот.

В България не трябва да се оплакваме...

ЗА НИЩО!

Не можех да си поема въздух от горещината и влагата. В някакъв момент имах съвсем реалното усещане, че сетният ми час е дошъл. Признавам, потърсих бърз изход и съвсем безславно избягах от жежкия ад на Африка. Това всъщност не е лесно, тъй като музеят е изграден почти като лабиринт. Вървиш по черни коридори, следваш стрелки, навсякъде врати... къде влизаш, откъде излизаш, в някакъв момент му изгубваш края. Затова, ако страдате от клаустрофобия, по-добре изобщо не тръгвайте на това пътешествие във времето и пространството.

Ако обаче успеете да се справите със задачата, получавате приятното усещане, че сте „били“ на всички тези места и сте с идея по-напред с общата култура. За това чувство, разбира се, измамно, спомагат множеството снимки, „илюстриращи“ всяка област. Освен тях са разположени и монитори, на които можете да гледате интервюта

и филмчета. Има и информационни табла на немски и английски, от които научавате интересни факти за наблюдаваните обекти.

Освен различни държави са представени и отделните климатични епохи. Естествено, има динозаври. Един от техните най-едри представители ви посреща още на входа на музея. Други, по-малки, се скатават в едно от изложенията, които препоръчвам да разгледате, преди да се отправите на обиколката тип сървайвър.

В „Перспективи“ те запознават с историята на климата от възникването на Земята преди 3,9 млрд. години до 2050-а. В „Елементи“ над 100 експоната онагледяват комплексни взаимовръзки и впечатляващи феномени.

Три зони, девет стаи, един човек, много хора, всички хора — това са опорните думи и съдържание в изложението „Шансове“.

И накрая, когато каталясате от толкова ходене и гледане, на ваше разположение са кафене и ресторант.

Важна подробност: Вещите си оставяте на входа на всички музеи. Можете да вземете със себе си само основни като паспорти, пари и телефони в специално предоставена за целта торбичка. И пак казвам — не забравяйте вода. Обиколката отнема не по-малко от 2 часа.

Забавлявайте се, стига да имате път към Бремерхафен! Ако така и така сте в района, отбийте се и в съседен Бремен, в който определено има какво да се види. Едва ли ще ви изненадам със заявлението, че в него е „издигната“ прословутата бронзова статуя на приказните Бременски градски музиканти от Братя Грим. Само че ако не знаете къде да я търсите, има голяма вероятност да я пропуснете. Затова ще ви подшушна, че се намира зад ъгъла на западното крило на старото кметство. И още един жокер — гледайте в ниското. Ще се ориентирате по насъбралото се множество от чакащи за снимка хора. Всеки път там откривам и Българските музиканти, които никак не са лоши.

Отвъд музиката и архитектурата на стария град в покрайнините на Бремен се намира най-големият в Европа Рододендрон парк. Прекрасен е. Изумителен. Цъфтежът е в апогея си май — септември, имайте го предвид.

Ако смятате, че на децата няма да им е интересно да гледат дървета и храсти, колкото и красиви да са те, заведете ги:

На сафари в Серенгети!

Ако имате някое излишно евро за харчене, това е добро място да се разделите с парите си. Спокойно, не ви пращам чак в Танзания! Африканското приключение си има свой аналог и на Стария континент и то се намира сравнително близо до Хановер. Въпреки далеч по-скромните си мащаби, германският Серенгети парк е достатъчно впечатляващ, а изживяването — запомнящо се. Разположен на площ от 20 000 квадратни метра по него свободно бродят 1500 животни. Слонове, мечки, носорози, зебри, маймуни, камили, щрауси, кенгуру, якове, бизони и какви ли не още екзотични гадини — и вие сред тях.

Не е ли велико?

Да се движиш сред диви животни, да пипаш мокрите им носове или да галиш кадифената им козина, си е преживяване един път. Е, без лъвовете и тигрите. Те не си падат по човешката компания. Напълно разбирам и подкрепям тяхната самодостатъчност.

Ние, хората отдавна не сме за търпене.

За сметка на това понита, сърнички, козички и всякакъв друг едър и дребен рогат добитък душа дават да си напъхат муцунките в ръката ти с тайната надежда да получат нещо за хапване. Сред феновете на двукраките същества са и жирафите, благосклонно преклоняващи шии до нивото на най-дребните представители на човешкия род, децата.

Обиколката става с кола, вашата собствена или ако нямате такава или пък ви е страх да не ви я издраскат, вариантът е да ползвате сафари автобус. Можете да стоите до дадено животно почти колкото време желаете, можете да го погалите, да снимате и т.н. Естествено, този номер не върви при хищниците. Там е задължително добре да сте се барикадирали и фотографирането става само през стъклото.

Нали съм българка, т.е. забраните са за другите, но не и за мен, реших че лъвовете са далеч и нищо не ми пречи да открехна лекичко прозореца, колкото да провря камерата. Веднага довтаса разлютен германец в джип и ми каза нещо много лошо. Не го разбрах, но съдейки по тона, с който ми нареждаше, не ме поздравяваше с „Добре дошла“.

Имаше оръжие, не спорих с него.

Далеч не толкова „страшно“ е при останалите животни. На една от множеството поляни можеш да спреш, да слезеш и да си

„поиграеш“ със сърничките и козлетата. Последните са ужасно нахални. При желание можеш и да им купиш храна.

Повярвайте ми, това сливане с природата е огромна атракция не само за децата. За пръв път видях как слон поема с хобота си храна от човешка ръка. Актът на това моментно сливане беше изключително нежен.

Това огромно животно подхождаше към подаденото му парче ябълка с толкова внимание и деликатност... Просто невероятно.

Наблюдавах и как жираф си пъха главата през шибидях и как елен с огромни рога се опита да направи същото упражнение, само че през прозореца. Добре че не успя, защото не знам как щяха да го вадят после.

Голямата емоция е при малките видове маймунки. Можете да се разхождате между тях, но внимавайте — опасни бандити са. Носете си раницата отпред, съветват от охраната. Но за сметка на това, ако сте завъдили някой дребен добитък в косата си, веднага ще ви се притекат на помощ. Добри души.

За по-смелите, но не съм от тях, затова не мога да кажа как е, има и по-екстремни маршрути, по които се преминава с джип. А когато се наситите на дивата природа, ви очакват 40 атракциони за малки, големи и още по-големи момичета, момчета и техните родители. Един ден не стига, за да се обиколи всичко, а емоцията те държи дълго. Затова можете да отседнете в бунгалата в комплекса.

Ако пък не сте търсач на силни усещания или средствата ви са ограничени, веднага отиваме:

На лов за буболечки!

Ягодовата ферма е голям хит в нашия регион. Там се произвежда всичко, което може да бъде изстискано от този плод, че дори и повече. И разбира се, се продава на цени, достойни за тази малка червена царица.

Ах, как само ухае сладкото, което бъркат на момента. Божествено е. Гарнирано с хляба, произвеждан на място... Хм, не е за хора със слаби сърца и плитки джобове. Не знам само какво се получава, ако цялата тази чудесия бъде полята с ягодова бира. Както можете да се досетите, и тя е тамошно изобретение, бутилирано в тази плевня, превърната в скъпо струваща атракция. Освен халето за храна и

сувенири има и голям „заден“ двор, където децата да се забавляват, докато родителите похапват.

Нека само ви кажа, че „черешката на тортата“ в тази винаги препълнена ферма е лабиринтът в царевичака. Гениално! Наистина. Плащаш си, при това доброволно, е, 2 евро, но си плащаш, за да се скиташ по тайни пътеки и да си проправяш път през стъбла, на моменти двукратно надхвърлящи собствения ти бой. И това — в търсене на... е, не е на свещения Граал, а на някакви си буболечки.

Всяка от тях има буква, която, щом откриеш, записваш в даденото ти на касата листче. Когато събереш всички, сглобяваш зададената дума и излизаш. Ако не ти се тръгва още, по средата на нищото, пардон — на лабиринта, има детска площадка с люлки и пързалка за хлапетата и беседка за „слънчасалите“ родители. В близост до изхода пък може да качите мъника или мъниците да „покарат“ трактор, та идилията да е пълна.

Само да вметна, че карането на трактор тук е голяма мания. Но за предпочитане е да го шофираш, отколкото да се возиш. Можеш да си вземеш за едно кръгче из черните пътеки дори „Порше“, червено. Голямо подскачане пада, но е забавно преживяване, особено за градски чада като нас.

Да се върна на лабиринта. В началото, докато стъблата са ниски, разходката е приятна. Крачиш смело по пътеките и гледаш близките къщи. Но често се оказват задънени. Трябва да се прави избор. И когато погледът ти започне да се блъска в зеленото на листата, кефът се измества от лека досада.

Не знам чий гений е стигнал дотам, че да взема пари за „лов на буболечки“, но знам, че няма да повторя.

Това не означава, че не се възхищавам на всеки, който успява да продава идеите си, колкото и щури и нелепи да изглеждат те на пръв прочит.

Винаги ме е дразнило, че всички умеят да правят от нищо нещо и да го продават за още по-голямо нещо, освен нас, българите, с малки изключения.

Защо не се справяме с тези маркетингови трикове? Не ни идва на ум, нямаме желание или... Защо?

Веднага ще дам пример.

Едно от събитията, което не е за изпускане, се случва в Бад Сегеберг, градче в северната част на Германия, наброяващо 16 000 жители. Но през летните месеци тяхната численост рязко нараства, стигайки до 372 000. Така е от 1986 г., когато на някой велик и далновиден германски ум му идва щурата идея да поставя спектакъл. Не какъв да е, а грандиозен, див и съвсем като истински. Звезда в него е Винету, великият вожд на апачите, и неговите най-добри приятели. И трябва да ви кажа, че билетите свършват почти веднага след като ги пуснат в началото на годината.

Тази мащабна продукция е голям хит, направо огромен. В нея има от всичко по много — индианци, каубои, добри, лоши, коне, стрели, дори прелитащ над главите на публиката орли.

Играе се всяка година от юни до септември, като историята търпи промени, за да не се губи интерес. На края на всяко представление, които са около 70 на сезон, публиката може да слезе на сцената да поздрави актьорите и да се снима с тях.

Купонът е голям, не само за децата. Всички идват подготвени — носят си възглавници за дупетата, одеяла, защото все пак говорим за германско лято, и храна. Направо като за пикник. Но и да нямате запаси от нещо за хапване, няма страшно. Организаторите са се погрижили — вурстове има винаги и навсякъде.

Спектакълът трае 3 часа. Играе се на специална амфитеатрална сцена, изсечена в скалите. Е, не в тези на Гранд каньон, но усещането за атмосфера го има. Най-големите фенове са облечени като героите от сцената, забили са и по някое перо в косите.

А актьорите са като истински. Направо са излезли от едноименния филм с Гойко Митич „Винету“. Всъщност той участва в тази продукция десетилетия наред. Влиза в нея през 1992 г. и остава до 2006-а, с което оглавява класацията като най-дълго задържалият се Винету в историята на цялата постановка.

Странно е чувството да наблюдаваш цялата тази индианско-американска история, разигравана в никому непознато място, намиращо се нейде в Северна Германия. Но пък, когато се замисля, самият ѝ създател Карл Май няма много общо, да не кажа направо нищо, със своите герои и случки.

Ако пък пътят ви отведе в Хамбург, задължително си направите гранде разходка из Музея на миниатюрите. Ще останете очаровани.

Това с право е една от най-посещаваните атракции в този град, изградена върху площ 7000 квадратни метра. От откриването му през 2001 г. досега са го разгледали над 40 милиона души.

Препоръчвам да си запишете час и да си купите билети онлайн, както и да му отделите повече от времето си. В никакъв случай това място не е за туристическа обиколка между другото. Детайлите, на които си струва да се обърне внимание, са хиляди.

Не бързайте.

Обикаляйте и гледайте.

Макетите изискват цялото ви любопитство и вглеждане. Те разказват истории, които ще разгадаете само ако сте наблюдателни. Всичко е изпитано до съвършенство. Изумително, особено като се има предвид, че фигурките са не по-големи от сантиметър, а броят им е близо 300 000. И признавам, създателите им не са лишени от чувство за хумор. Не бях единствената, която надничаше под полата на наведената над капака на колата си руса кака. Само не разбрах някои хора защо не затварят вратата, когато са в тоалетната... какво като са нейде в планината? Май в Алпите беше.

Нищичко от цялата житейска гама не е пропуснато. Животът е представен с цялото му битие — от А до Я. И щом слънцето залезе и настане мрак, се вдигат пердетата на чуждите домове и можеш да наблюдаваш как протича вечерта. Виждаш какво се случва във вътрешността на новата Филхармония в Хамбург, която отваря „врати“ за любопитни погледи, наслаждаваш се на северното сияние във Финландия, как изригва Везувий в Италия. И това далеч не е всичко. Можеш да „караш“ лодка по реката, да „поиграеш“ на рулетка в Лас Вегас с неговите над 30 000 светлини, да се насладиш на нощен Рим. Функционираща фабрика за шоколад и фестивал на открито с участието на DJ Вобо привличат погледите. Скандинавия, Швейцария и австрийските Алпи, Монако, Прованс и Южна Америка допълват пътешествието. Готвят се Централна Америка и Карибите. Азия трябва да е готова до края на 2026 г. После идва ред на Англия, Франция и Бенелюкс. Обмисля се Близкият изток или пък някой футуристичен пейзаж. Ще видим...

Всеки от представените светове е фокусиран върху тема, която най-пълно го характеризира. Но безспорно най-впечатляващо е летище Knuffingen, разположено в средата на Алпите. От него непрекъснато

излитат и кацат самолети. Намирането на решение как точно да бъде осъществена тази реалистична симулация е отнело на екипа 6 години. В музея се намира и най-големият модел на железница в света. Влакове се движат през всички страни. Минават и през Италия — предлагаща слънце, плажове, планини, древни градове и сгради. Засега представена от Рим и Венеция. До тях е и китното Монако.

Не мога да разкажа за всичко, което е интересно да се види в този край на света. Огромни паркове с атракциони, зоологически градини и аквариуми, музеи на всичко, за което бихте се сетили, че и отгоре, галерии, замъци, градини, еко пътеки и какво ли още не. Има и Ханза парк, и магарешки парк, и парк за тигри, и парк за диви животни, и парк за... за всичко си има по един парк. Ако се спра дори накратко на всичко, което сме посетили през годините, не само в Германия, но и в околните държави, ще се получи самостоятелна книга. Примерите са неизчерпаеми.

ВИНИ НЕ ПОЕМАМ НИКАКВИ

Не случихме на дестинация, що се касае до самолетните полети. Нито в България, нито тук, в Германия. Градът, в който пребиваваме, имаше летище, после нямаше, отскоро пак има. Няколко месеца след нашето нанасяне фалира. Вина не поемам никакви, въпреки че: Завършила съм паралелка в гимназия, която вече не съществува, специалност в университета, която липсва, с едно изключение, всички фирми, за които съм работила, са в историята, така че германците, ако не побързат да ме депортират, не отговарям за страната им! И да не кажат после, че не съм ги предупредила, защото, както вече писах:

Вина не поемам никакви!

В местното летище тъкмо бяха пуснали полети до София, и то от онези, хубавите, по 15 евро, и затвори.

Така и не успяхме да се възползваме от промоцията. То вече работи, но България не е сред дестинациите, които обслужва. Вариантът ни — и преди, и сега, е Хамбург, който е на час път с кола от нас.

Най-забавното е, че всички се надпреварват да ти предлагат евтини полети, отвсякъде светят реклами за безумно ниски цени, а когато ти потriebват — ниht, нищо, няма.

Последния път удоволствието тричленното ни семейство да сподели Коледа с останалите от фамилията ни излезе 1200 евро, и то с нискотарифна компания. Колко пък да им е ниска тарифата???

Когато пристигнахме, плащахме по 160–200 евро на човек в двете посоки, сега цените скочиха до небесата и обратно. Лято 2022-ра еднопосочният билет Варна — Хамбург на желаната от нас дата излизаше 700 евро. Но поне вече летим директно, което си е огромен плюс.

Никога няма да забравя една зимна ваканция. Прибирането ни беше за филмиране. Летяхме както обикновено Хамбург — Истанбул — Варна. Самолетът беше претъпкан като междуселски индийски

автобус, поне така ги показват по филмите и описват в книгите. Разликата е само, че в самолетите не се допускат правостоящи, иначе приликата щеше да е едно към едно, убедена съм.

В посока към турския град не успях да схвана каква е тази суматоха, защо са тези размествания, тази дандания, но наобратно имяхме „щастieto“ ние да сме в центъра на събитията. И всичко ми се изясни, но с цената на много нерви.

Оперираният въпросната линия за наказание трябва да бъде накаран да се придвижва с нея поне два пъти седмично. Мисля, че няма да издържи и месец. Щастлива съм, че вече не използваме услугите им, защото част от белите си коси ги дължа именно на тях.

Работеше се на принципа: който свари, той натовари. Това, че имаш билет, и то с място, за което си платил, няма никакво значение. Случи се така, че самолетът ни от Варна за Истанбул закъсна заради лошо време в Констанца и дали ще хванем връзката за Хамбург беше под въпрос. Все пак успяхме да стигнем до гейта, преди да хлопнат вратите пред носовете на останалите пътници за същата връзка.

Качихме се на борда и се оказа, че местата ни са заети. Мен и дъщеря ни сместиха, но съпругът ми остана без седалка.

И се започнаха едни преговори, едно говорене по телефона, ръкомахане, викане...

Предложиха ни да останем за следващ полет, на което категорично отказахме.

И се започна отново — говорене, ходене напред-назад, кандърми...

Вътре не се диша. Няма място игла къде да падне от хора и багаж. Не му се виждаше краят, докато най-последен случаен пътник не се смили над всички ни и не заяви, че ще се жертва срещу определени облаги и заплащане, но го направи. Толкова му бях благодарна...

Но това е само една случка от множеството. Винаги има по нещо, знаете как е. Друг път се прибирахме 26 часа заради снеговалеж, като за по-напряко преспяхме една нощ в София. Но бяхме късметлии, че изобщо успяхме да излетим, защото след нас затвориха летището. Кацали сме и сме излитали от Букурещ, пътували сме 2400 километра в едната посока с кола, висели сме по граници, гонили сме час заради пандемията и тестовете, и какво ли още не. Всички, които живеят в

чужбина, са го изпитали и знаят какво е. Но към тези, на които тепърва им предстои:

Съветът ми е добре си изберете къде ще живеете. Повярвайте ми, не е без значение, дори само от гледна точка на финансите.

НА ИЗТОК ОТ РАЯ ИБИ НА ЗАПАД ОТ АДА

„Започнете текста с нещо лошо, най-добре с убийство. Ако нямате убийство под ръка, измислете си някоя лоша случка. Това винаги предизвиква любопитството на читателите“, съветва самоучител по писане, който се опитах да чета.

Така де, кой обръща внимание на добрите новини?

Да помисля... възрастен мъж падна от колелото и си удари главата в камион. Не мърда! Двама мъже го вдигнаха и извикаха линейка. Не го видях лично, но ми го разказаха. Но пък съм виждала възрастен мъж да лежи на земята, а две жени да се суетят около него. Едната положи главата му на скута си. Дойде линейка.

Видях и две линейки и полицейска кола на нашия светофар. Имаше и нещо на земята, ама без очила не мога да кажа дали работата е била кървава и мътна. А пък на кръговото бяха блъснали някого. Дойде линейката. Хич и не се загледах.

Цяла улица беше отцепена. Гореше къща. Пламъците излизаха от прозорците на първия етаж. Имаше доста линейки. Не ги преброих. Свърнах в първата пряка, за да не гледам, че страх ме хваща.

Да продължавам ли?

Предизвиках ли внимание?

Едва ли.

Искрено се надявам всички участници в събитията да са живи и здрави.

Само за година и половина в Германия станах свидетел на повече лоши неща, отколкото за 40 години живот в България. Никога не бях виждала толкова пожари, бой за паркомясто, безсмислена агресия, приключила с размяна на юмруци, ритане на дете, засилен колоездач, отнасящ дъщеря ми, и какво ли още не.

Имах „щастieto“ да присъствам и на ексцесията на тийнейджър, който влезе с шут в залата с банкомати на клон на банка. Беше доста екзалтиран, защото крещеше нещо. Никой не му обърна внимание.

След малко се премести в намиращия се в съседство супермаркет, където моя милост отново присъстваше. Явно не ми беше ден. Завихри се скандал. Изкараха го навън. Той хукна, а някакъв мъж се опита да го пресрещне. Така и стана. Каза му нещо и застана в отбранителна позиция, след което момчето удари мъжа и той падна на земята. Мелето щеше да продължи, ако от всички страни не се затичаха хора да спасяват положението. Хлапето избяга, а полицията пристигна на мястото след 2 минути. Впечатляващо!

Мислех и че тук родителите са спокойни и не се карат на децата си. Започвам да преосмислям това свое мнение. Особено след като видях как майка се опитва да изкара плачещото си хлапе от залата за тренировки, а то не иска. С много бутане и мъкнене за яката на кимоното успя да го замъкне до вратата. Изрита го през нея, то падна на земята, а тя с пореден шут го „плъзна“ по пода, за да може да я затвори зад него. Седна си на мястото и продължи прекъснатия си разговор.

Всъщност не съм права, спокойни са. Хич не им личи нещо да ги вади от контрол. Ето например следната ситуация, която един следобед наблюдавах в квартално кафене.

Мъник на около 4–5 годинки носи чиния със сладкиш във формата на сърце. Чинията се наклони, сърцето се плъзна и цопна на пода. Майка му го вдигна, седна на масата и започна да си хапва от нейното. Момченцето се размърка. Молеше я да му купи още едно, но тя беше непреклонна. То мрънка, тя си хапва. На мен ми се свива под лъжичката, а на нея ѝ стана неудобно, вероятно заради мен, и му даде да си изяде падналото сърце. Сигурно е възпитателно, не знам. Колкото и да вдигнеш от земята биберон и да го пъкнеш в устата на бебето си, или пък да си намериш желирано мече, незнайно откога събиращо прах под радиатора на парното, и да го изядеш... Примери безброй и все не са в полза на хигиенните навици на местните, но пък и нашето вечно — не пипай тук, не пипай там, не прави това, не прави онова, не се катери, не сядай, ще се изцапаш и т.н. — е прекалено.

Направих огромната грешка да гледам български новини. Интересуваше ме нещо конкретно, което така и не видях, но покрай това изгледах де-що кошмар има. Натовазваща и ненужна информация. Обаче и в Германия положението не е по-цветущо. 70 на сто от новините в местния сайт, който следя, са негативни. И тук се залага

основно на материали за катастрофи, пожари, мъже с нечисти помисли и дела, обикалящи около училищата в търсене на момичета на 9–10 години... Потискащо е!

Агресията и лудостта са повсеместни.

Пиша го, защото непрекъснато чета как:

Няма такава държава!

Визира се нашата България. Но не е така. Измет има навсякъде по света. Простаците и идиотите доминират не само у нас. Лошите неща не се случват приоритетно в родните училища.

Била съм репортер и пак не я разбирам тази склонност към лошите новини, граничеща с пристрастеност.

Винаги съм се питала с какво тези информации допринасят за личното ми израстване?

Кара ли ме да се чувствам по-добре, понеже има хора по-зле от мен?

Задоволява ли непонятна за мен потребност от трилъри истории?

Може би защото работата ме е сблъсквала с неприятни гледки и тежки съдби човешки, но всичко това, което ни залива като водопад отвсякъде, ме товари. Затова съм избрала самосъхранението и подобен бълвоч не гледам и не чета, доколкото е възможно. Колкото и да е „любопитно“ заглавието и предизвикващо шок и ужас — не, благодаря! Този филм съм го гледала. Не струва!

Затова ми е смешно, когато попадна на изказване, че видиш ли, хората не искали вече да гледат и четат само за това — кой кого убил, кой кого излъгал и т.н. Да, бе, да! Не културата продава, а всичко, що е нелицеприятно. Подобни новини са с най-висок рейтинг, вероятно защото никой не иска да ги слуша и гледа, нали? И понеже хората не обичат такива „простотии“, пълнят личните си страници по социалните мрежи с всякакви гадории.

В графата ми любими за разпространение спадат и твърденията, че българинът хич го няма. Появи ли се нейде писание от някой чуждоземец, знаен или не, и започва едно споделяне и препредаване. Вместо да бъде пратен в десета глуха, където му е мястото, го качват на пиедестал. И което е по-лошо — вярват му.

Нашенецът бил най-големият простак на света, заявил Бай Англичанин. Хайде де, виждали сме ги и техните! В Прага имах

щастieto да „деля“ хотел с туристи от Острова. Много възпитани момчета, само дете не знаеха на коя планета се намират.

Били сме корумпирани. Че кои не са?

Медиите ни не били свободни... За 1000 лева месечно да си свободен, свободен, колко да си свободен? Ние нямаме „провинциални“ редакции, то и централни едва ли имаме, от по 800 души, както е в Щатите например. Я стигнат 8, я не, особено след т.нар. криза. И тези хора стават луди. Да си журналист не е лека работа. Няма събота, няма неделя, няма Коледа и Нова година, нищо няма, повечето дори семейства не им остава време да направят.

Не ме разбирайте погрешно, но за всяко нещо си има причина. Преди да плюете, поне си направете труда да вникнете по-дълбоко в проблема. И моля ви, четете това, което поствате. Не заглавието, а целия текст, преди да го споделяте така щедро. Мислете, затова имате глави. И когато ви обясняват колко прекрасен е животът в Германия, имайте едно наум.

ЗА ФИНАЛ: ПРЕМЕСТИ СЕ, НЕ СИ ДЪРВО

„За хората от Източна Европа решението да се преместят да живеят в Германия е лесно. За тях е добра възможност, но за нас не е така. Ние трудно напускаме страната си“ — ми „обясни“ една германка.

В първата част от констатацията си беше права, макар и да не осъзнаваше защо. Действително взехме това решение лесно. Но проблемът с решенията не е във вземането им, бавно — бързо, осъзнато или не — това няма никакво значение. Проблемът, та дори проблемите възникват тогава, когато започнеш да живееш с това решение. Мен то ме накара да осъзная, че няма значение къде съм — в България, в Германия или на остров Тамбукту, защото от себе си не мога да избягам. Където и да отида, мястото ще е различно, но аз ще съм си същата. Все така силно ще ме гони носталгията, все така неуморно ще кръстосвам в ума си познатите улици, все така ще водя мисловни диалози на чаша кафе в заведенията, които обичам, все така ще ме боли за пропуснатите спектакли и за разговорите, които те пораждат, все така...

Все така...

Все така...

Токова много все така... които спряха да ми се случват и от празнината душата ми тежко въздиша. С времето воплите позаглъхнаха, станаха тихи и слаби, сведени до мрънкане под нос, но от това не ми стана по-добре. Същността ми е надупчена като старо вълнено палто, проядено от молци. Но ако го вдигна към слънцето, лъчите му ще изрисуват уникална картина, картината на моя живот. И всяка дупка ще ми е взела, но и ще е прибавила нещичко към това, което съм.

Признавам си, че ако можех да се върна назад, никога нямаше да изоставя това, което имах, но вчера вече не съществува, утре още не е настъпило, така че остава само днес, тук и сега. А днес, тук и сега сме

живи, здрави и обичащи се. Значи сме добре. Имаме всичко, за което си струва да се бори човек. Останалото са подробности. За някои те са важни, за мен все по-малко означават нещо. Затова се опитвам да не съжалявам за изминалото време, макар понякога да ми е трудно.

Казват, че всичко е такова, каквото сами си го направим — клише, имащо за цел да ни нахъса да се борим и променяме. Стават и чудеса, но чак пък толкова големи...

От опит съм научила, че нищо не е такова, каквото съм си представяла, че е. Може да е по-лошо, но не е невероятно и да е много по-хубаво. Дали ще е вашето обаче, няма как да прецените, докато не ви се случи. Затова не искам нито да ви отказвам, нито да ви надъхвам. За мен сблъсъкът с новата реалност беше челен, за вас може да е нежен като розово облаче, плуващо като лебед по синьо небе.

Човек трябва да опитва.

— Щом не ти харесва — премести се, ти не си дърво! — ми заявиха веднъж.

Не съм, истина е, но съм нещо близко до дървото. Може би храст или фиданка. Въпреки че не съм пустила дълбоки корени, ми е трудно да се отлепя, защото животът ми е неразривно свързан с този на още двама души. Заедно сме в този куп. Заедно поехме към това предизвикателство и заедно трябва да сложим финалната точка. Знам, че и това ще стане, само не знам кога и накъде ще ни отвее вятърът.

Ще поживеем, пък ще видим!

Както и да е. Мен не ме мислете, но чакайте, преди да съм се отплеснала и забравила, да нахвърлям няколко последни щрихи, които биха ви били полезни:

1. Проверете дали в близост до мястото, където живеете, няма Migrationsberatung. Там могат да ви помогнат при въпроси и първи стъпки в Германия, включително и при попълването на формулярите за така лелеяните от всички нашенци тук детски надбавки. Ако ли не, можете да ги изтеглите от интернет. За улеснение са ги пунали и на български (<https://www.arbeitsagentur.de/familie-und-kinder/downloads-kindergeldkinderzuschlag>). Подават се във Familienkasse.

Към тях си пригответе и:

— документ от родното Социално подпомагане, че не получавате детски надбавки в България. Ако вземате такива, ще ви приспаднат

сумата от тукашните пари, определени за децата. Също там попълвах формуляри E401 и E411;

— акт за раждане на детето, свидетелство за брак или съдебно решение за развод (многоезични или преведени на немски). Ще са ви необходими не само за детските;

— адресната регистрация на подаващия молбата родител, която трябва да съвпада с тази на детето. Прибавете и идентификационните им номера, както и социалноосигурителния номер на подателя;

— договор за работа или последните няколко фиша от заплатата и договор за наем.

2. Ако детето или децата ви ходят на училище, не забравяйте да им вземете удостоверение за завършен училищен клас. В Германия ваксините не са задължителни, с изключение на тази за менингит, а препоръчителни. Освен това има известни различия в имунизационния календар. Въпреки това е добре да направите превод на наличните. Те не им говорят много, но когато ходят на екскурзии, им ги искат.

3. Преведете си дипломата. Има възможност и да ви признаят стажа, натрупан в България, но за това можете да разпитате някой счетоводител.

4. Не забравяйте след пристигането си в кратки срокове да си запишете термин за регистрация в общината. Процедурата е задължителна за всички, които пребивават повече от 3 месеца на територията на страната или са започнали работа. Има глоба за неспазване на срока. На място ще ви питат дали сте религиозни, защото, ако сте, ще плащате 20 евро месечно данък „църква“.

5. Няма измъкване и от налога за радио и телевизия, който се плаща всеки месец и възлиза на 18,30 евро. Да не се учудите, когато ви дойде бележката по пощата за дължимата сума.

6. За нищо на света не теглете филми!

7. Има няколко предложения за бг интернет телевизия. Не излиза скъпо. Ние плащаме по 6 евро месечно.

8. Знам, че и намирането на квартира живо ви интересува, но по тази тема не знам какво да ви кажа. Трудно е, много трудно. Обявите са малко, търсенето огромно, цените скачат от година на година... Мога само да ви пожелаая да случите на съседи и коректни хазяи.

П.П. Вероятно не съм отговорила на всичките ви въпроси, може би едва съм повдигнала завесата на живота в Германия. Но знам в чии

сигурни ръце да ви оставя. Там ще намерите всичко, което ви вълнува, че и много повече. Фейсбук групата БГ мами в Германия е правилното място. Мамите действително са изключително отзивчиви и готови да помогнат.

Хайде, останете си със здраве и по-малко мислене, повече действие, пък:

„Каквото сабя покаже и честта, майко, юнашка“.

Послепис на послеписа: Според самоучителя по писане, за който вече споменах и който и аз не знам защо от време на време чета, това е напълно безсмислен текст, който никой няма да издържи до края. Напълно съм съгласна. Няма екшън в него. Никой не е убит, всички са живи и в добро разположение на духа. Затова отивам да се изплюскам на диванчето, да си вдигна краката на масата и да си пусна в прохладата на малките прозорци и дебелите зидове някой филм. Че на лаптопа ми му завря чайникът, а и моят също. Или, както обичаше да казва колега журналист, мир на душата му: ще вдигам гълъбите!

Този път наистина:

КРАЙ

И БЕЗ СТРЕС!

26 септември, 2022 г., Германия

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.